

FUNKTIONALISMIN KOULURAKENNUKSET UUDESSA KÄYTÖSSÄ

—

HÄMEENLINNAN KESKUSKOULUN UUELLEENKÄYTTÖSUUNNITELMA

**Funktionalismin koulurakennukset uudessa käytössä
-
Hämeenlinnan keskuskoulun uudelleenkäyttösuunnitelma**

Diplomityö

**Oulun yliopiston
Arkkitehtuurin yksikkö**

**Tekijä
Elsa Kaaja**

**Tilaaaja
Hämeenlinnan kaupunki**

**Päähjaaja
Anu Soikkeli**

**Oulussa 09/2021
Elsa Kaaja**

Tekijä: Elsa Kaaja

Työn nimi: Funktionalismin koulurakennukset uudessa käytössä - Hämeenlinnan keskuskoulun uudelleenkäyttösuunnitelma

Päiväys: 09/2021

Sivumäärä: 121

Merkkimäärä: 77 324

Koulutusohjelma: Arkkitehdin tutkinto, arkkitehtuurin koulutusohjelma

Työn laji: Diplomityö

Työn pääohjaaja: professori Anu Soikkeli

Kuvien lähteet: Kaikki kuvat ja piirrokset, jos ei erikseen mainittu, ©Elsa Kaaja

TIIVISTELMÄ

Diplomityöni aiheena on tutkia Hämeenlinnan keskuskoulun rakennuskokonaisuuden käyttötavan muutosta. Keskuskoulun rakennuskokonaisuus koostuu vuonna 1937 rakennetusta Keskuskoulun rakennuksesta sekä vuosina 1877–1881 rakennetusta Gaddin talosta. Rakennuskokonaisuuden koulukäyttö päättyi vuonna 2017, ja se on ollut siitä asti pääasiassa tyhjillään. Tällä hetkellä koulurakennuksen kellaria hyödyntävä kuntosalitoimija on rakennuskokonaisuuden ainoa käyttäjä. Gaddin talossa on ollut Hämeenlinnan kaupungin historiallisen museon kankaiden konservointitiloja vuoteen 2021 asti, mutta nyt konservointitoimintakin on loppunut.

Diplomityöni koostuu kahdesta osasta. Ensimmäisessä osassa tutustun funktionalismin arkkitehtuuriin ja erityisesti aikakauden koulurakentamisen ominaispiirteisiin. Perehdyn vuosina 1935–1940 rakennettuihin funktionalismin koulurakennuksiin, joiden käyttötapa on jo muutettu. Perehdyn esimerkkikohteiden kautta aikakauden koulurakentamisen ominaispiirteisiin ja rakennuksiin niiden käyttötavan muutosten yhteydessä tehtyihin muutostoiimiin. Pohdin, miten entisten koulurakennusten käyttötavan muutos on onnistunut vastaamaan nykypäivän käyttötarpeisiin ja säilyntämään funktionalismin piirteet sekä viittaukset rakennusten historiaan.

Diplomityöni ensimmäisessä osassa tarkasteltavat kolme esimerkkikohtetta ovat:

1. Lappeenrannassa sijaitseva Armilan kansakoulu, nykyään nimeltään Armilanlinna, joka on muutettu toimitiloiksi.
2. Oulun keskuskansakoulu, joka tunnetaan myös nimellä Sammakkotalo. Rakennus toimii nykyään COR Groupin pääkonttorina. Rakennus on toiminut myös Oulun keskustan terveysasemana.
3. Oulun teknillinen oppilaitos, nykyään nimeltään Asunto Oy Oulun TEKU, joka on uuden nimensä mukaisesti muutettu asuinkohteeksi.

Diplomityöni toisessa osassa syvennyn Hämeenlinnan keskuskoulun rakennuskokonaisuuden käyttötarkoituksen muutokseen. Keskuskoulun korttelissa on meneillään kaavamuutoshanke, joka sallii korttelin rakennusten käyttötavan muutoksen. Kaavamuutoksessa esitetään myös korttelin täydennysrakentamisen mahdollisuutta. Pohjustan suunnitelmaani tutkimalla Hämeenlinnan keskuskoulun koulurakennuksen ja ympäristön historiaa. Lisäksi tutustun Hämeenlinnan kaupungin strategiaan ja Keskustavisio 2035 -selvitykseen, joiden avulla pyrin määrittämään koulurakennukselle parhaiten sopivan, todellista tarvetta vastaavan, käyttötavan. Esitän keskuskoulun käyttötarkoituksen muutosta koulurakennuksesta senioritaloksi sekä senioritalon toimintoja tukeviksi palveluiksi. Lisäksi esitän Keskuskoulun kortteliin kaavaehdotuksessa esitetyn lisärakennuksen suunnitelman korttelitasolla. Sijoitan lisärakennukseen päiväkodin toimintoja. Suunnitelmassa tavoitteenani on ottaa huomioon historiallisesti ja rakennustaiteellisesti arvokkaan kohteen sekä ympäristön arvot rajoitteineen ja mahdollisuuksineen huomioiden samalla Hämeenlinnan kaupungin tulevaisuuden visiot, tavoitteet ja taloudelliset näkökulmat.

Author: Elsa Kaaja

Title of thesis: School buildings of functionalism in reuse - Reuse plan of Hämeenlinna Central School

Date: 09/2021

Number of pages: 121

Character count: 77 324

Degree program: Master of science in Architecture

Type of thesis: Master's / Diploma thesis

Supervisor: professor Anu Soikkeli

Image sources: Unless otherwise stated, all the photos, pictures and drawings ©Elsa Kaaja

ABSTRACT

This diploma thesis researches the future possibilities of the Hämeenlinna Central School building complex. The building complex consists of the Hämeenlinna Central School, a school building built in 1937, and the Gaddi Building built between 1877-1881. The Hämeenlinna Central School has been closed since 2017 and the building complex has remained nearly empty. The only remaining tenant of the school building complex is a gym in the basement of the main building. The Gaddi Building is now empty, but previously housed the fabric preservation facilities of the Hämeenlinna City Museum.

My diploma work is divided in to two sections. The first section is an exploration of functionalism in architecture, focusing primarily on school architecture. As part of this exploration, I offer a case study of three school buildings built between 1935 and 1940 which have been repurposed from their scholastic use to serve other needs of the community. These buildings offer a framework to illustrate and discuss the common features of school buildings from the era of functionalism. Through the case studies, I also investigate how changes in the use of the buildings are reflected in architectural and zoning changes. I aim to evaluate how the reuse of these example school buildings has succeeded both in meeting the demands of today and in preserving the features of functionalism and references to the history of the buildings.

The example school buildings presented in the first part of my diploma thesis are:

1. Armila School in Lappeenranta, nowadays known as Armilanlinna. The building is now used as business premises.
2. Oulu Central Elementary School, now used as the headquarters of the COR Group. The building has also been used as a health station of the city of Oulu.
3. Oulu Technical School, now housing Oy Oulu's TEKU. The building has been transformed into apartments according to its new name.

In the second part of my diploma thesis, I dive into the reuse plan of Hämeenlinna Central School building complex. The Hämeenlinna Central School block is currently undergoing zoning changes that will allow multiple new purposes of use in the former school plot. The new city plan proposal concerning Hämeenlinna Central School block also presents the possibility of supplementing the block with new a building built along Lukiokatu.

I lay the groundwork for my reuse plan by studying the history of Hämeenlinna Central School building complex and the history of the building site. I also explore the city's strategy and Keskustavisio 2035 -plan to understand the needs of the city. My proposal is to change of the purpose of Hämeenlinna Central School from school building to a senior housing unit with its complementary supporting services. I will also present a new building for the block; following the guidelines of the plan proposal. I suggest this new building be a kindergarten. The aim in my proposal is to honor the values of the historical building and the site, weigh its limitations, and explore its possibilities. I also consider the city's future visions and goals as well as financial issues in my proposal.

ALUKSI

Liki kuusi vuotta opintoja vierähti vauhdilla, mutta tässä pisteessä ollaan, yksi elämänvaihe aivan loppusuoralla! Vaikka näihin vuosiin on mahtunut paljon työtä, ne ovat myös kasvattaneet ja opettaneet, sekä antaneet eväitä tulevaisuutta varten.

Suuri kiitos Hämeenlinnan kaupungille ja erityisesti Tommi Terästölle mukaansatempaavan diplomityöaiheen löytymisestä ja lähtötietojen tarjoamisesta sekä Jari Mettälälle ohjauksesta. Erityisesti haluan myös kiittää kaikkia diplomityössä esiintyvien kohteiden esittelystä vastanneita henkilöitä, ja heistä erityisesti Matti Saloa, joka kiersi kanssani Hämeenlinnan keskuskoulua ja Gaddin taloa useampaan otteeseen antaen minun hämmästellä talovanhusta kuin pikkulapsi konsanaan. Kiitos diplomityöni pääohjaajalle professori Anu Soikkelille kannustavasta ohjauksesta, jota oli saatavilla lyhyelläkin varoajalla. Kiitos perheelleni ja Hannulle tuesta ja kannustuksesta, erityisesti työn loppuvaiheilla, kun arki ja ajatukset pyörivät pitkälti diplomityön ympärillä. Kiitos opiskelukavereille, jotka olivat vertaistukena koko opintojen ajan, erityisesti kiitos Katajanokan työhuoneen puurtajille, joiden tarjoama tuki ja ajatustenvaihto oli korona-aikana kultaakin kalliimpaa. Haluan myös kiittää työnantajaani Jeskanen-Repo-Teränne Arkkitehteja, jotka joustavuudellaan mahdollistivat diplomityöni loppuunsaattamisen työn ohessa.

Hiljalleen kevään ja kesän mittaan opin korjausrakentamisen saloja, tutustuin Hämeenlinnan vanhaan keskuskouluun ja sen vaiheisiin pohtien miltä rakennuksen ansaitsema arvokas tulevaisuus näyttäisi.

Hämeenlinnan keskuskoulua ja Gaddin taloa esitteli Matti Salo, rakennuksen kiinteistönhoitaja. Armilan kansakoulurakennuksen esittelystä vastasi Assi Groupin kiinteistöliiketoiminnan johtaja Markku Hokkanen. Sammakkotalon esitteli COR Groupin perustajaosakas Ilari Kerola. Asunto Oy Oulun TEKU:n esittelystä vastasi talon asukas Mikko Haapala.

JOHDANTO

Tämä diplomityö on laadittu Hämeenlinnan kaupungille antamaan uusia näkökulmia Hämeenlinnan keskuskoulun rakennuskokonaisuuden ja korttelin tulevaisuudesta. Hämeenlinnan keskuskoulun rakennuskokonaisuus on tulossa myyntiin ja kaupunki etsii kohteelle uutta käyttäjää. Keskuskoulun korttelissa on meneillään kaavamuuoshanke, joka mahdollistaa korttelin käyttötavan muutoksen. Työn pääohjaajana on toiminut Oulun yliopiston Arkkitehtuurin yksikön professori Anu Soikkeli. Hämeenlinnan kaupungilta työtä ovat ohjanneet arkkitehdit Jari Mettälä ja Tommi Terästä. Hämeenlinnan keskuskoulun uudelleenkäyttösuunnitelma valikoitui monista Hämeenlinnan kaupungin ehdottamista aihevaihtoehdoista diplomityöni lopulliseksi aiheeksi, sillä Suomen vanhojen koulukäytöstä poistuvien koulurakennusten kohtalo kiinnostaa minua laajemmaltikin.

Olen aloittanut koulutieni Jousenkaaren koulusta, Espoon Tapiolasta. Jousenkaaren koulun on suunnitellut arkkitehti Osmo Sipari, ja rakennus valmistui vuonna 1960. Koulu suljettiin sisäilmaongelmien vuoksi vuonna 2016. Purku- tai korjauspäätöstä suojellusta koulurakennuksesta ei ole vielä viidenkään vuoden jälkeen tehty. Espoon kaupunki aloitti uuden koulun rakennuttamisen vanhan koulun hiekkakentälle vuonna 2020. Oman aikansa arkkitehtuuria esimerkillisesti edustavan koulurakennuksen kohtaloa seistä tyhjillään on ollut surullista seurata.

Seuraava kouluni, Tapiolan koulu ja lukio, on niin ikään yhden aikansa merkittävimmän koulusuunnittelijan arkkitehti Jorma Järven käsialaa. Koulu rakennettiin kahdessa osassa vuosina 1958 ja 1960. Koulu oli Jousenkaaren koulun tapaan sisäilmaongelmien vuoksi pois käytöstä vuodet 2012–2016. Nyt rakennus on korjattu vastaamaan nykypäivän opetussuunnitelman tarpeita sekä samalla kunnioittamaan vanhaa koulurakennusta ja sen ominaispiirteitä.

Jos koulutoiminnalle ei ole enää tarvetta, mihin vanhat koulurakennukset voisivat taipua? Selvitän vastausta tähän kysymykseen innolla diplomityössäni.

Suomen ikärakenne muuttuu ja väestö keskittyy yhä pienemälle alueelle ja monia maamme koulurakennuksia uhkaakin tyhjilleen jääminen ja lopulta jopa rakennusten purkaminen. Koulurakennukset, kuten muutkin julkiset rakennukset, edustavat usein aikansa korkeatasoisinta arkkitehtuuria ja siitä syystä niiden tulevaisuus ja käyttötavan muutosten tuoma potentiaali on syytä arvioida ja tutkia tarkkaan, kun rakennusten tulevaisuudesta päätetään. Diplomityösuunnitelmani kohde Hämeenlinnan keskuskoulu on arkkitehti Martti Välikankaan käsialaa, joka oli yksi aikansa merkittävimmistä arkkitehteistä. Kiinnostusta diplomityöni kohdetta kohtaan lisäsi sen rakennustaiteellinen merkittävyys sekä sen sijainti keskeisellä paikalla kaupunkirakenteessa. Hämeenlinnan kaupunki puolestaan ei ollut minulle tuttu entuudestaan, joten tuntuinkin jännittävältä päästä syventymään kaupungin historiaan, nykisyysyteen ja tulevaisuuden näkyymiin sekä siihen, miltä Hämeenlinnan keskuskoulun tulevaisuus näyttäisi tästä näkökulmasta.

Diplomityöni on jaettu kahteen osaan. Ensimmäisessä osassa tutustun funktionalismin arkkitehtuuriin ja erityisesti funktionalismin aikakauden koulurakentamisen ominaispiirteisiin. Tutustun vuosina 1935–1940 rakennettuihin funktionalismin koulurakennuksiin, joiden käyttötapa on jo muutettu. Pehdän esimerkkikohteiden avulla aikakauden koulurakentamisen ominaispiirteisiin ja rakennuksiin niiden käyttötavan muutoksen yhteydessä tehtyihin muutostoiimiin. Pohdin, miten entisten koulurakennusten käyttötavan muutos on onnistunut vastaamaan nykypäivän käyttötarpeisiin ja säilyttämään funktionalismin piirteet sekä viittaukset rakennusten historiaan.

Diplomityöni toisessa osassa syvennyn Hämeenlinnan keskuskoulun rakennuskokonaisuuden käyttötarkoituksen muutokseen. Keskuskoulun korttelissa on meneillään kaavamuutoshanke, joka sallii keskuskoulun rakennuskokonaisuuden käyttötavan muutoksen. Pohjustan suunnitelmaani tutkimalla Hämeenlinnan keskuskoulun sekä sen ympäristön historiaa. Lisäksi tutustun Hämeenlinnan kaupungin strategiaan ja Keskustavisio 2035 -selvityksen, joiden avulla pyrin määrittämään rakennuskokonaisuuteen parhaiten sopivan ja todellista tarvetta vastaavan käyttötavan. Esitän keskuskoulun käyttötarkoituksen muutosta koulurakennuksesta senioritaloksi sekä senioritalon toimintoja tukeviksi palveluiksi. Lisäksi esitän Keskuskoulun kortteliin kaavaehdotuksessa esitetyn lisärakennuksen suunnitelman korttelitasolla. Sijoitan lisärakennukseen päiväkodin toimintoja. Tavoitteenani on esittää käyttötavan muutos, jossa korttelin ympäristön arvot ja rakennusten rakennustaiteelliset arvot on huomioitu.

Hämeenlinnan keskuskoulusta on tehty rakennushistoriallinen selvitys vuonna 2018 (Heiskanen & Luoto Oy), jonka yhteydessä on arvioitu rakennuskokonaisuuden säilyneisyyttä ja kuntoa. Diplomityöhöni ei sisällä rakennuskokonaisuuden historiaselvitystä tai kuntokartoitusta, vaan hyödynnän tältä osin vuoden 2018 selvitystä. Pohdin käyttötavan muutosta erityisesti funktionalismia edustavan keskuskoulurakennuksen näkökulmasta. Jätän Gaddin talon suunnitelman tilaluonnosten tasolle, enkä perehdy työssä 1800-luvun lopun rakennuksen suojelukysymyksiin. Uudisrakentamisen mahdollisuutta pohdin korttelitasolla, enkä syvenny uudisrakentamisen arkkitehtuuriproblematiikkaan rakennuksen käyttötappaa ja pihajäsentelyä enempää.

SISÄLLYSLUETTELO

TIIVISTELMÄ	3	OSA 2,	
ABSTRACT	5	HÄMEENLINNAN KESKUSKOULU	
ALUKSI	7	JA SEN UUDELLENKÄYTTÖSUUNNITELMA	49
JOHDANTO	8	2.1 Hämeenlinnan kaupungin	
OSA 1,		ja Keskuskoulun korttelin historia	50
FUNKTIONALISMIN KOULURAKENNUKSET UUDESSA KÄYTÖSSÄ	13	2.2 Gaddin talo ja Hämeenlinnan keskuskoulu	56
1.1 Modernin rakennusperinnön suojelukysymykset	14	2.2.1 Gaddin talo	58
1.2 Funktionalismi	16	2.2.2 Hämeenlinnan keskuskoulu	64
1.3 Funktionalismi kouluarkkitehtuurissa	18	2.3 Lähtökohdat käyttötavan muutokselle	74
1.4 Funktionalismin koulurakennuksia uudessa		2.3.1 Ympäristön analyysi	74
käyttötarkoituksessa	20	2.3.2 Kortteli 8, kaavatilanne	78
1.4.1 Armilan kansakoulu, Armilanlinna, Lappeenranta	21	2.3.3 Hämeenlinnan kaupungin strategia ja	
1.4.2 Oulun keskuskansakoulu, Sammakkotalo	29	Keskustavisio 2035	80
1.4.3 Oulun teknillinen oppilaitos, TEKU	39	2.4 Uudelleenkäyttösuunnitelma	82
1.4.4 Yhteenveto esimerkkikohteista	47	2.4.1 Koulurakennuksesta senioritaloksi	82
		2.4.2 Tilaohjelma	84
		2.4.3 Suunnitelma	86
		LOPUKSI	114
		LÄHTEET	115

OSA 1

FUNKTIONALISMIN KOULURAKENNUKSET UUDESSA KÄYTÖSSÄ

1.1 MODERNIN RAKENNUSPERINNÖN SUOJELUKYSYMYKSET

Rakennusperintö on termi, joka liitetään usein vanhoihin rakennuksiin tai rakennettuihin ympäristöihin. Rakennuksen tai rakennetun ympäristön iästä riippumatta rakennusperinnöllä tarkoitetaan kuitenkin kaikkea ihmisen tekemää rakennettua ympäristöä.¹

Moderni rakennusperintö on 1900-luvulla ja sen jälkeen syntynyttä rakennettua ympäristöä.² Erityisesti nuoremman modernin rakennusperinnön arvoja ei ole vielä yleisesti tunnustettu ja siitä syystä myös sen suojeleminen on ongelmallista. Modernia rakennuskantaa ei vielä välttämättä mielletä suojelemaan arvoiseksi, vaikka todellisuudessa myös moderni rakennettu ympäristö on osa rakennusperintöämme ja historiaamme.

Valtaosa Suomen säilyneestä rakennuskannasta on rakennettu 1940-luvulla ja sen jälkeen.³ Moderni rakennuskanta on siis tyypillistä ja arkipäiväistä elinympäristöömme, siitäkin syystä sen ainutlaatuisuutta on vaikea nähdä. Lisäksi moderni rakennusperintö saattaa olla vaikea ymmärtää suojelemaan arvoiseksi, koska aikakauteen liittyy esimerkiksi käsityötaidon häviäminen ja sarjatuotanto olennaisena osana arkkitehtuuria, mikä ei edesauta arkkitehtuurin arvonnousua maallikon silmissä.

Rakennusperintö ja moderni rakennusperintö muodostavat merkittävän osan kulttuurihistoriaamme ja identiteettiämme. Suomessa rakennettu ympäristö muodostaa lisäksi lähes kaksi kolmasosaa kansanvarallisuudesta.⁴ Rakennetulla ympäristöllä on siis myös rahassa mitattavaa arvoa, jota ei tule unohtaa. Rakennettuun ympäristöön sisältyy kuitenkin valtavasti muitakin, kuin vain taloudellisia arvoja. Mikäli rakennetun ympäristön sisältämiä arvoja ei ymmärretä, on vaarana, että taloudelliset arvot muodostuvat määrääväksi tekijäksi pohdittaessa rakennettuun ympäristöön kohdistuvia toimenpiteitä sekä ympäristön kohtaloa.

Kyynikko on ihminen, joka tietää kaiken hinnan, mutta ei minkään arvoa.
-Oscar Wilde

Oheista lainausta on käytetty arvosteltaessa päättäjiä esimerkiksi kulttuurin määrärahojen leikkaamisesta. Sama lainaus sopisi mainiosti myös keskusteluun arkkitehtuurista, rakennustaiteesta ja näihin sisältyvistä arvoista.

Arvokasta rakennusperintöä voidaan vaalia ja suojella rakennussuojelun keinoin. Rakennussuojelun tavoitteena on kulttuurihistoriallisesti merkittävien rakennusten ja alueiden suojeleminen. Lisäksi suojeleminen kohteena on merkittävien arkkitehtuurin suunnitteleminen töiden ja eri aikakausien

1 Kivilaakso 2019, 3–4.

2 Sunto 1995, 3.

3 Perkkiö 2021, 6–9.

4 Kiinteistötieto Oy 2014.

ja rakennustypologioiden esimerkkien säilyttäminen.⁵ Rakennuskanta, jolle harkitaan suojelustatusta on kuitenkin usein jo hyvin iäkäs ja päässyt huonoon kuntoon.

Rakennussuojelun edellytys on rakennusten säilyminen niille luontevassa käytössä.⁶ Edellytys rakennusten käytössä pysymiselle puolestaan on se, että niitä voidaan muokata ajassa ja käyttäjien tarpeissa tapahtuvien muutosten edellyttämällä tavalla. Olemassa olevan rakennuskannan käyttötavan muutokset vaihtuvia tarpeita vastaaviksi pidentävät myös rakennusten elinkaaria ja ovat näin talouden, ympäristön ja kulttuurin säilymisen kannalta järkeviä toimia.⁷ Ympäristöministeriön helmikuussa 2021 julkaisemassa Purkaa vai korjata -raportissakin todetaan rakennuksen korjaamisen elinkaarikustannusten olevan miltei kaikissa tapauksissa purkavaa uudisrakentamista pienemmät. Rakennuksen säilymisen kannalta onkin siis elintärkeää löytää sille sopiva käyttötapa. Rakennuksen *primäärifunktion*⁸ tultua tiensä päähän on tarpeen löytää sille *sekundäärifunktio*⁹, jonka käyttötavan muutos on mahdollista tehdä rakennuksen *filosofista funktioita*¹⁰ kunnioittaen.

5 *Sunto* 1995, 9–14.

6 Tuomi-Nikula, Haanpää, ja Kivilaakso 2013, 214–238.

7 Huuhka ym. 2021, 131.

8 Perkkiö 2007, 223–233. *Primäärifunktiolla tarkoitetaan rakennuksen alkuperäistä käyttötapaa.

9 Perkkiö 2007, 223–233. *Sekundäärifunktiolla tarkoitetaan rakennuksen käyttötapaa alkuperäisen käyttötavan väistyttyä.

10 Perkkiö 2007, 43–45, 223–233. *Filosofinen funktio tarkoittaa rakennuksen merkityssisältöä.

Purkaminen uhkaa useita modernin ajan rakennuksia, sillä niiden kulttuurista ja historiallista arvoa suhteellisen nuorina rakennuksina ei vielä nähdä. Erityisesti koulurakennuksia kohtaa purku-uhka, kun rakennusten *primäärifunktio* tulee tiensä päähän ja rakennuksen tulevaisuus tulee pohdittavaksi. Suomen väestön ikärakenne muuttuu, ikäluokat pienenevät ja väestö keskittyy pienemmälle alueelle, jolloin monia suhteellisen nuoria-kin koulurakennuksia uhkaa tyhjiilleen jääminen ja lopulta jopa rakennusten purkaminen. Usein olemassa olevan rakennuksen käyttötavan muutos on kulttuurin ja ekologian näkökulmasta katsottuna rakennuksen purkua ja uuden rakentamista parempi ratkaisu. Tästä syystä onkin tutkittava tarkkaan, mihin *primäärifunktion*sa päähän tulleet rakennukset voisivat soveltua siten, että uusi toiminto kunnioittaisi edellistä, mutta vastaisi silti nykypäivän tarpeisiin. On muistettava, että käyttötavan muutoksiinkin sisältyy riskinsä. Mikäli rakennuksen historiaan ja merkitykseen ei tutustuta syvällisesti on uhkana tervellä rakennuksen *filosofinen funktio*.

Väitöskirjassaan *Utilitas restauroinnissa: historiallisen rakennuksen käyttötarkoituksen muutos ja funktionaalinen integriteetti* Miia Perkkiö muistuttaa, että rakennus, joka muistuttaa menneestä ja palvelee nykyhetkeä, on autenttisempi kuin museoitu rakennus. Todellisessa käytössä oleva rakennus toteuttaa tehtävänsä ja näin se toteuttaa myös arkkitehtuurin tehtävää olla kehys elämälle.

1.2 FUNKTIONALISMI

Sana funktionalismi on johdettu latinan kielen sanasta *functio*, joka tarkoittaa toimintaa tai tehtävää.¹¹ Funktionalistit ovat aikanaan kuitenkin käyttäneet moninaista termistöä uuden tyylin kuvaamiseen, kuten uusasiallisuus, uusrationalismi tai funktionelli rakennustaide.¹² Puhekielessä funktionalismin tyyliisuuntaan viitataan usein termeillä *funkis* tai *funkkis*. Funktionalistisen arkkitehtuurin ydin kiteytyi jo vuonna 1896 Luis Sullivannin lausahdukseen ”tarkoitus sanelee muodon”.¹³ Rakennuksen funktio, eli toiminta, on syy sen olemassaololle ja tämä toiminta saa määrätä muodonannon. Funktionalismin ajatukseen kuului, että turhia koristeita tai ornamentteja ei tarvita. Pelkistetty tarkoitukseensa suunniteltu rakennus on itsessään tarpeeksi, se on toimiva ja kaunis.

Funktionalismia tyyliisuuntana on pidetty vastareaktionä 1800–1900-lukujen taitteen koristeellisille kertaustyylielle.¹⁴ Funktionalismi oli Suomessa ja muissa Pohjoismaissa kuitenkin pyrkimystä pois 1920-luvun klassismista. Klassismi ja funktionalismi esiintyivätkin Suomen arkkitehtuurikentällä rinta rinnan, kilpailevina aatteina, 1930-luvulla.¹⁵ Funktionalistit loivat modernin tyyliisuunnan, joka palveli erityisesti rakennuksen käyttötarkoitusta ja tämä käyttötarkoitus sai näkyä hallitsevana elementtinä myös rakennuksen arkkitehtuurissa. Lähtökohta funktionalistiselle arkkitehtuurille tulikin rakennuksen käyttötarkoituksesta, rakennuksen suunnittelu alkoi

sisältä päin ja arkkitehtuuri muotoutui tarpeen ympärille, palvelemaan juuri kohteeseen valittua toimintoa. Ihanteellinen funktionalistinen rakennus oli kokonaisuus, jonka jokaisella osalla ja yksityiskohdalla oli oma tehtävänsä. Funktionalismin myötä käsitys arkkitehtuurista laajentui käsittämään myös kansanrakennukset, aikaisemmin arkkitehtuuriksi oli mielletty oikeastaan vain hallintorakennukset ja muut merkittävän toiminnon sisältämät rakennukset. Asuinrakennukset ja maaseudun rakennukset eivät olleet arkkitehtuuria, ainoastaan arkisia käyttörakennuksia.

Funktionalistiselle tyyliisuunnalle ominaista arkkitehtuurissa ovat muun muassa voimakkaat horisontaaliset linjat, nauhaikkunoiden rivistöt, suuret lasipinnat, suuret ja vaaleat rappauspinnat, pilari- palkkirakenne, tasakatot ja kattoterassit. Lisäksi funktionalistiselle arkkitehtuurille oli tyypillistä rakennusosien, kuten ikkunankarmien tai pellitysten korostaminen voimakain, puhtain värein julkisivusta.¹⁶

Funktionalismin kukoistusaikaa maailmalla olivat 1920- ja 1930-luvut. Tunnetuimpia kansainvälisiä funktionalismin alullepanijoita ovat muun muassa saksalainen Bauhaus-koulu, Hollantilainen De Stijl-ryhmä sekä sveitsiläinen arkkitehti Le Corbusier. Lisäksi uusien tekniikoiden ja massa- tuotannon mahdollisuudet inspiroivat arkkitehteja laajemmaltikin.

11 *p-ssafa ei 2021.*

12 *Heinonen 1986, 4–7.*

13 *p-ssafa 2021.*

14 *p-ssafa 2021.*

15 *Heinonen 1986, 25–33.*

16 *Standertskjöld 2021.*

Suomalaisessa arkkitehtuurissa funktionalismi alkoi kuitenkin näkyä vasta 1930-luvulla. Tunnetuimpia suomalaisia funktionalisteja ovat muun muassa Alvar Aalto ja Erik Bryggmann. Tukholmassa pidetyn vuoden 1930 maailmannäyttelyn vaikutukset funktionalismin tuloon Suomeen ovat kiistattomat. Niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin funktionalismin syntyyn vaikuttivat erityisesti vallitseva poliittinen tilanne ja sodat, ei yksinkertaisesti ollut varaa jälleenrakentaa yhtä koristeellisesti ja kalliisti kuin ennen. Sodat katkaisivat kuitenkin funktionalistisen kehityksen Suomessa ja tavalliselle kansalaiselle modernismin aatteet alkoivat näkyä arkipäivässä vasta 1940- ja 1950-luvuilla.¹⁷

Useat funktionalistit olivat myös yhteiskunnallisia vaikuttajia, he eivät keskittyneet ainoastaan arkkitehtuuriin vaan ottivat kantaa myös yhteiskunnallisiin epäkohtiin.¹⁸ Arkkitehtien jopa aktivistinen suhtautuminen alansa oli omiaan laajentamaan arkkitehtuurikäsitteen myös tavallisen kansan rakennuksiin. Arkkitehtien tehtävästä tuli aikaisempaa huomattavasti sosiaalisesti kantaa ottavampi; heidän oli autettava ihmisiä sopeutumaan teollistuvaan yhteiskuntaan.

17 Standertskjöld 2021.

18 Standertskjöld 2021.

Kuva 1

Funktionalismin ihanteet valosta ja ilmasta näkyivät myös kaupunkisuunnittelussa. Tampereen Kaleva on yksi laajimmista funktionalistisista kaupunginosista Suomessa.

Kuva: Maanmittauslaitoksen kartta-palvelu.

Kuva 2

Funktionalismin rakennuksille on ominaista rakennusosien voimakkaat korkoerot sekä vahvat horisontaaliset linjat. Kuvassa vuonna 1936 valmistunut Tilkan sotilassairaala Helsingissä. Sairaalan on suunnitellut arkkitehti Olavi Sortta.

Kuva: Pietinen

Kuva 3

Funktionalismille oli ominaista niukkojen detaljien korostaminen esimerkiksi kirkkain värein. Kuvassa Hämeenlinnan keskuskoulun opettajanporras. Portaan turkoosi metallikaide korostuu hyvin muuten valkoisista pinnoista.

1.3 FUNKTIONALISMI KOULUARKKITEHTUURISSA

Jo 1910-luvulta alkaen Suomessa pidettiin useita arkkitehtuurikilpailuja koulurakennusten suunnittelemisesta.¹⁹ Merkittävien kohteiden, kuten koulujen, suunnittelun kilpailutus on osoitus siitä, että niiden suunnittelua on pidetty kansallisesti tärkeänä tehtävänä.

Myös Hämeenlinnan keskuskoulu on kilpailutuksen tulos. Kilpailuun kutsuttiin kolme funktionalistina tunnettua arkkitehtia: Martti Välikangas, Gunnar Taucher ja Kaarlo Borg. Kilpailun voitti Gunnar Taucherin laatima suunnitelma *Vihreä ympyrä*. Välikankaan suunnitelma *ABC* tuli kilpailussa toiseksi, mutta kuitenkin tämä suunnitelma päätettiin toteuttaa ensimmäiseksi tulleen suunnitelman sijaan.²⁰

Funktionalismin rantauduttua suomeen 1920-luvun loppupuolella kouluarkkitehtuurissa yleistyi tilojen jaottelu eri siipiin, joilla kullakin oli oma toimintonsa. Tyypillisesti juhlasalinakin toimiva liikuntasali oli yhdessä siivessä ja luokkahuoneet toisessa. Eri siivet ovat myös usein käyttötavastaan riippuen eri korkuisia. Funktionalismille tyypillisesti rakennusten suunnittelussa pyrittiin saamaan sisätiloihin mahdollisimman paljon ”valoa ja ilmaa”, tyypillisesti luokkahuoneet olivat joko leveän keski- tai sivukäytävän varrella, käytävän sivulla tai päissä oli suuret ikkunat ja luokkahuoneiden nauhamaisten ikkunarivien koko oli kasvanut verrattuna aiempaan.

Funktionalismille ominaisesti koulurakennuksetkin olivat koruttomia ja ulkomuodoltaan pelkistetyt linjakkaita. Funktionalismin ihanteiden mukaisesti rakennusmassoissa ja detaljeissa esiintyi perusmuotoja, neliöitä, suorakaiteita ja ympyröitä.

1929 alkaneen talouslaman vaikutukset näkyvät myös koulusuunnittelussa. Esimerkiksi Hämeenlinnan keskuskoulun arkkitehtuurikilpailuun kutsutut arkkitehdit olivat kaikki funktionalisteja. Syynä heidän kutsumiselleen kilpailuun ovat olleet myös taloudelliset paineet, olivathan funktionalistiset rakennukset usein halvempia toteutettavia, kuin koristeellisemmat edeltäjänsä.²¹ Funktionalismin kukoistuksen alkua Suomessa ovat vauhdittaneet myös ennen muuta arkkitehtikilpailut, joiden tuomariston funktionalismimyönteisyys on vaikuttanut varmasti kilpailutuloksiin.

19 *Arkkitehtuurimuseo 2021a.*

20 *Kauppila 1938, 10.*

21 *Heiskanen ja Uimonen 2018, 33*

Esimerkkejä Suomen funktionalistisista koulurakennuksista.

Kuva 4

Vuonna 1934 valmistunut Aleksis Kiven kansakoulu Helsingin Kalliossa. Rakennuksen on suunnitellut arkkitehti Gunnar Taucher. Rakennus oli valmistuessaan Pohjoismaiden suurin koulurakennus ja toimi pitkään esimerkkinä modernista koulurakennuksesta.

Kuva: Aleksis Kiven kansakoulu, Aarne Pietinen Oy, Museovirasto

Kuva 5

Vuonna 1939 valmistunut arkkitehti Jussi Paatelan suunnittelema Metsätalo. Alun perin rakennuksessa toimi Metsäntutkimuslaitos sekä Helsingin yliopiston metsätieteellinen tiedekunta. Rakennuksen ulkoinen olemus on varsin moderni, mutta klassiset piirteet leimaavat silti rakennuksen arkkitehtuuria.

Kuva: Metsätalo, Aarne Pietinen Oy, Museovirasto

Kuva 6

Vuonna 1938 valmistunut Haminan yhteislyseo, tunnettu myös nimellä Linnoituksen lukio ja Torinvarren koulu, oli arkkitehtien Martti Väikangas ja Väinö Vähäkallio suunnittelema koulurakennus Hamina. Rakennus on sittemmin purettu.

Kuva: Haminan yhteislyseo, G. Salonen Sähkövalokuvaamo, Museovirasto

1.4 FUNKTIONALISMIN KOULURAKENNUKSIA UUDESSA KÄYTTÖTARKOITUKSESSA

Tässä osiossa tutustun kolmeen funktionalismin aikakauden koulurakennukseen, jotka sijaitsevat eri puolilla Suomea ja joita kaikkia on kohdannut käyttötarkoituksen muutos. Esimerkkien kautta perehdyn aikakauden koulurakennusten ominaispiirteisiin ja muutoksiin, joita rakennuksiin on kohdistettu historian saatossa. Pysin arvioimaan rakennusten säilyneisyyttä ja toisaalta niiden soveltumista uusiin käyttötarkoituksiinsa. Lopuksi pyysin arvioimaan kuinka hyvin funktionalististen koulurakennusten ominaispiirteet on huomioitu uudessa käyttötarkoituksessa ja mitä haasteita lähtökohta on antanut uudelle käyttötavalle. Toisaalta pohdin myös millaisia haasteita uusi käyttötapa aiheuttaa, kun tavoitteena on erityisesti kyetä säilyttämään rakennusten *filosofinen funktio*.

Esimerkkien avulla selvitan, millaisiin käyttötarkoituksiin vanhat koulurakennukset mahdollisesti soveltuvat ja näin pohdin myös Hämeenlinnan keskuskoulun tulevaisuudennäkymiä, tavoitteenani kunnioittaa vanhaa rakennusta, mutta myös löytää rakennukselle uusi käyttötarkoitus, jota se palvelee hyvin.

1.4.1 ARMILAN KANSAKOULU, ARMILANLINNA LAPPEENRANTA

Kuva 7, Armilan kansakoulu vastavalmistuneena; arkkitehti Jalmari Lankisen suunnittelema funktionalistinen koulurakennus, Pietinen Aarne 1939.

Perustiedot, historia

Armilan kansakoulu on arkkitehti Jalmari Lankisen suunnittelema, vuonna 1938 valmistunut, funktionalistista tyyliä edustava koulurakennus Lappeenrannassa. Rakennus on yksi Lappeenrannan merkittävimpiä funktionalistisia rakennuksia ja samalla se on myös osa Suomen laajaa kansallista arkkitehtonisesti korkeatasoista funktionalistista tyyliä edustavaa arkkitehtuuria.²²

Vanha koulurakennus on jaettu kahteen siipeen, jotka liittyvät toisiinsa pääportaalla rakennuksen nivelkohdassa. Toisessa nelikerroksisessa siivessä on sivukäytävän varrella ollut luokkatiloja. Toisessa kolmikerroksisessa siivessä on puolestaan sijainnut muita koulun toimintoja, kuten ruokala, oppilas-wc:t, opettajanhuone sekä liikuntasali.

Miltei heti rakennuksen valmistuttua vuonna 1939 koulu toimi monen saman aikakauden koulun tapaan sotilassairaalana. Enimmillään koulun oppilasmäärä oli 650 oppilasta, 1940-luvun lopulla ja 1950-luvulla suurten ikäluokkien ollessa kouluikäisiä. Koulukäytössä rakennus toimi vuoteen 2013 asti.²³

22 Pöyry Finland Oy 2013, 99.

23 Pöyry Finland Oy 2013, 12.

ILMAKUVA (kuva 8): Maanmittauslaitos, karttapalvelu

Muutoksia, käyttötavan muutos, nykytilanne

Armilan kansakoulu toimi koulukäytössä vuoteen 2013 asti. Koulurakennuksessa ei ollut tehty merkittäviä saneerauksia vuoteen 2013 mennessä, joskin sisätiloja on aikojen saatossa suurelta osin muokattu vastaamaan kulloistakin tarvetta. Assi Group osti kiinteistön Lappeenrannan kaupungilta vuonna 2010 ja kiinteistössä tehtiin käyttötavan muutoksen vaatimat saneeraukset 2018–2019. Lisäksi ennen käyttötavan muutosta Assi Group toteutti kohteessa julkisivujen korjaustyön ja potilashissin rakentamisen vuonna 2013.²⁴

Koulurakennuksen jäätyä pois koulukäytöstä kaavailtiin rakennukseen muun muassa hotellia, terveyspalveluja ja vanhusten palveluasumista.²⁵ Yhtä suurta toimijaa ei kuitenkaan löytynyt koko kiinteistöön, joten Assi Group päätyi liiketilahotellimaiseen ratkaisuun, jossa tiloista vuokrataan eri kokoisia osia eri käyttäjien tarpeisiin. Käyttötavan muutoksen suunnitelti lappeenrantalainen rakennusarkkitehti Juho Ojala Arkkitehtuuritoimisto Riitta ja Kari Ojalasta.²⁶ Koulu peruskorjattiin toimitiloiksi vuosina 2018–2019. Entiseen luokkahuonesiipeen on tehty toimitilakokonaisuuksia, tilojen tehostamiseksi sivukäytäväratkaisusta on luovuttu. Myös toinen siipi, jossa sijaitsivat liikuntasali, oppilashuolto ja ruokala, on muutettu osittain toimitiloiksi. Liikuntasali on muutettu avotoimistoksi, toiselle seinustalle on lisäksi rakennettu suljettavia toimistohuoneita ja

salin päätyihin on sijoitettu tauko- ja neuvottelutiloja. Liikuntasalin muutos toimitiloiksi on onnistuttu toteuttamaan niin, että tilan alkuperäinen käyttötapa on hyvin tunnistettavissa, mutta tila näyttää palvelevan hyvin uutta toimintoaan. Entinen ruokala ja koulun keittiö ovat alkuperäistä vastaavassa käytössä ja paikalla toimii nykyään lounasravintola. Lounasravintolalle on avattu oma sisäänkäynti ruokalan kylkeen, jotta ravintola voi palvella myös muita kuin kiinteistön vuokralaisia. Assi Group vuokraa kiinteistöstään toimitiloja: vuokralaisina on n. 20 erisuuruista yritystä, joissa työskentelee yhdestä neljääntoista työntekijää.²⁷ Lisäksi koulun pihapiiriin on valmistunut vuonna 2018 uudisrakennus, jossa toimii Eksoten-perhetukikeskus.²⁸ Koulun pihapiiriin on määrä rakentaa lähitulevaisuudessa vielä toinen uudisrakennus Assi Groupin käyttöön.²⁹ Entinen kansakoulun piha on autojen paikoitusalueena. Lisäksi entiselle koulun pihalle pääoven läheisyyteen on sijoitettu uusi jäte- ja muuntamokatos.

24 Ylönen 2015.

25 Tolpo 2015.

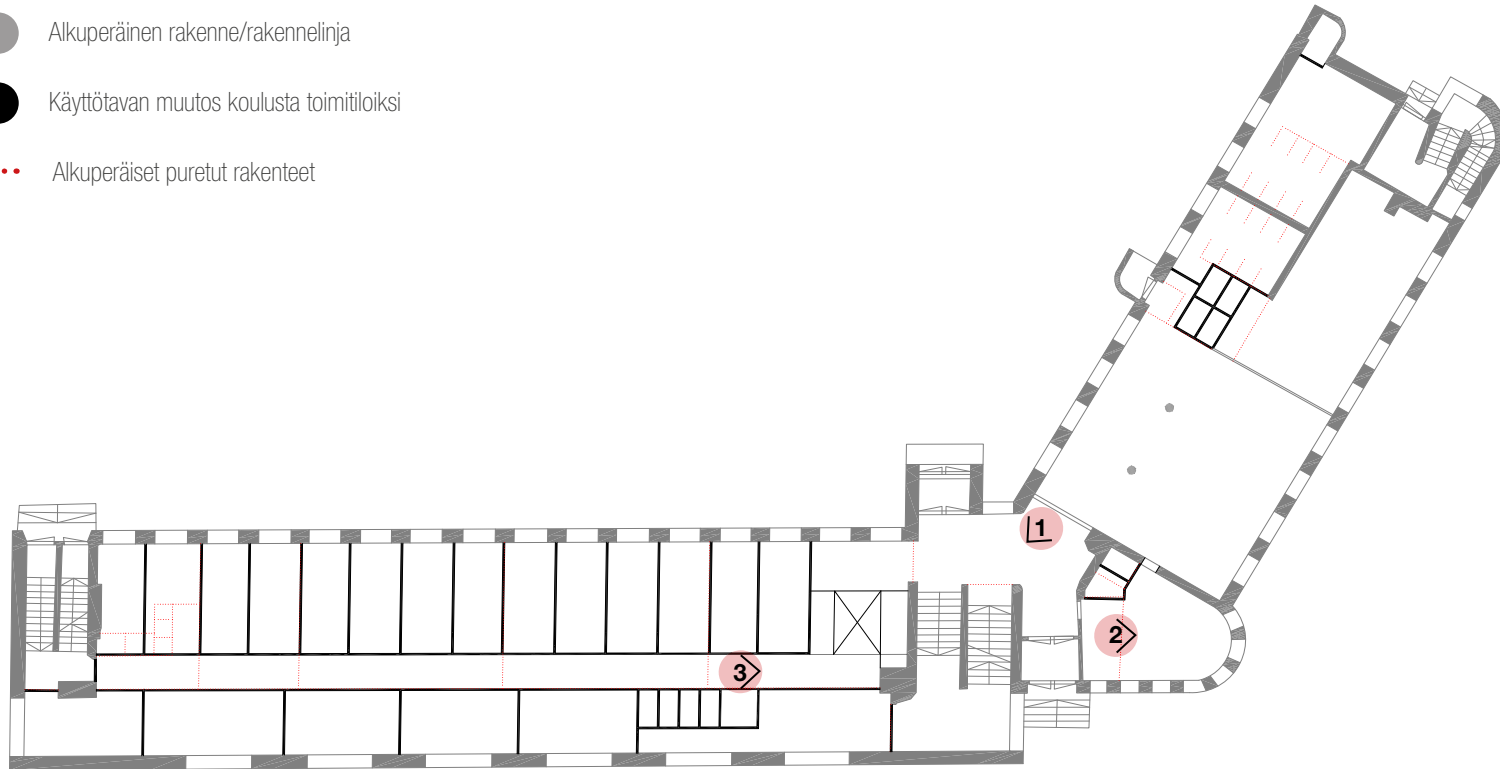
26 Assi Group Oy 2018.

27 Assi Group Oy 2021.

28 Assi Group Oy 2021.

29 Assi Group Oy 2021.

- Alkuperäinen rakenne/rakennelinja
- Käyttötavan muutos koulusta toimitiloiksi
- ⋯ Alkuperäiset puretut rakenteet

Kuva 9. Armilan kansakoulu 1.krs tilaluonnos muutoksista ja nykytilanteesta, kaavioon merkitty valokuvien ottopaikat.

1 Kuva 10. Kunnostettu koulun pääporras. Keskikaidetta on korotettu vastaamaan nykyisiä käyttöturvallisuusvaatimuksia.

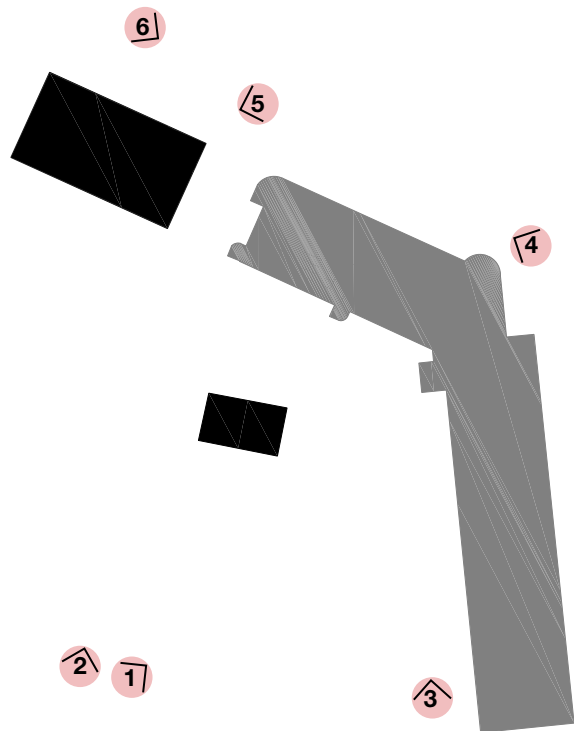

2 Kuva 11. 1. krs neuvotteluhuone. Ylemmissä kerroksissa vastaava tila on vuokrattavana toimitilana. Tila ei muotonsa vuoksi ole tehokas, sen vuokraaminen toimitilana on haastavaa ja siksi ylempien kerrosten toimitilat ovat tyhjiillään.

3 Kuva 12. Toimistuhuoneisiin johtava käytävä, pienoiskeittiö käytävän päässä. Samaa tilajaon periaatetta on toteutettu rakennuksen muissakin kerroksissa entisen luokkahuoneesiiven alueella.

- Alkuperäinen rakennus
- Uudisrakennus ja muuntamo-/jätekatos

Kuva 13. Armilan kansakoulu ja koulun pihapiiriin vuonna 2018 valmistunut lisärakennus kaaviokuva, johon on merkitty valokuvien ottopaikat.

Kuva 14.
1 Päärakennuksen julkisivu lounaaseen, ulkoilma on hyvin uskollinen kohteen alkuperäiselle toiminnolle.

Kuva 15.
2 Uudisrakennus sointuu alkuperäisen rakennuksen tyyliin ollen kuitenkin itsenäinen kokonaisuutensa.

Kuva 16.
3 Taloteknisiä installaatioita on sijoitettu ikävästi rakennuksen pääsisäänkäynnin yhteyteen.

4 Kuva 17. Uudisrakennuksen räytäsinja jatkaa luontevasti entisen koulurakennuksen linjaa täydentäen rakennuskokonaisuuden.

5 Kuva 18. Uudisrakennuksen pääsisäänkäynti on vastakkaisella puolella, kuin entisen koulurakennuksen. Näin toimintojen erillisyyks on vierailijoille selkeää.

6 Kuva 19. Entisen koulurakennuksen pohjoisjulkisivun pyöreät julkisivumuodot ovat nähtävissä parhaiten perhetukikeskuksen parkkipaikalta.

Yhteenveto

Armilan kansakoulurakennus on suojeltu asemakaavassa kaavamerkin­nällä sr-1 ja koulurakennuksen tontti merkinnällä AL/s-1. Rakennus on arvotettu kulttuurihistoriallisilta arvoiltaan maakunnallisesti merkittäväksi kohteeksi, jolla on rakennustaiteellista, historiallista ja kaupunkikuvallista arvoa.³⁰

Vanha kansakoulu on muutoshistoriansa aikana säilyttänyt hyvin alkuperäisen ilmeensä erityisesti julkisivuarkkitehtuurin osalta. Rakennuksen sisätiloista parhaiten alkuperäistä ilmettä vastaavat pääportaikko ja kaksi muuta siipien päissä sijaitsevaa portaikkoa. Rakennuksen rakennushistoriallinen arvo muodostuu erityisesti hyvin säilyneestä ulkoarkkitehtuurista ja keskeisten sisätilojen niin ikään hyvin säilyneestä arkkitehtuurista.³¹

Rakennuksen historia funktionalistisena koulurakennuksena on yhä selkeästi nähtävissä. Erityisesti rakennuksen julkisivut ja pääportaikko, jotka ovat merkittävä osa rakennuksen rakennushistoriallista arvoa, ovat kunnostettu rakennuksen historiaa kunnioittaen. Sisätiloista luokkahuone-siipeen on tehty eniten sekavalla, jopa funktionalismin ihanteiden vastaisella tavalla toteutettuja muutoksia, kuten uusi ahdas keskikäytävä ja pienet toimistohuoneet sen varrelle. Muutosten tavoitteena on ollut tehokkuuden kasvattaminen ja rakennuksen muokkaaminen soveltumaan paremmin nykyiseen käyttötapaansa toimistokohteena.

Assi Groupista kerrotaan, että uudisrakentamisen mahdollisuus entisen kansakoulurakennuksen kortteliin oli heidän kannaltaan välttämätön ehto kiinteistökaupan järjestymiseksi. Lisäksi koulun sijainti Lappeenrannan keskustan tuntumassa ja juna-aseman välittömässä läheisyydessä oli tärkeä tekijä uuden käyttötavan löytymiselle.³²

Armilan kansakoulun viereen vuonna 2018 valmistunut uudisrakennus kunnioittaa vanhaa koulurakennusta ja sulautuu sen tyyliin ollen kuitenkin selkeästi oma täysin nykyaikainen kokonaisuutensa. Katsojan on helppo erottaa, missä vanha loppuu ja uusi alkaa. Eri-ikäiset rakennukset muodostavat arkkitehtonisesti ehyen ja jatkuvan kokonaisuuden.

30 *Lappeenrannan karttapalvelu 2021.*

31 *Pöyry Finland Oy 2013, 100.*

32 *Hokkanen 2021.*

×580

1.4.2 OULUN KESKUSKANSAKOULU,
SAMMAKKOTALO

Kuva 20. Oulun keskuskansakoulun rakennus 29.8.1935. JOKA Journalistinen kuva-arkisto, Museovirasto.

Perustiedot, historia

Oulun keskuskansakoulu on arkkitehti Kaarlo Borgin suunnittelema, vuonna 1935 valmistunut funktionalistista tyyliunutta edustava koulurakennus Oulussa. Myös Sammakkotalona tunnettu rakennus sijaitsee Oulun keskustan välittömässä läheisyydessä, kävelyetäisyydellä Oulun palveluista ja rautatieasemasta. Kutsumanimen Sammakkotalo rakennus on saanut taitelija Raimo Metsäheimon vuonna 1983 paljastetun Rupikonna-veistoksen mukaan.³³ Veistos suihkulähteineen on sijoitettu rakennuksen edustalle.

Vanha koulurakennus on jaettu kahteen siipeen, jotka liittyvät toisiinsa leveällä yhdysaulalla rakennuksen nivelkohdassa. Pääporras sijaitsee entisen luokahuonesiiven koillispäässä yhdysaulan vieressä. Toisessa siivessä on keskikäytävän varrella ollut luokkahuoneita ja ensimmäisessä kerroksessa koulun ruokala, toisessa matalammassa siivessä puolestaan on sijainnut koulun liikuntatilat ja niiden aputiloja.

Kuva 21 Ilmakuva taustalla maanmittauslaitos, karttapalvelu

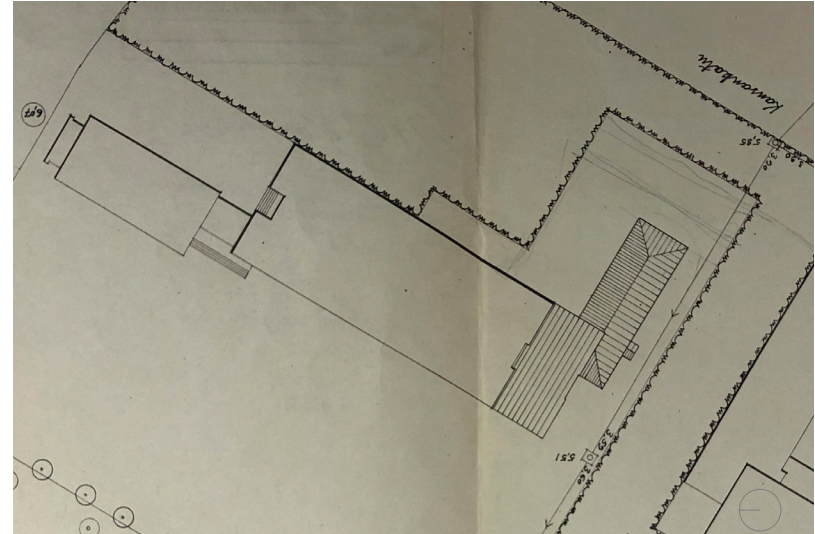

Muutoshistoria, nykytila

Ensimmäisen isomman muutoksen Oulun keskuskansakoulu on kokenut vuosina 1952–53, jolloin rakennusta laajennettiin luokkahuonesiiven lounaispäästä sekä matalammalla puiston puolelle sijoittuvalla siipiosalla. Laajennus toteutettiin alkuperäisen tyylin mukaisesti silloisen kaupunginarkkitehdin Martti Heikuran suunnitelmien mukaan.³⁴ Laajennusosaan sijoitettiin muun muassa luokkahuoneita, opetuskeittiötiloja ja puutyötiloja. Rakennus jatkoi koulukäytössä toimimista 1970-luvun lopulle asti.

Kuva 22. Oulun keskuskansakoulu. Kuva: Jarmo Kontiainen.

Kuva 23. Ote asemakaavasta, vuosien 1952–53 laajennus, Martti Heikura, Oulun Kaupunginarkisto

34 Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015, 30.

1970–80-lukujen taitteessa kasvavassa kaupungissa erityisesti lapsiperheet muuttivat pois keskustasta lähioihin ja koulurakennusten tarve kaupungin keskustassa väheni. Kaupunki alkoi etsimään rakennukselle uutta käyttötarkoitusta.

Vuosina 1981–82 Oulun keskuskansakoulu koki ensimmäisen käyttötavan muutoksensa koulurakennuksesta keskustan terveysasemaksi. Käyttötarkoituksen muutoksen suunnitelmat laadittiin Oulun kaupungin rakennusviraston talosuunnitteluosastolla.³⁵ Koulurakennuksen käyttötavan muutoksen yhteydessä terveyskeskukseksi rakennuksen julkisivut kokivat yhden merkittävän uudistuksen: ikkunankarmit saivat nykyisen punaisen värinsä. Alun perin ikkunankarmit olivat sävyltään vaaleat, lähellä rakennuksen julkisivujen väriä.³⁶ Vaikka punainen väritys rakennusosissa ei ole alkuperäinen, on se hyvin tyypillistä funktionalistiselle arkkitehtuurille ja sointuu näin rakennuksen funktionalistiseen tyyliin. Koulurakennuksen sisätilat kokivat käyttötavan muutoksen yhteydessä perusteellisen muodonmuutoksen. Luokkahuonesiiven tilajakoa tehostettiin ja keskikäytävä otettiin käyttöön. Keskikäytävän kummallekin sivulle tehtiin kapeammat ja tehokkaammat käytävät, entiset luokkahuoneet jaettiin esimerkiksi terveyskeskuksen vastaanottohuoneiksi. Myös koulun entinen voimistelusalisiipi otettiin terveyskeskuksen käyttöön, joskin esimerkiksi voimistelusaliksi säilyi alkuperäisessä asussaan. Kaupungin keskustan terveyskeskuksena rakennus toimi aina vuoteen 2016 asti.

35 Oulun kaupungin rakennusviraston talosuunnitteluosasto 1980.

36 Museovirasto 1935.

37 Sankala 2017.

Vuonna 2016 Oulun kaupunki myi Sammakkotalon COR Groupille. Nykyään rakennus on COR Groupin omistuksessa ja siellä on COR Groupin tarjoamia terveys- ja hyvinvointialan palveluja sekä yrityksen pääkonttori. Lisäksi COR Group vuokraa toisen kerroksen tiloja muun muassa it-alan yritys Netoxille.³⁷

Sammakkotalon muutos terveyskeskuksesta COR Groupin pääkonttoriksi vaati huomattavasti pienempiä tilamuutoksia, kuin kohteen ensimmäinen käyttötavan muutos koulusta terveyskeskukseksi. Nykyinen käyttötarkoitus COR Groupin toimitiloina ja yrityksen tarjoamina terveydenhoitoalan palveluiden tiloina noudattaa sisätiloissa pitkälti terveyskeskuskäytön aikaisia tilaratkaisuja. Liikuntasali on säilytetty yhä alkuperäisen kaltaisessa asussaan. Sali toimii yrityksen ja yrityksen vuokralaistensa yhteisenä juhlatilana. Liikuntasalin näyttämölle on rakennettu neuvotteluhuone, joka on niin ikään kaikkien talon käyttäjien käytettävissä. Koulukäytön aikainen lavarakenne on hyvin hahmotettavissa, ja lavan etuosaa voidaan yhä käyttää esiintymistarkoituksiin.

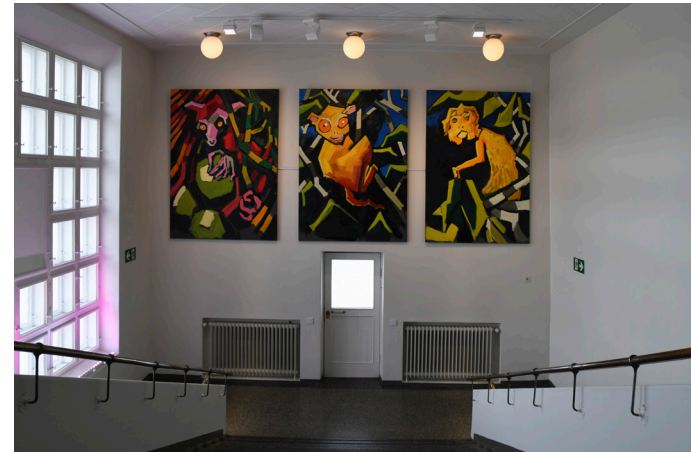
Kuva 24. Sammakkotalon entinen koulun liikuntasali, nykyään juhlasali. Sali on kunnostettu ja se on entisen kaltaisessa asussaan.

Kuva 25. Liikuntasalin lavalle on rakennettu neuvotteluhuone, jonka uudet metalli-lasirakenteet erottuvat selvästi vanhasta.

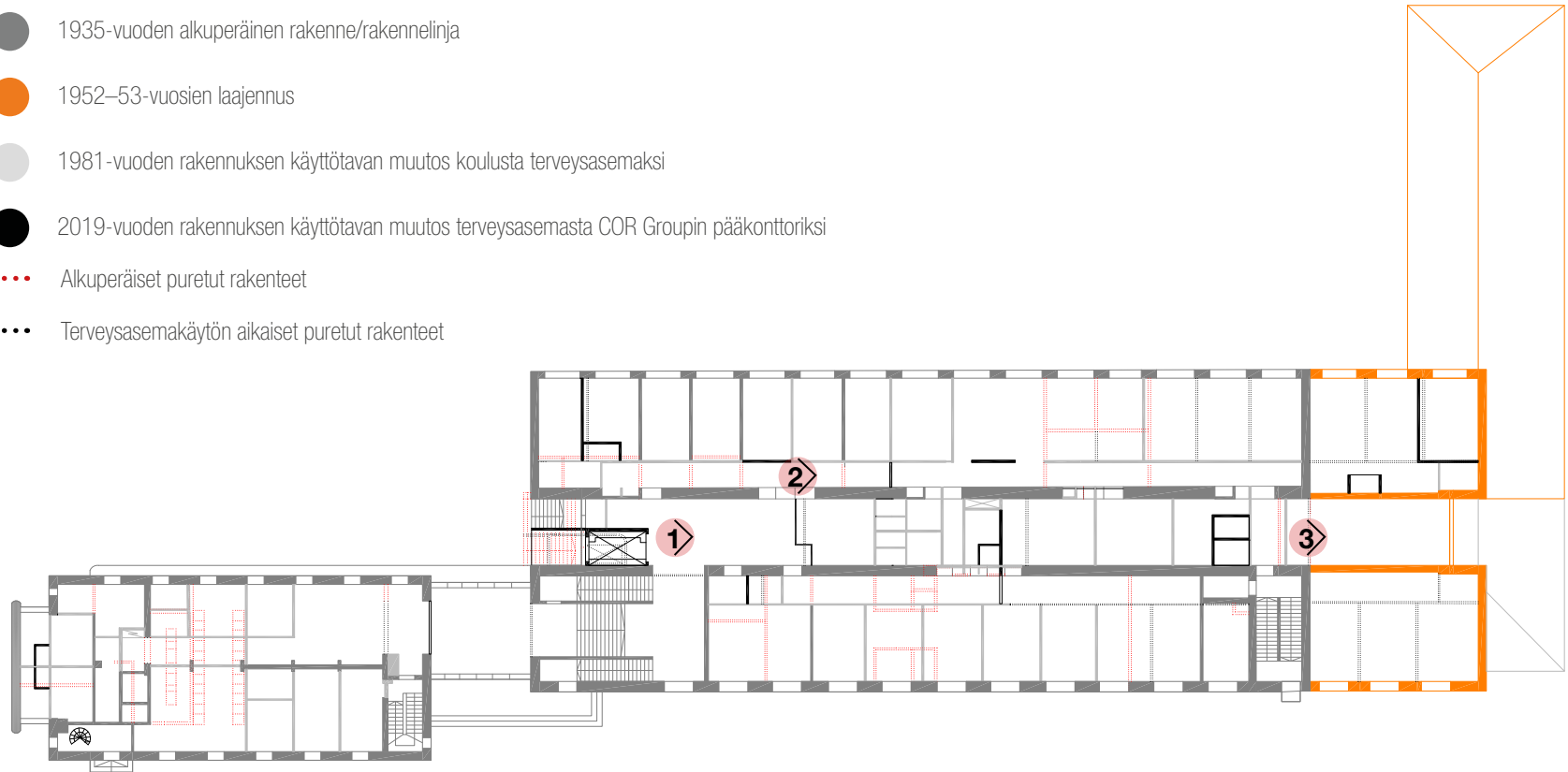

Kuva 26. Entisen koulurakennuksen pääporras. Näkymän päättäneä suojeltu taitelija Juho Mäkelän Koivu ja tähti -maalaus.
Kuva: Jarmo Kontiainen.

Kuva 27. Pääportaikko, jonka päättäneä Oululaisen taitelijan Hannu Lukinin kolme maalausta, jotka edustavat COR Groupin perustajaosakkaita.

- 1935-vuoden alkuperäinen rakenne/rakennelinja
- 1952–53-vuosien laajennus
- 1981-vuoden rakennuksen käyttötavan muutos koulusta terveysasemaksi
- 2019-vuoden rakennuksen käyttötavan muutos terveysasemasta COR Groupin pääkonttoriksi
- Alkuperäiset puretut rakenteet
- Terveysasemakäytön aikaiset puretut rakenteet

Kuva 28. Sannakkotalo 1.krs tilaluonnos muutoshistoriasta ja nykytilanteesta

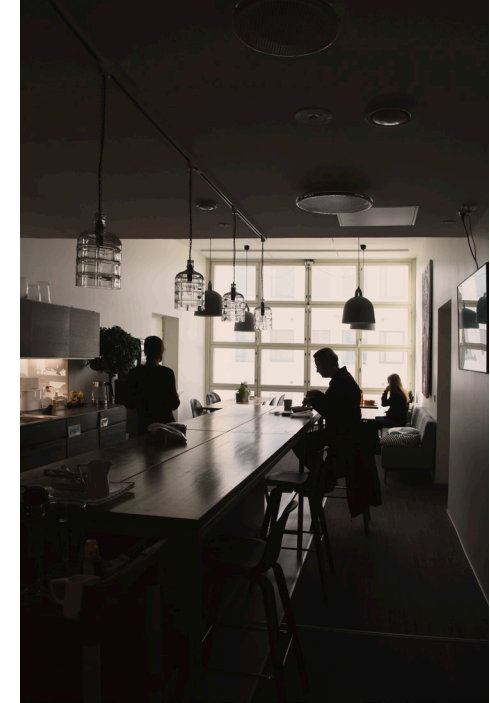

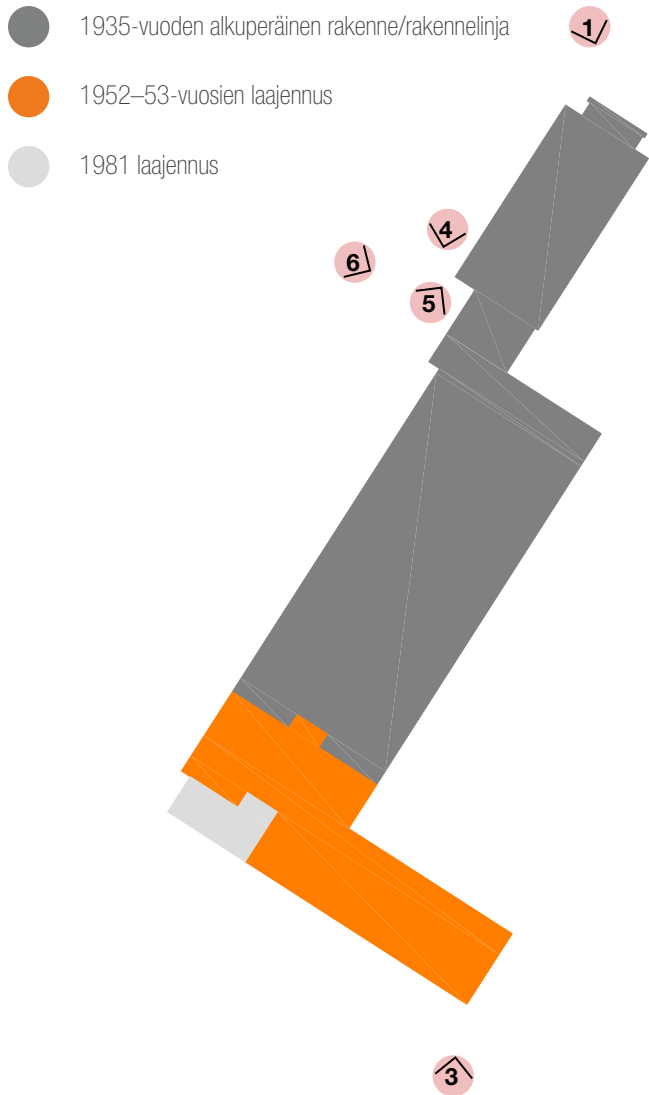
1 Kuva 29. Osa entistä koulun keskikäytävää, joka toimii nykyään terveystakesuksen odotustilana.
Kuva: Jarmo Kontiainen.

2 Kuva 30. 1. krs vastaanottohuoneiden kapea käytävä.

3 Kuva 31. Entisen keskikäytävän koillispuolella on henkilökunnan taukotila. Samaa periaatetta on toteutettu myös rakennuksen yleisissä kerroksissa.

Kuva 32. Sammakkotalo ja sen laajennukset. Kaavioon merkitty valokuvien ottopaikat.

4 Kuva 36. Rakennuksen julkisivuväritys ei ole alkuperäinen, mutta noudattaa funktionalismin ominaispiirteitä. Julkisivut muodostuvat suurista vaaleista pinnoista, joiden yksityiskohdat ovat korostettu vahvoin värein.

5 Kuva 37. Rakennuksen viimeisimmän korjaus- ja muutostyön yhteydessä myös julkisivuvalaistukseen on kiinnitetty huomiota. Valaistuksen avulla on pyritty parantamaan esteettömyyttä, sekä korostamaan rakennuksen yksityiskohtia.

6 Kuva 38. Rakennuksen pääsisäänkäynti. Ikkunankarmien punainen väri terveyskeskuksen ajoilta on saanut jäädä. Kuva: Jarmo Kontiainen.

Yhteenveto

Sammakkotalo eli Oulun entinen keskuskansakoulu on suojeltu asemakaavassa merkinnällä sr-20. Rakennus on kulttuurihistoriallisilta arvoiltaan maakunnallisesti merkittävä. Rakennus on säilyttänyt hyvin erityisesti ulkoiset viitteet alkuperäänsä, sillä on rakennustaiteellista ja kaupunkikuvallista arvoa.³⁸ Rakennuksen peruskorjaus COR Groupin toimitiloiksi on saanut vuonna 2019 Viiskanta-rakennussuojelukunniakirjan.

Rakennuksen historia funktionalistisena koulurakennuksena on yhä nähtävissä. Erityisesti rakennuksen julkisivut ja pääportaikko ovat kunnostettu rakennuksen historiaa kunnioittaen. Sisätilat on muutettu kauttaaltaan, mutta funktionalismin ihanteet valosta ja ilmasta ovat yhä vahvasti läsnä. Sisätilojen kalusteet ja materiaalit vastaavat nykypäivän tyyliä ja vaatimuksia, eivätkä muistuta vanhasta tai noudata funktionalismin perinteitä.

Koulurakennuksille tyypilliset leveät käytävät aiheuttavat haasteita, kun tiloja muutetaan muuhun käyttötarkoitukseen ja tilojen tehokkuutta halutaan parantaa. Sammakkotalossa keskikäytävät on otettu yhteistilojen käyttöön, mutta vanhat käytävälinjat ovat yhä jollain tapaa hahmotettavissa myös sisältä käsin, ei ainoastaan pohjapiirroksista. Funktionalistiselle koululle ominainen leveä ja valoisa keskikäytävä on nykyään kerroksissa yhteistoimintojen tilana, *filosoofisen funktion* voi näin ajatella olevan sama, kuin rakennuksen koulukäytön aikoina.

Keskikäytävän poiston tavoitteena on ollut rakennuksen tehokkuuden kasvattaminen ja rakennuksen soveltuminen paremmin nykyiseen käyttötarkoitukseensa, ja aiempaan toimintoonsa terveyskeskuksena. Funktionalismille tyypilliset avoimet pilari-palkkiperusteiset tilat on ollut suhteellisen helppo muuttaa uuden käyttötavan tarpeita vastaaviksi.

Viimeisimmän, eli vuoden 2016 käyttötavan muutoksen yhteydessä rakennuksen identiteettiä Sammakkotalona on vahvistettu muun muassa taiteen keinoin. Rakennuksessa on useita Oululaisen taitelijan Hannu Lukinin värikkäitä teoksia, joista useimpien aiheena ovat sammakot.

COR Group on kunnostanut aiemminkin vanhoja rakennuksia omaan käyttöönsä. COR Groupista kerrotaan, että vanhan rakennuksen korjaus heidän käyttöönsä oli luonteva ratkaisu ja entinen funkkiskoulu soveltuu heidän tarpeisiinsa hyvin. Lisäksi Sammakkotalon laaja tunnettuus ja hyvä sijainti Oulun keskustassa olivat tärkeitä tekijöitä kohteen valikoitumisessa yrityksen pääkonttoriksi.³⁹

38 Ely-keskus 2019.

39 Kerola 2021.

1.4.3 OULUN TEKNILLINEN OPPILAITOS, TEKU

Kuva 39. Oulun Teknillinen oppilaitos ennen käyttötavan muutosta asuinkohteeksi. Kuva: Jarmo Kotilainen.

Perustiedot, historia

Oulun teknillinen oppilaitos, nykyiseltä nimeltään Asunto Oy Oulun TEKU on vuonna 1940 valmistunut funktionalistista tyyliä edustava koulurakennus. Rakennus on suunniteltu Rakennushallituksen suunnitteluosastolla, tarkasta suunnittelijasta ei ole tietoa. Rakennuksen pääpiirustukset ovat allekirjoittaneet vuonna 1939 silloinen Rakennushallituksen pääjohtaja Väinö Vähäkallio sekä yliarkkitehti Martti Välikangas, joka toimi siihen aikaan rakennushallituksen suunnitteluosaston päällikkönä.⁴⁰

Koulurakennus muodostuu kahdesta rakennussiivestä, joista toinen on neli- ja toinen viisikerroksinen. Rakennuksen pääsisäänkäynti on korotettu ja sijaitsee rakennusten nivelkohdassa, josta nousee ylös juhlatiä pääportaita pitkin. Kummassakin rakennussiivessä on alun perin sijainnut opetustiloja. Pidemmässä rakennussiivessä on sivukäytävän varrella ollut muun muassa luokkahuoneita, luentosalia, kirjasto ja opettajanhuone. Lyhemässä ja korkeammassa siivessä on sijainnut esimerkiksi piirustusaleja.

40 Väinö Vähäkallio ja Martti Välikangas 1939.

Muutoshistoria, nykytila

Monen muun saman aikakauden koulurakennuksen tapaan myös teknillinen oppilaitos toimi miltei heti valmistuttuaan sotilassairaalana. Opetustoiminta sai jatkoa uudelleen rakennuksessa vuonna 1945. Teknilliselle oppilaitokselle valmistui uudet tilat Kaukovainiolle 1960-luvun lopussa, teknillisen oppilaitoksen rakennusosasto jatkoi kuitenkin toimintaansa keskustan rakennuksessa.⁴¹

Teknillisen oppilaitoksen rakennus peruskorjattiin vuonna 1972, tässä yhteydessä toteutettiin vähäisiä muutoksia tilajakoon ja lisättiin lastauslaituri sisäpihan puolelle.⁴²

Seuraavat muutokset rakennus koki 1980-luvulla, jolloin rakennukseen sisätiloja järjesteltiin paljolti uudelleen, leveä sivikäytävä pidemmässä rakennussiivessä kuitenkin säilyi. Rakennukseen lisättiin myös muun muassa hissi. 1987 peruskorjaustyön yhteydessä rakennuksen vanha piippu purettiin hissintieltä ja kapeampaa rakennussiipeä korotettiin sisäpihan puolelta ullakon uusien konehuoneiden vaatimalla tavalla. Nämä muutokset vaikuttivat merkittävästi julkisivun massojen korkeuksiin ja näin ollen koko rakennuksen ulkomuotoon. Rakennus siirtyi OSEKK:in (Oulun seudun koulutuskuntayhtymä) omistukseen 1994. Viimeisimpänä, ennen kohteen muutosta koulusta asuin-kohteeksi, rakennuksessa toimi OAMK:in (Oulun ammattikorkeakoulu) hallinto vuoteen 2010, jonka jälkeen huonokuntoinen rakennus jäi tyhjilleen.

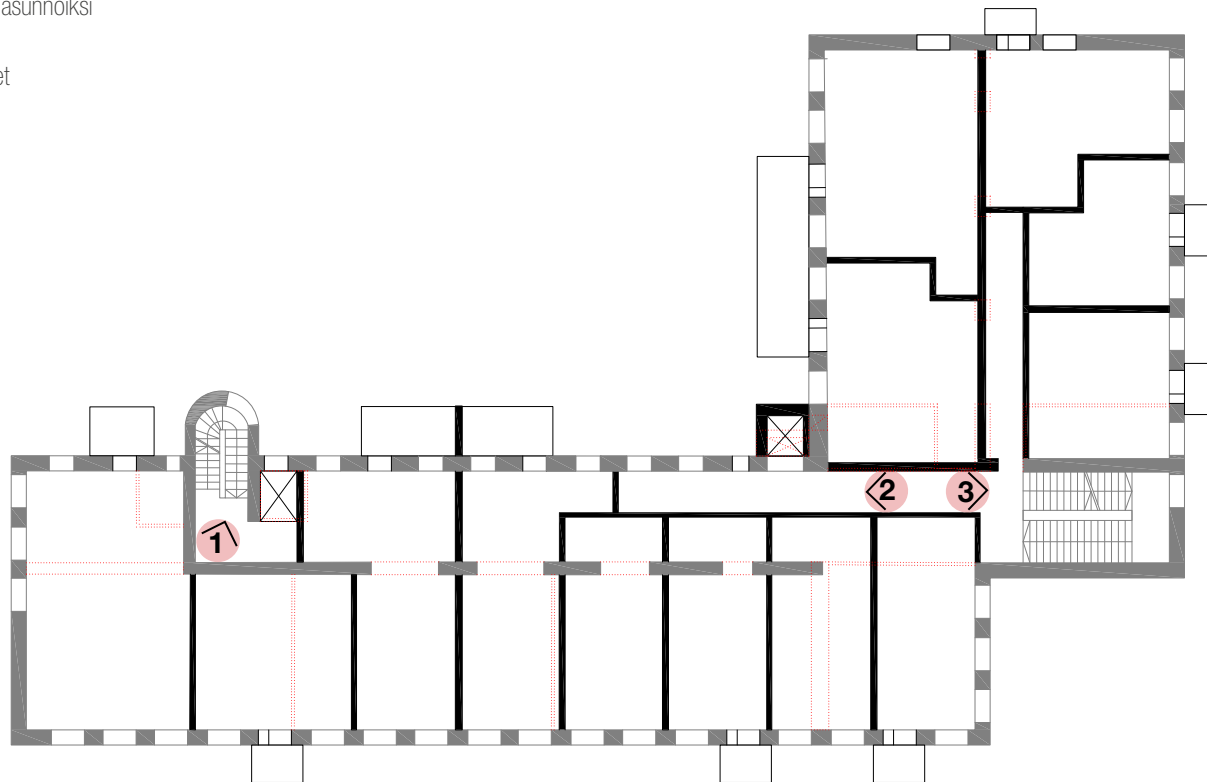
OSEKK myi rakennuksen Peab Oy:lle vuonna 2012. Vuonna 2015 voimaan tullut kaavamuutos mahdollisti rakennuksen käyttötarkoituksen muutoksen opetustiloista asunnoiksi.⁴³ Rakennuksen muutostyöt asunnoiksi suunnitteli oululainen arkkitehtuuritoimisto Juha Paldanius. Muutostyöt valmistuivat vuonna 2018. Nykyään asuin-kohteessa on 58 asuntoa, kahden porrashuoneen yhteydessä. Rakennuksen sisäpihalle on lisätty suuret autokatokset, tilaa varsinaiselle oleskelupihalle ei näin ollen ole jäänyt. Rakennuksen kapeampaa siipeä on korotettu yhdellä kerroksella. Funktionalismille tyypillinen eri siipien korkovaihtelu on näin ollen hämärtynyt lopullisesti. Rakennuksen luoteis- ja koillisjulkisivuista on parhaiten tunnistettavissa rakennuksen primäärifunktio oppilaitoksena. Sisäpihan puoleisia julkisivuja sen sijaan hallitsevat massiiviset parveketornit, jotka edustavat selkeästi nykyajan tyyliä. Rakennuksen julkisivujen vaalea väritys kunnioittaa funktionalismille tyypillistä väritystä. Sen sijaan ikkunankarmien vaaleanharmaa väritys on selvästi uusi elementti, sillä funktionalismille tyypillisesti karmiväritys on ollut alun perin tumma. Alkuperäiset sisäportaat, erityisesti juhlava pääporras, ovat parhaiten alkuperäistä tyyliä kunnioittavat sisäosat.

41 Wallenius 2017.

42 Oulun piirirakennustoimisto 1972.

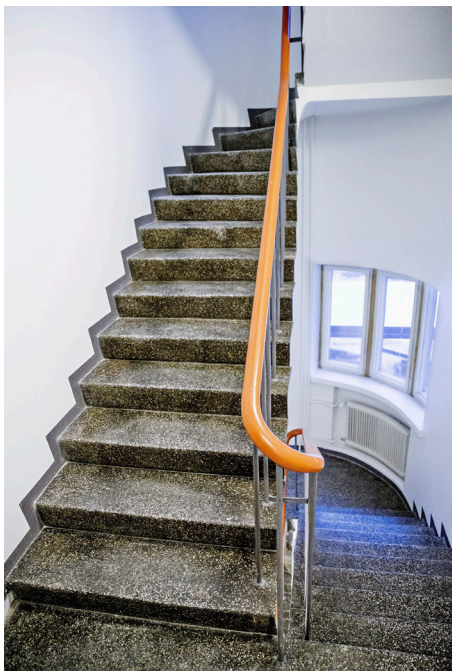
43 Kaleva 2019.

- Alkuperäinen rakenne/rakennelinja
- Käyttötavan muutos koulusta asunnoiksi
- ..... Alkuperäiset puretut rakenteet

Kuva 41. Oulun teknillinen oppilaitos tilaluonnos nykytilanteesta, 2.-4.krs

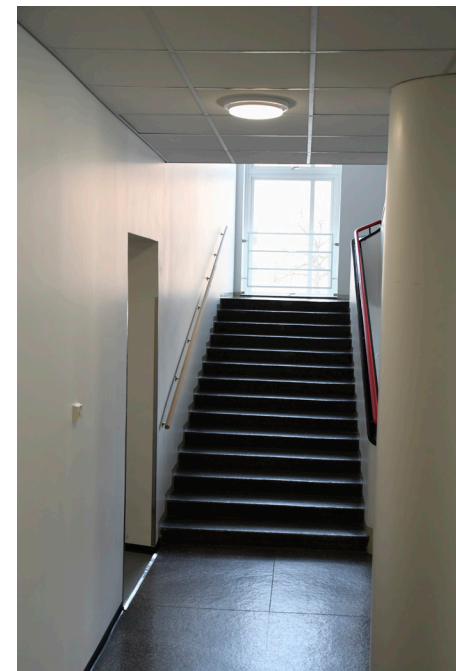

1 Kuva 42. Sisäpihan puoleinen porras on kunnostettu alkuperäistä ilmettä kunnioittaen.

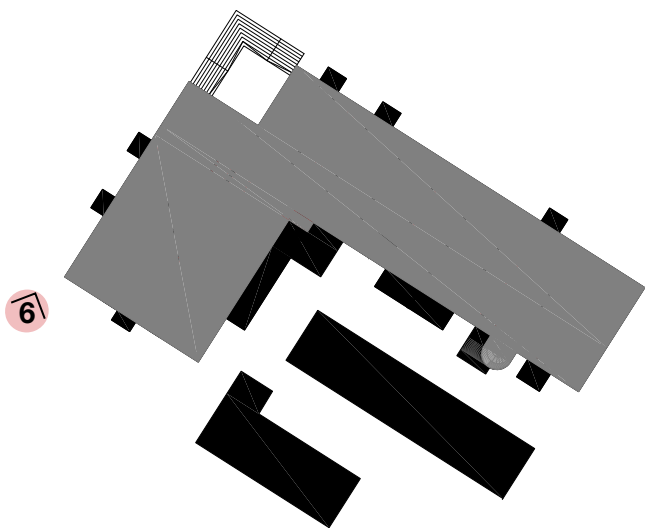
2 Kuva 43. Rakennuksen alkuperäinen sivukäytävä on kaventunut alle puoleen alkuperäisestä, eikä jatku enää rakennussiiven päästä päähän.

3 Kuva 44. Rakennuksen pääporras on yksi parhaiten säilyneistä sisäosista. Funktionalismin ihanne valosta ja ilmasta on säilynyt hyvin pääportaan alueella.

- Alkuperäinen rakennus
- Uudet parvekkeet ja pihan autokatokset

1

6

2

4

3

5

Kuva 45. TEKU:n alkuperäinen rakennus ja siihen käyttötavan muutoksen yhteydessä lisätyt parvekkeet sekä sisäpihan autokatokset. Kaaviokuva, johon on merkitty valokuvien ottopaikat.

1 Kuva 46.

2 Kuva 47.

3 Kuva 48.

4 Kuva 49. Uudet, väritykseltään vaaleanharmaat, puu-alumiini-ikkunat rikkovat rakennuksen funktionalistista ilmettä. Uusi korotuskerros niin ikään hämärtää funktionalismille tyypillistä eri rakennusosien välistä korkovaihtelua.

5 Kuva 50. Sisäpihan puoleiset uudet parveketornit edustavat selvästi nykyajan tyyliä ja heikentävät rakennuksen julkisivujen luettavuutta. Maanpäällisten autokatosten vuoksi kohteeseen ei ole kyetty sijoittamaan ulko-oleskelualueita.

6 Kuva 51. Luoteisjulkisivun noppamaiset ulokeparvekkeet istuvat hyvin funktionalismin tyyliin. Toisaalta näitä parvekkeita voi olla vaikeaa tunnistaa uusiksi, eikä rakennukseen alun perin kuuluneiksi rakenteiksi.

Yhteenveto

Oulun entinen teknillinen oppilaitos on suojeltu asemakaavassa merkinnällä sr-20. Rakennus suojeltiin asemakaavassa vuoden 2018 käyttötavan muutoksen yhteydessä. Rakennus on arvotettu kulttuurihistoriallisilta arvoiltaan maakunnallisesti merkittäväksi kohteeksi, jolla on rakennustaitteellista, historiallista ja kaupunkikuvallista arvoa.⁴⁴

Rakennuksen historia funktionalistisena oppilaitoksena on yhä nähtävissä osasta julkisivuja. Erityisesti sisäpihan puoleisia julkisivuja hallitsevat parveketornit kuitenkin heikentävät rakennuksen historian luettavuutta. Koillis- ja luoteisjulkisivujen ulokeparvekkeet puolestaan istuvat paremmin rakennuksen alkuperäiseen tyyliin, mutta niiden ymmärtäminen uusiksi eikä alkuperäisiksi rakenteiksi ei välttämättä ole yhtä selkeää. Funktionalismille tyypillinen vaalea julkisivuväri on säilytetty, joskin uudet nykyaikaiset puu-alumiini-ikkunat rikkovat julkisivujen tunnelmaa.

Erityisesti osa rakennuksen julkisivuista sekä pääportaikko ovat kunnostettu rakennuksen historiaa kunnioittaen. Rakennuksen sisätilat on muutettu kauttaaltaan, mutta funktionalismin ihanteet valosta ja ilmasta ovat yhä läsnä porrashuoneissa. Koulurakennuksille tyypilliset leveät käytävät aiheuttavat haasteita, kun tiloja muutetaan muuhun käyttötarkoitukseen ja tilojen tehokkuutta halutaan parantaa. Asunto Oy Oulun TEKU:ssa kapeamman rakennussiiven leveä sivukäytävä on kavennettu ja katkaistu siten, että osa käytävästä on jäänyt asuntojen käyttöön. Sivukäytävän kavennuksen tavoitteena on ollut ennen muuta tehokkuuden kasvattaminen, useamman asunnon sijoittaminen rakennusrunkoon ja näin rakennuksen soveltuminen paremmin nykyiseen käyttötapaansa asuinkohteena.

Esimerkkikohteista Asunto Oy TEKU on kokenut merkittävimmät muutokset ja kohteessa on heikotettu kyetty säilyttämään viitteet rakennuksen historiaan. Toisaalta rakennuksen muutos asuinkohteeksi on myös kenties käyttötavan muutoksista rankin, sillä se muuttaa kohteen luonteen julkisesta yksityiseksi ja näin ollen vaadittavat muutoksetkin ovat suurempia, kuin jos rakennus säilyisi julkisessa tai osittain julkisessa käytössä.

44 Ely-keskus 2019.

1.4.3 YHTEENVETO ESIMERKKIKOhteista

Kaikki kolme esimerkkikohdetta näyttävät soveltuvan uusiin käyttötapoihinsa hyvin ja kaikkien kohteiden käyttäjät vaikuttavat olevan ylpeitä ja tyytyväisiä kohteista.

Käyttötavan muutoksista vanhaa rakennusta merkittävimmällä tavalla muokannut muutostapa on koulurakennuksen muuttaminen asuinkohdeksi. Koulutoiminta on varsin julkista toimintaa, joten kohteen muuttaminen asunnoiksi on muokannut sen luonteen julkisesta varsin yksityiseksi. Lisäksi asuinkäyttöön muutettu entinen koulurakennus on kohteista ainoa, jota on lähdetty korottamaan ja jonka julkisivua on merkittävästi muokattu ja näin ollen myös rakennuksen ulkomuoto on muuttunut. Nykyisen asuinkohteen korotus on hämärtänyt funktionalistisille koulu-kohteille tyypillistä eri osien välistä korkeeroa. Funktionalistisena rakennuksena Oulun TEKU on suunniteltu vastaamaan selkeää toiminnallista tarvetta. Tämän vuoksi rakennuksen ulkoarkkitehtuuri heijastelee sen sisätilojen toiminnallisia ja arkkitehtonisia ratkaisuja. Lisäksi asuinrakennukseksi muuttamisen yhteydessä entinen koulurakennus on saanut miltei jokaiselle julkisivulle parvekkeita, jotka osaltaan hämärtävät funktionalismin eleganssia.

Sen sijaan koulukohteiden muuttaminen toimitiloiksi näyttää vaatineen yllättävänkin pieniä muutoksia. Toki kohteiden sisätiloja on muokattu suuresti, mutta kummassakin nykyisessä toimitilakohteessa osa kouluikäikäikäisistä sisätiloista on yhä entisessä käytössään tai kunnostettu alkuperäisen kaltaisesti.

Koulurakennuksille tyypilliset leveät käytävät aiheuttavat haasteita, kun tiloja muutetaan muuhun käyttötarkoitukseen ja tilojen tehokkuutta halutaan parantaa. Kaikissa kolmessa kohteessa on päädytty ratkaisuihin, joissa leveistä koulukäyttöön suunnitelluista keski- tai sivukäytävistä on luovuttu

tilojen tehokkuuden nimissä. Armilanlinnassa leveä sivukäytävä on otettu toimistotilojen käyttöön ja korvattu kapealla keskikäytävällä. Sammakko-talossa keskikäytävät on otettu yhteistilojen käyttöön ja korvattu vanhan käytävän molemmin puolin sijoitetuilla kapeammilla käytävälinoilla. Asunto Oy Oulun TEKU:ssa leveä sivukäytävä on kavennettu ja osa entisestä käytävästä on jäänyt asuntojen käyttöön, vanhat käytävälinjat ovat kuitenkin yhä hahmotettavissa jollain tapaa myös sisältä käsin, ei ainoastaan pohjapiirroksista.

Funktionalismille tyypilliset avoimet, muutamaan selkeään kantavaan linjaan perustuvat, tilat on ollut suhteellisen helppo muuttaa kaikissa kohteissa uuden käytön vaatimaan asuun. Lisäksi kaikissa kohteissa entinen rationaalinen ja säännöllinen tilajako on ollut helppo muuttaa uuteen käyttöön, koska tiloja on suurelta osin lähinnä tiivistetty. Uudet tilat ovat istuneet luontevasti olemassa oleviin kantaviin rakennelinjoihin.

Modernismin ja erityisesti funktionalismin ajalle tyypillinen detaljien niukkuus arkkitehtuurissa aiheuttaa omat haasteensa rakennusten korjaukselle. Niukkaeleinen arkkitehtuuri on herkkää muutoksille. Pienikin muutos detaljeissa saattaa vaikuttaa arkkitehtuurin luonteeseen merkittävästi ja tuhota alkuperäisen arkkitehtuurin ominaispiirteet tai tunnelman.

Kuva 52. Hämeenlinnan keskuksen kuvattuna itsenäisyydenpuistosta.

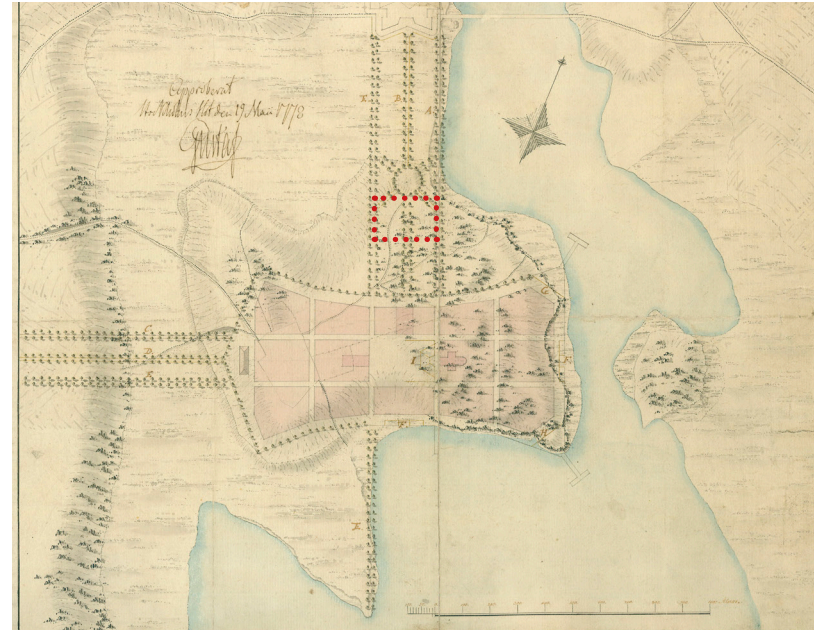
OSA 2

HÄMEENLINNAN KESKUSKOULU JA SEN UUELLEENKÄYTTÖSUUNNITELMA

2.1 HÄMEENLINNAN KAUPUNGIN JA KESKUSKOULUN KORTTELIN HISTORIA

Hämeenlinnan kaupunki on perustettu vuonna 1639 ja se on näin Suomen vanhin sisämaakaupunki.⁴⁵ Nykyiselle paikalleen, Hämeen linnan eteläpuolelle, kaupunki siirrettiin Kustaa III:n toimesta 1770-luvulla.⁴⁶ Ensimmäisen asemakaavansa kaupunki sai vuonna 1778, sen laati Axel Von Arbin.⁴⁷ Hämeenlinnan alkuperäistä asemakaavaa pidetään yhtenä Suomen merkittävimmistä kustavilaisen kauden asemakaavoista. Kustavilainen tyyli on nimetty Kustaa III:n ja hänen poikansa Kustaa IV:n mukaan ja sillä tarkoitetaan ruotsalaista uusklassismia.⁴⁸ Keskeisiä kustavilaisia piirteitä ovat muun muassa symmetrisyys ja akselin muodostuminen pääaukioiden välille.⁴⁹ 1200-luvulla rakennettu Hämeen linna on määrännyt Hämeenlinnan kaupungin sijainnin sekä kaupunkirakenteen mittakaavan. Linnan tenalijärjestelmän* kärkien väli antoi mittakaavan kortteille. Mittakaava on säilynyt yhä nykypäivään saakka keskustan ruutukaava alueella, jonne suunnittelukohteenikin sijoittuu.

Hämeenlinnan kaupungin nykyinen ruutukaava perustuu Carl Ludwig Engelin, Hämeenlinnan tuhoisan vuoden 1831 palon jälkeen, vuonna 1832 laatimaan empireasemakaavaan.⁵⁰ Ruutukaavalla pyrittiin väljentämään kaupunkirakennetta ja estämään tulipalojen yhtä tuhoisa leviäminen. Ruutukaavan keskuksena toimi Hämeenlinnan kauppatori.

Kuva 53. Hämeenlinnan ensimmäinen asemakaava vuodelta 1778. Kaavan laati Axel Von Arbin. Asemakaavaan merkitty punaisella pisteiviivalla nykyisen Keskuskoulun korttelin sijainti. Kuva: HKA.

45 Lydia Hämeenlinna 2021d.

46 Häme-Wiki 2021a.

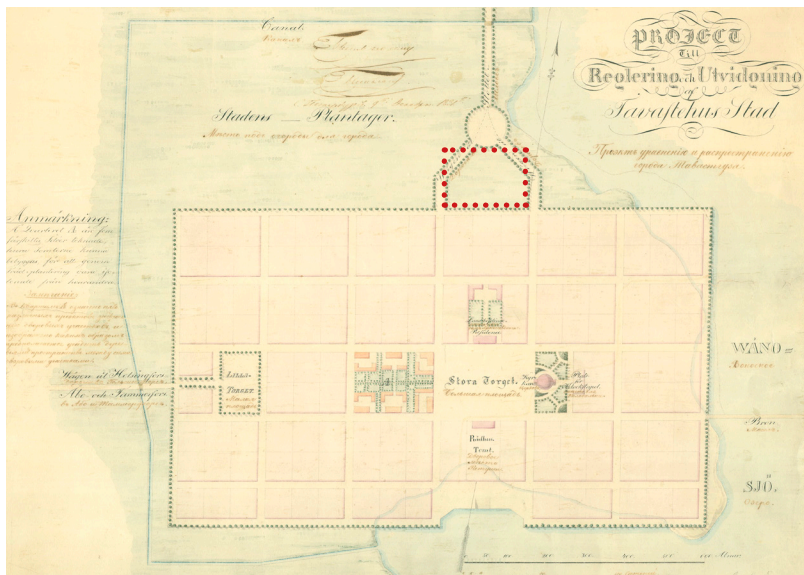
47 Von Arbin 1778.

48 Tieteen termipankki 2021.

49 Tieteen termipankki 2021.

50 Lydia Hämeenlinna 2021a.

* Tenalji on kahden kulmittain toisiinsa nähden asetetun muurin tai rakennuksen muodostama varustus bastionjärjestelmässä.

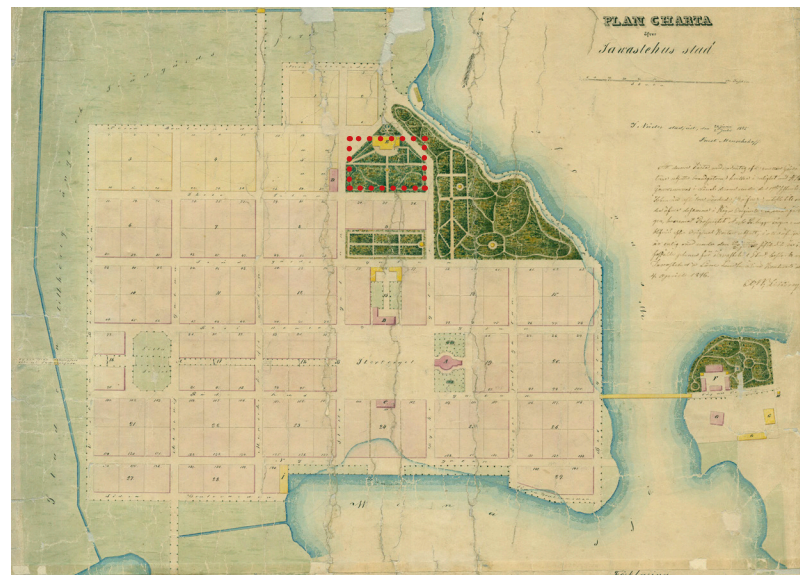

Kuva 54. Carl Ludvig Engelin laatima Hämeenlinnan empiresemakaava vuodelta 1832. Asemakaavaan merkitty punaisella pisteiviivalla nykyisen Keskuskoulun korttelin sijainti. Kuva: HKA.

Aikaisemmasta kustavilaisesta asemakaavasta säilyivät kortteleiden mitta-kaava, katujen paikat sekä kaupungin pääakselit Hämeen linnalle ja Turuntielle. Empirelle tyypillisesti, asemakaava on säännöllinen ruudukko, korttelit on jaettu kuuteen tonttiin ja tontit on erotettu toisistaan palokujin. Lisäksi kauppatori on saanut toisen pienemmän aukion parikseen. Kaksoisaukiosommitelma oli tyypillinen ratkaisu empirekauden kaupunkisuunnittelussa.⁵¹

51 Heiskanen ja Uimonen 2018, 8.

52 Heiskanen ja Uimonen 2018, 23.

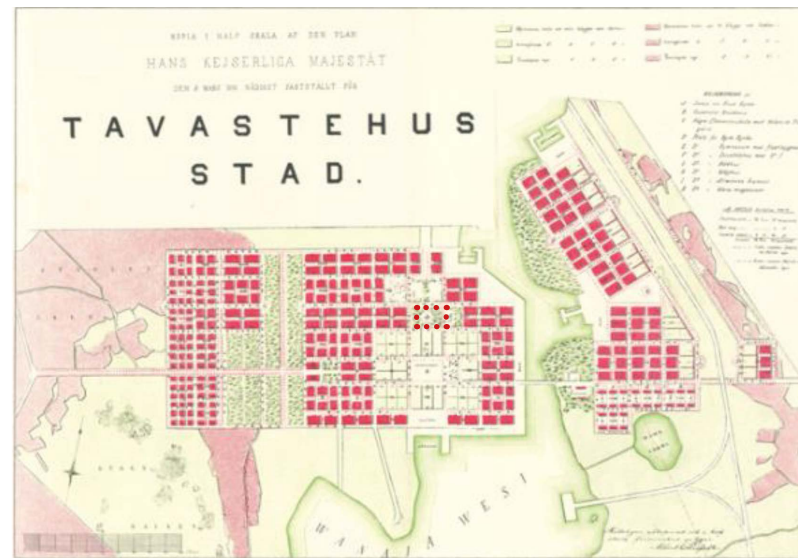

Kuva 55. C.J.E. Gustafssonin Hämeenlinnan asemakaava vuodelta 1845. Asemakaavaan merkitty punaisella pisteiviivalla tuleva Keskuskoulun korttelin sijainti. Kortteli toimi pääosin Seurahuoneen residenssipuutarhana. Kuva: HKA.

Melko pian Engelin vuoden 1832 asemakaavan jälkeen C.J.E Gustafsson laati Hämeenlinnan kaupungille uuden asemakaavan vuonna 1845.⁵² Gustafssonin asemakaavan muutokset Engelin asemakaavaan koskivat lähinnä kaupungin puistoalueita, muun muassa nykyinen Sibeliuksen puisto palautettiin vuoden 1845 kaavassa takaisin puistoalueeksi. Seurahuone

rakennettiin tulevaan keskuskoulun kortteliin vuonna 1939.⁵³ Seurahuoneen kortteli, eli tuleva Keskuskoulun kortteli, liittyi osaksi keskustan ruutukaavakorttelistoa.

Seuraavan Hämeenlinnan asemakaavan laati lääninarkkitehti Carl Albert Edelfelt vuonna 1858. Tämä asemakaava jäi kuitenkin toteutumatta.⁵⁴ Suunnitelmassaan Edelfelt olisi laajentanut kaupunkia itä- ja länsisuuntaan, myös puistoakselit olisi palautettu. Keskuskoulun kortteli sai kaavassa nykyisen muotonsa osana kaupunkiakselia.⁵⁵ Edelfeltin toteutumaton asemakaava toimi pohjana tuleville vuosien 1872 ja 1887 asemakaavoille.⁵⁶ Lääninarkkitehti C.A. Caween laati Hämeenlinnan vuonna 1887 vahvistetun asemakaavan, joka oli voimassa keskustan osalta aina vuoteen 1961 saakka.⁵⁷ Keskuskansakoulun korttelin koulutoiminta alkoi vuonna 1879, kun lehtori Johan Magnus Gadd rakennutti lyseolle ensimmäisen puutalon kortteliin Lukiokadun ja Saaristenkadun (nyk. Sibeliuksenkatu) kulmaan.⁵⁸ Hämeenlinnan lyseon nykyinen uusrenessanssia edustava rakennus valmistui läheiseen kortteliin vuonna 1888.⁵⁹ Gaddin vuonna 1877 rakennuttama asuintalo, Gaddin talo, alkoi myös pian valmistuttuaan toimia asuinrakennusta julkisemmassa käytössä.

Kuva 56. Vuonna 1858 C.A. Edelfelt laati Hämeenlinnalle uuden asemakaavan. Kaava jäi toteutumatta, mutta vaikutti merkittävästi Hämeenlinnan tuleviin asemakaavoihin. Asemakaavaan merkitty punaisella pisteiviivalla nykyisen Keskuskoulun korttelin sijainti. Kuva: HKA.

53 Heiskanen ja Uimonen 2018, 23

54 Heiskanen ja Uimonen 2018, 25.

55 Heiskanen ja Uimonen 2018, 25.

56 Lydia Hämeenlinna 2021a.

57 Heiskanen ja Uimonen 2018, 26.

58 Heiskanen ja Uimonen 2018, 27.

59 Lydia Hämeenlinna 2021c.

Keskuskoulun tuleva kortteli siirtyi kaupungin omistukseen 1903.⁶⁰ Korttelin koilliskulmaan rakennettiin kunnallissauna vuonna 1912.⁶¹ Lisäksi kortteliin kaavailtiin muun muassa kaupungintaloa, sekä kaupungin urheilukenttää, mutta sen todettiin olevan tähän tarkoitukseen liian pieni.⁶² Kortteliin rakennettiin Hämeenlinnan keskuskoulu vuonna 1937, Gaddin talosta purettiin kaksi kolmasosaa Keskuskoulun uuden rakennuskokonaisuuden tieltä. Nykyinen Keskuskoulun korttelin länsilaidalla sijaitseva Itsenäisyydenpuisto säästy edelleen rakentamiselta. Itsenäisyydenpuisto on tunnettu aikaisemmin myös nimillä Gaddin puisto, Koulupuisto ja Museopuisto. Nykyinen Itsenäisyydenpuisto-nimi on tullut käyttöön vuonna 1965 puistoon sijoitetun Summan muistomerkin myötä.⁶³ Sotien jälkeisinä jälleenrakennusvuosina Hämeenlinnassa toimittiin vuoden 1887 asemakaavaa noudattaen. Uudisrakentaminen eteni tontti tontilta tarpeen mukaan. Keskustan seuraava asemakaava, Jokisen asemakaava, astui voimaan 1961. Kaavassa korttelimuoto oli pääosin avonainen ja rakentaminen oli keskitetty tonttien reunoille pitkiin massoihin, millä saatiin funktionalismin ihanteiden mukaisesti ”valoa ja ilmaa” myös kortteleihin.⁶⁴ Nykyisin Keskuskoulun korttelin alueella on voimassa asemakaava vuodelta 2006.⁶⁵ Keskuskoulun korttelissa on aloitettu asemakaavan muutoshanke vuonna 2018.

60 Heiskanen ja Uimonen 2018, 30.

61 Heiskanen ja Uimonen 2018, 30.

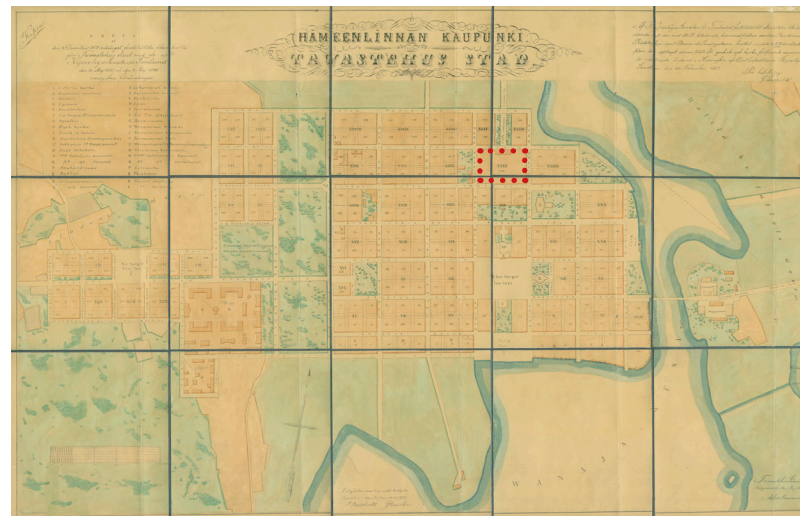
62 Heiskanen ja Uimonen 2018, 40.

63 Hämeenlinnan kaupunki 2019b.

64 Lyyra-Seppänen ja Heiskanen 2014, 27–34.

65 Mettälä 2021a.

66 Mettälä 2021a.

Kuva 57. Lääninarkkitehti C.A. Caween laati Hämeenlinnalle uuden asemakaavan vuonna 1887. Asemakaavaan merkitty punaisella pisteiviivalla nykyisen Keskuskoulun korttelin sijainti. Kuva: HKA.

Uusi kortteleita 5 ja 8 koskeva asemakaavamuuotos on määrä hyväksyttää vuoden 2021 aikana.⁶⁶

Kuva 58. Keskuskoulun korttelin korttelin 8. Tilaan: Ilmakuva taustalla: Hämeenlinnan kauppatori, Hämeenlinna pakett...

Keskuskoulun korttelin nykyiset ja puretut rakennukset:

Nykyiset rakennukset:

1. Gaddin talo, 1877
2. Gaddin talon tiililaaajennus, 1881
3. Kunnallissauna 1912
4. Muuntamorakennus, 1935
5. Hämeenlinnan keskuskoulu ja välituntiapiha, 1937
6. Summan muistomerkki, 1965
7. Kunnallissaunan autotalli, 2000-l

Puretut rakennukset:

8. Seurahuone, 1839-1894
9. Gaddin talon länsisiipi, 1877-1937
10. Gaddin talon talousrakennus, 1877-1937
11. Gaddin talonmiehen asunto, 1877-1937
12. Normaalityö 1879-1901

Kuva 59. Kaavio Keskuskoulun korttelin nykyisistä ja puretuista rakennuksista vanhoista asemakaavoista koostettuna.

2.2 GADDIN TALO JA HÄMEENLINNAN KESKUSKOULU

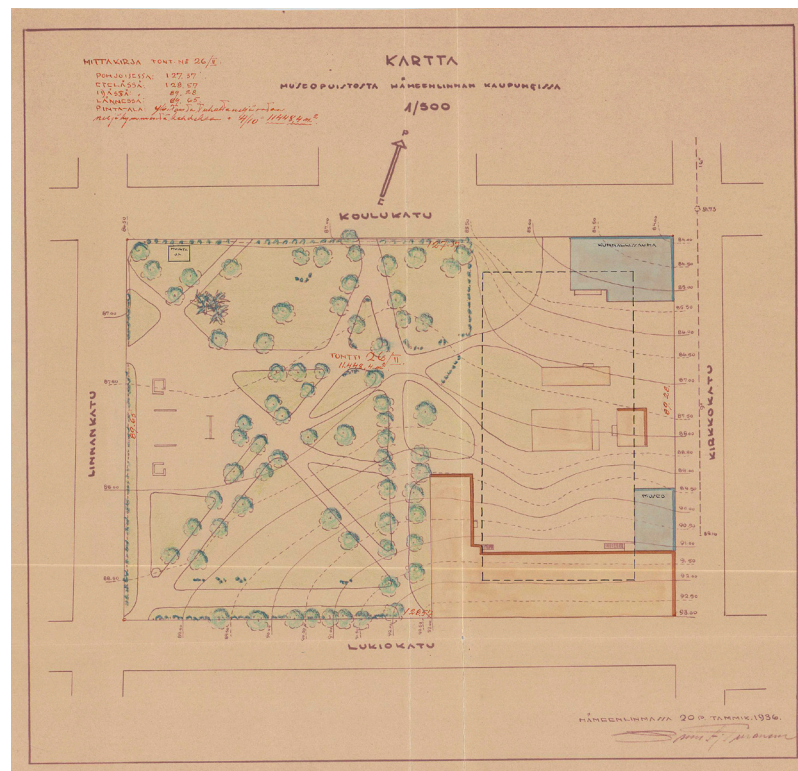
Kuva 60. Gaddin talo.

Kuva 61. Hämeenlinnan keskuskoulu.

2.2.1 Gaddin talo

Lehtori Magnus Gadd rakennutti asuintalokseen vuonna 1877 puisen nikarittyylisen Gaddin talon Lukiokadun ja Linnankadun kulmaan. Rakennuksen suunnitteli arkkitehti Alfred Caween.⁶⁷ Rakennusta laajennettiin Linnankadun suuntaan punatiiliosalla vuonna 1881, josta alkaen vuoteen 1884 asti rakennus toimi Hämeen 7. tarkk' ampujapataljoonan majoitus-tiloina.⁶⁸ Hämeenlinnan keskuskoulun rakentamisen yhteydessä Gaddin taloa lyhennettiin Lukiokadun suuntaisesti. Rakennuksesta purettiin yli puolet keskuskoulun betonipihan tieltä.⁶⁹ Vuonna 1936 järjestetyn Keskuskoulun arkkitehtuurikilpailun lähtöaineiston mukaan, koko Gaddin talon alkuperäisen puuosan olisi saanut purkaa tulevan koulurakennuksen tieltä.

Kuva 62. Keskuskoulun tuleva kortteli vuonna 1936, ennen keskuskoulun arkkitehtuurikilpailua. Kartassa Gaddin talo on koko laajuudessaan, rakennuksen alkuperäinen osa oranssilla värillä, tiililaajennus sinisellä. Kartta on Hämeenlinnan kaupungin keskuskoulun arkistosta ja se on todennäköisesti toiminut Keskuskoulun arkkitehtuurikilpailun lähtötietona.⁶⁸ Oranssilla rasteroidut rakennukset on todennäköisesti saanut koulun suunnittelukilpailussa purkaa, siniset merkitty säilytettäväksi. Kuva: HKA.

67 Lydia Hämeenlinna 2021b.

68 Heiskanen ja Uimonen 2018, 38–41.

69 Heiskanen ja Uimonen 2018, 38–41.

70 Heiskanen ja Uimonen 2018, 33–36.

Lehtori Johan Magnus Gadd (1834-1891)

Lehtori Johan Magnus Gadd oli Hämeenlinnan kunnallispolitiikassa vaikuttanut liikemies. Gadd ajoi erityisesti huonompiosaisten asemaa, muun muassa esitämällä tonttien luovutusta maattomille. Lisäksi Gadd otti kantaa myös muassa työväestön ja koulutukseen liittyvien asioiden edistämiseksi.⁷³

Magnus Gadd osti keskuskoulun korttelin viereisessä korttelissa sijaitsevan Palanderin talon asunnokseen 1873. Nykyisen Keskuskoulun korttelin Gadd osti 1870-luvulla ja rakennutti sille asuintalokseen Gaddin talon vuonna 1877. Lisäksi Gadd rakennutti Keskuskoulun kortteliin puisen rakennuksen Hämeenlinnan Normaalilyseolle vuonna 1879. Normaalilyseon puurakennus tuhoutui kuitenkin tulipalossa vuonna 1901. Gaddin aktiivinen ura Hämeenlinnassa ja Keskuskoulun korttelissa päättyi 1881, kun hän muutti Helsinkiin.⁷⁴

⁷³ Häme-wiki 2021c.

⁷⁴ Häme-wiki 2021c.

Kuva 65. Ote Gaddin talon laajennusosan tiilisestä julkisivusta Linnankadulta kuvattuna.

Kuva 66. Gaddin talon tiilinen laajennusosa kuvattuna Linnankadulta. Linnankatu nousee jyrkästi Aleksis Kiven puiston suunnalta kohti Lukiokatua. Rakennuskokonaisuuden tiiliosan julkisivuissa näkyy aikojen saatossa tehtyjä muutoksia aukotuksessa. Esimerkiksi Linnankadun suuntaisen julkisivun pohjoisnurkan umpeen muuratun ikkuna-aukkon alapuolelle sijoitettu oviaukko, joka on muurattu sisäpuolelta umpeen.

Kuva 67. Gaddin talon ensimmäisen kerroksen henkilökuntakahvion pienoiskeittiö.

Kuva 68. Ensimmäisen kerroksen ryhmätyö- ja monitoimitila. Sisätilan ilme kuvastaa vahvasti 2000-luvun alun toimistorakentamisen normeja.

Kuva 69. Pohjakerroksen pesuhuoneen keittiökäytöstä. Tila on ollut Hämeenlinnan kaupungin historiallisen museon kankaiden konservoinnin käytössä. Vaikka pohjakerros on osittain maan alla, on pääosa tiloista kuitenkin hyvin valoisia.

Kuva 70. Ensimmäisen kerroksen opettajien työhuoneena toiminut tila. Kaikki ensimmäisen kerroksen työhuoneet ovat hyvin samankaltaisia keskenään.

Kuva 71. Pohjakerroksen työtila, välipohjan kappaholvaus on näkyvässä tiililaajennusosan ja alkuperäisen puurakennuksen rajapinnalla.

Kuvat 72 ja 73. Rakennuksen pohjakerroksen tilat porrastuvat tontin maastonmuodon mukaan. Sisätilat eivät ole nykyisellään esteettömät, kulku tilasta toiseen on mahdollistettu useampaan kohtaan sijoitetuin porraskelmin.

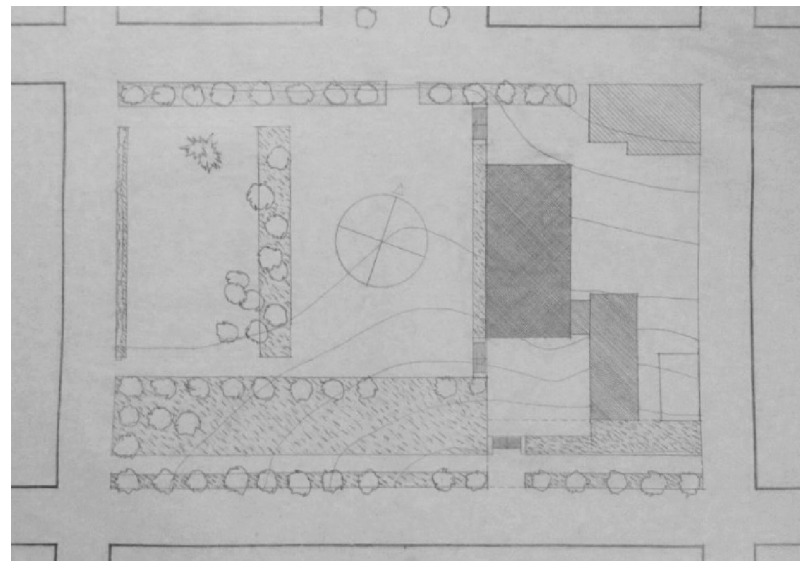

Kuva 74. Pohjakerroksen tekstiilivarastona toiminut tila. Tila on otettu käyttöön keskuskoulun rakentamisen jälkeen, tarkkaa käyttöönottovuotta ei ole tiedossa.

2.2.2 Hämeenlinnan keskuskoulu

Hämeenlinnan keskuskoulu on vuonna 1937 rakennettu kansakoulurakennus Hämeenlinnassa. Rakennuksen suunnittelusta järjestettiin vuonna 1936 arkkitehtuurikilpailu, johon kutsuttiin kolme arkkitehtia: Martti Välikangas, Gunnar Taucher ja Kaarlo Borg.⁷⁵ Kaikki kilpailuun kutsutut arkkitehdit olivat funktionalisteina tunnettuja. Kilpailun tilaohjelman laativat arkkitehdit Martti Välikangas ja Toivo Salervo.⁷⁶ Välikangas kutsuttiin myöhemmin osallistumaan myös itse kilpailuun. Kilpailun voitti Gunnar Taucherin laatima ehdotus *Vihreä ympyrä*, kuitenkin Martti Välikankaan ehdotus *ABC* valittiin toteutettavaksi, joskaan ei ilman muutoksia.

Todettuaan Gunnar Taucherin suunnitelman olevan liian kallis toteutettavaksi kaupunginhallitus päätyi pyytämään vertailevat lausunnot arkkitehti Toivo Salervolta ja seminaarijohtaja Akusti Salolta. Molemmat päätyivät puoltamaan toiseksi sijoittunutta Välikankaan ehdotusta perusteluinaan, että se oli tarkoituksenmukaisempi ja huomattavasti edullisempi toteuttaa, kuin ensimmäiseksi sijoitettu ehdotus.⁷⁷ Lisäksi kaupunginhallitus pyysi lausuntoja kansakoululaitoksen hallituksen jäseniltä. Lopulta lautakunta päätyi tilaamaan koulun suunnitelmat muutamain muutoksin Välikankaalta.⁷⁸

Kuva 75. Välikankaan kilpailuehdotuksen *ABC* sijoitus kortteliin. Ehdotuksen mukaan korttelin rakennuksista olisi säästetty ainoastaan Gaddin talon tiiliosa sekä kunnallissauna, kuten kilpailuaineistossa ehdotettiin. Kuva: Arkkitehtuurimuseo.

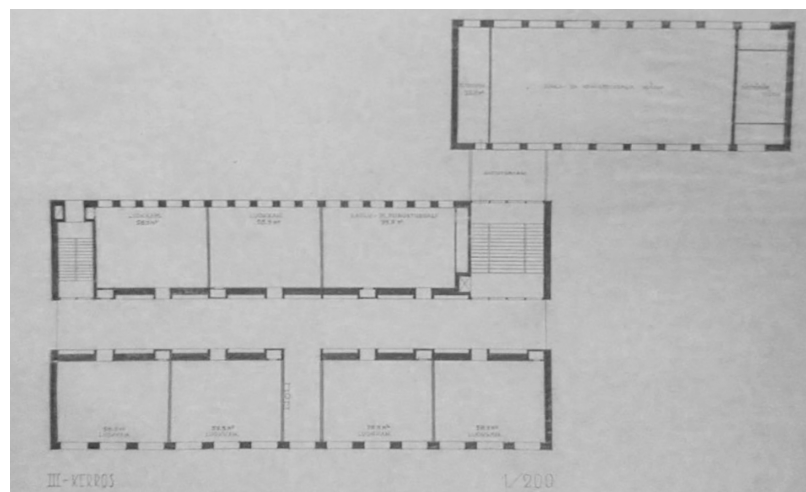
75 Heiskanen ja Uimonen 2018, 47-48.

76 Kauppila 1938, 7.

77 Kauppila 1938, 12.

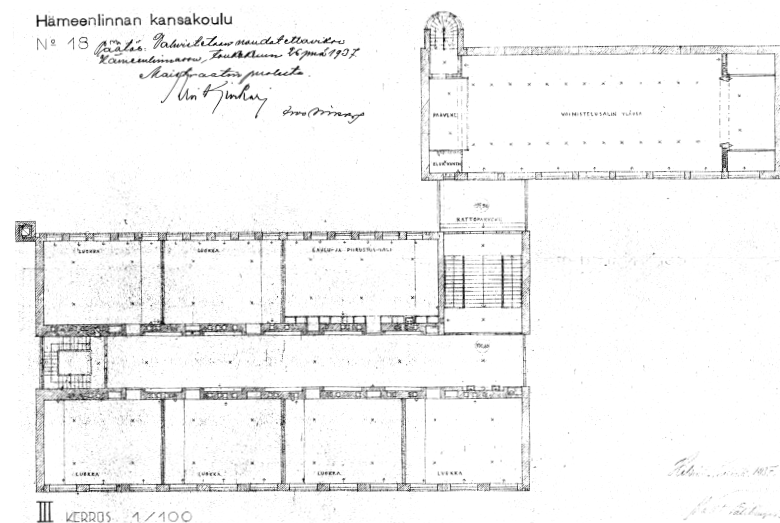
78 Kauppila 1938, 13.

Väläkankaan kilpailuehdotuksen mukaan Gaddin talon puurakennus olisi purettu kokonaisuudessaan ja tilalle olisi tullut puistokäytävä.⁷⁹ Gaddin talon vuonna 1881 tehty tiilinen laajennusosa olisi säilytetty. Lopullinen rakennuksen sijoittaminen tontille vastaa kilpailuehdotusta, joskin pihojen jäsentelyä on muutettu ja näin ollen osa Gaddin talon puuosasta on pystytty säilyttämään. Pohjissa suurimmat muutokset kilpailutyön ja toteu-

Kuva 76. Martti Väläkankaan kilpailuehdotuksen ABC kolmannenkerroksen pohjapiirros. Kuva: Arkkitehtuurimuseo.

tuneen työn välillä ovat opettajan portaan siirto käytävän päähän ja valokuilun poisto rakennuksen keskikohdilta. Molemmilla muutoksilla on saatu lisää tehokkuutta tilankäyttöön. Lisäksi liikuntasalin siipeen on toteutuneeseen versioon lisätty portaikko. Toteutuneessa koulurakennuksessa liikuntasalisiiven ikkunajako poikkeaa myös alkuperäisestä kilpailuehdotuksesta.

Kuva 77. Hämeenlinnan keskuskoulun kolmannen kerroksen pohjapiirros vuodelta 1937. Kerroksen pohja vastaa pääosin nykytilannetta. Kuva: HKA.

79 Heiskanen ja Ulmonen 2018, 47.

Keskuskoulu on säilyttänyt ajan saatossa hyvin alkuperäiset funktionaaliset piirteensä. Rakennushistoriallisen selvityksen mukaan rakennuksen suurimmat tilalliset muutokset ovat 1971 tehty kellarin eteläisen pään rakentaminen kuntosaliksi, vuonna 1993 toteutetut vähäiset sisätilamuutokset ja rakennuksen liittäminen kaukolämpöön.⁸⁰ Rakennuksen ulkoinen hahmo on niin ikään säilyttänyt melko hyvin funktionalistisen ilmeensä, joskin jotkin aikojen saatossa tehdyt muutokset ovat heikentäneet sitä ja erityisesti heikentäneet julkisivujen kuntoa. Julkisivujen alun perin valkoinen rappaus on 90-luvulla ruiskurapattu keltaiseksi, uusi liian tiivis ruiskurappaus on aiheuttanut myös alemman rappauskerroksen halkeamisen.⁸¹ Rakennuksen ikkunoista ainoastaan eteläpään korkea päätyikkuna on uusittu kokonaan, muutoin ikkunat ovat pääosin alkuperäisiä.⁸² Rakennuksen katto on uusittu kahteen kertaan 2000-luvun alussa sekä uudestaan vuonna 2015 aiemmassa remontissa tehtyjen asennusvirheiden vuoksi.⁸³ Ennen koulurakennuksen koulukäytön päättymistä vuonna 2017 rakennukseen on lisätty luokkahuonekohtaiset iv-laitteet. Merkittävä syy rakennuksen poistumiselle koulukäytöstä ovat olleet sisäilmaongelmat, joista niin opettajat kuin oppilaatkin olivat valittaneet.⁸⁴

80 Heiskanen ja Uimonen 2018, 56.

81 Heiskanen ja Uimonen 2018, 58.

82 Heiskanen ja Uimonen 2018, 59.

83 Heiskanen ja Uimonen 2018, 56-60.

84 Keski-Korpela 2015.

Kuva 78. Näkymä välituntipihalta kohti keskuskoulun pääsisäänkäyntiä. Keskuskoulun funktionalistisille rakennuksille tyypillinen eri rakennusosien korkovaihtelu on selkeästi hahmotettavissa

Arkkitehti Martti Välikangas (1893-1973)

Arkkitehti Martti Välikangas (1893–1973) suunnitteli Hämeenlinnan vuonna 1937 rakennetun keskuskoulun. Välikangas sijoittui koulukilpailussa toiseksi ehdotuksellaan *ABC*, mutta hänen suunnitelmansa valittiin lopulta toteutukseen.⁸⁵

Välikangas valmistui arkkitehdiksi Teknillisestä korkeakoulusta vuonna 1917. Oman toimiston Välikangas perusti Helsinkiin vuonna 1920 ja pyöritti toimistoaan aina vuoteen 1969 saakka.⁸⁶ Välikangas tunnetaan erityisesti sosiaalisen asuintuotannon kehittäjänä, hänen päätyönään pidetäänkin 1920-luvulla suunniteltua Puu-Käpylän kaupunginosaa Helsingissä.⁸⁷ Myöhemmin urallaan Välikangas suunnitteli muun muassa asuinrakennuksia sekä julkisia rakennuksia, kuten kouluja. Välikankaan uran alku 1920-luvulla oli klassismin aikaa, 1930-luvulla Välikangas siirtyi ensimmäisten suomalaisten arkkitehtien joukossa funktionalismiin.⁸⁸ Sotien jälkeen Välikankaan akkritehtuuri muuttui ajan hengen mukaisesti kansallisromanttisempaan suuntaan.⁸⁹

Ensimmäiset Välikankaan funktionalismia edustavat työt ovat vuodelta 1932, esimerkkinä Asunto Oy Artturinlinna Helsingissä.⁹⁰ Hämeenlinnan

keskuskoulun suunnittelun aikaan Välikangas suunnitteli myös Mikkelin Päämajakoulun laajennuksen (1937) ja Helsingin V yhteiskoulun (1936).⁹¹ Molemmat koulut edustavat tyyliltään funktionalismia ja Hämeenlinnan keskuskoulun tapaan sijoittuvat historialliseen ympäristöön.

Oman suunnittelutyönsä ohella Välikankaalla oli merkittävä rooli arkkitehtuurin kehitykseen ja funktionalismin laajempaan läpimurtoon Suomessa. Välikangas on kuitenkin jäänyt muiden aikalaistensa varjoon, vaikka hän eläessään olikin arvostettu hahmo arkkitehtipiireissä.⁹² Välikangas oli monessa mukana, hän toimi esimerkiksi Arkkitehtilehden päätoimittajana vuosina 1928–30 ja Arkkitehtiliiton puheenjohtajana 1936–40. Vuosina 1937–40 Välikangas toimi Rakennushallituksen yliarkkitehtina, 1942 hän siirtyi Kulkulaitosten- ja yleisten töiden ministeriön Viipurin rakennuspiirinpäälliköksi johtamaan valtiollisia jälleenrakennustoimia vuoteen 1944 asti. Lisäksi Välikangas toimi useissa arkkitehtikilpailuissa tuomarina vaikuttaen näin funktionalististen ehdotusten menestykseen. Välikangas tunnettiin tarkkana miehenä, joka oli vaativa työn laadun ja käytettyjen rakennusmateriaalien suhteen.⁹³

85 *Kauppila 1938, 9–13.*

86 *Keinänen ja Paatero 1993, 8–9.*

87 *Keinänen ja Paatero 1993, 21.*

88 *Keinänen ja Paatero 1993, 9.*

89 *Arkkitehtuurimuseo 2021b.*

90 *Helsingin kaupunginmuseo 2008.*

91 *Arkkitehtuurimuseo 2021b.*

92 *Keinänen ja Paatero 1993, 7–10.*

93 *Keinänen ja Paatero 1993, 10.*

Kuva 79. Näkymä keskuskoulun välituntipihalta kohti Linnanpuistoa, näkymän päätteenä Hämeen linna.

Kuva 80. Osa luokkahuoneiden tuuletusikkunoista on ummistettu ja niitä lävistää luokkahuonekohtaisen ilmanvaihdon putkia. Ikkunoiden kunnostukseen käytetty lateksipohjainen maali on rapistuneensa ennestään heikentänyt ikkunoiden kuntoa.

Kuva 81. Koulun pääsisäänkäynnin lippa-aihe välituntipihan länsipäästä kuvattuna.

Kuva 83. Koulun pääsisäänkäynti. Lipan alapinnan rappaus hilseilee paikoitellen.

Kuva 82. Näkymä Linnankadulta kohti koulun huoltopihaa ja luokka-huonesiipeä. Liian tiivis ruiskurappaus lohkeilee paikoitellen runsaasti.

Kuva 84. Näkymä keskuskoulun huoltopihalta kohti liikuntasalisii-ven pohjoispäätä. Rakennusmassojen väliset korkeuserot näkyvät selkeästi.

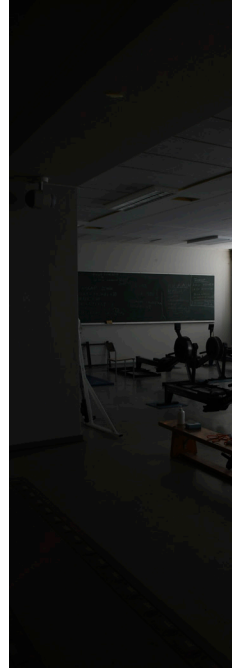
Kuva 85. Keskuskoulun pääporras luokkahuonesiiven toisesta kerroksesta kuvattuna.

Kuva 86. Kaikkiin luokkiin on sijoitettu luokkahuonekohtaiset ilmanvaihtolaitteet vain vähän ennen koulun jäämistä tyhjilleen. Nyt ilmanvaihtolaitteista ovat enää jäljellä poistoilmaputket, kun itse laitteet on viety Hämeenlinnan muihin kouluhin.

Kuva 87. Luokkahuonesiiven pohjoispään ensimmäisessä kerroksessa sijaitsee koulun kotitalousluokka. Luokka ja kalusteet ovat alkuperäisessä kunnossa.

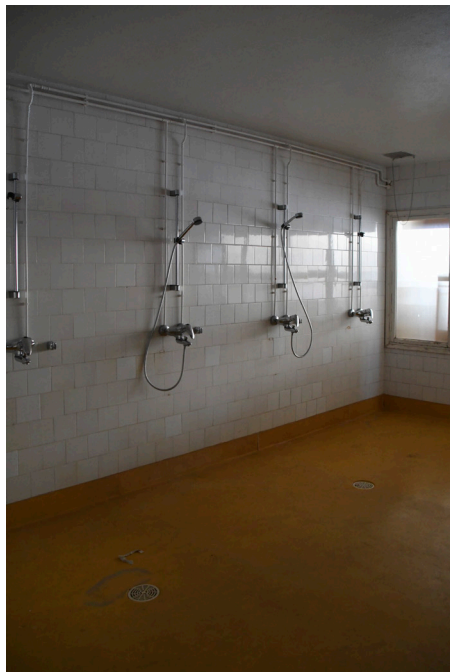

Kuva 88. Entinen koulun kuntosali, joka nykyään toimii kuntosalilla. Hetkellä kuvattuna kuntosali on ollut kuntosalikäyttäjien on ollut ruokasalitilaa lämmittelytilana.

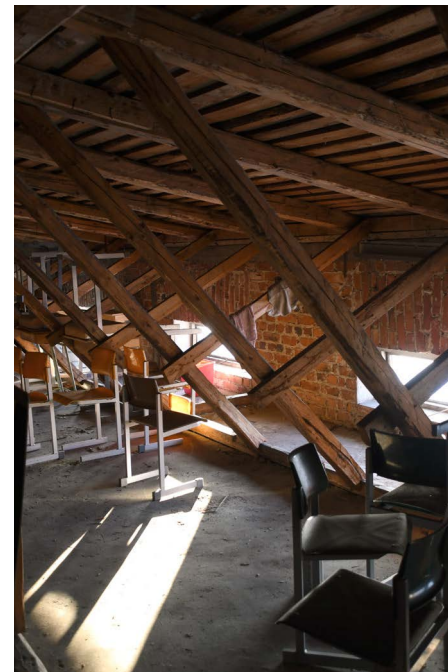
ruokasali toimii tällä
telytilana. Kellarissa
e kunnollisia
utoiminnan lakattua
t mahdollista käyttää
ana.

Kuva 89. Liikuntasaliin oppilaiden pukuhuoneiden yhteydessä oleva pesuhuone, jossa on suihkuja vierä vieressä. Käytävän vastaiset sisäikkunat on peitetty huurrekalvolla.

Kuva 90. Luokkahuonesiiven pohjoispäässä pohjakerroksessa sijaitsee entinen talonmiehen asunto, joka on ollut asuinkäytössä vuoteen 2017 asti. Asunnon seinät ja kalusteet ovat tupakan kellastamat.

Kuva 91. Luokkahuonesiiven ullakkokerros on koulun irtokalusteiden varastona, josta löytyy kalusteita koulun koko historian ajalta.

Kuva 92. Luokkahuonesiiven eteläpään ikkuna tuo valoa keskikäytävään. Lattiamateriaali on funktionalismille ominaisesti tilan pintamateriaaleista heijastavin, vaikka se tällä hetkellä onkin tomun peitossa.

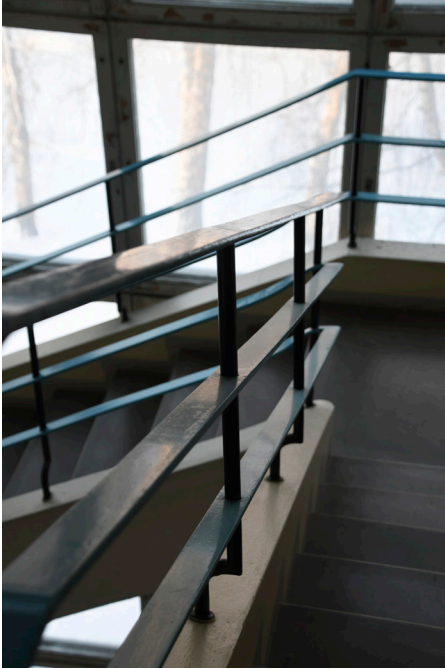
Kuva 93. Luokkahuonesiiven pohjoispäässä on opettajanporras erotettuna lasiseinän takana. Päivänvalo loistaa keskikäytävään porrashuoneen lävitse.

Kuva 94. Luokkahuonesiiven eteläpään ikkuna tuo valoa keskikäytävään. radiaattorisyyvennys ja vesipistesyyvennykset aloittavat keskikäytävän naulakosyyvennysten rytmin.

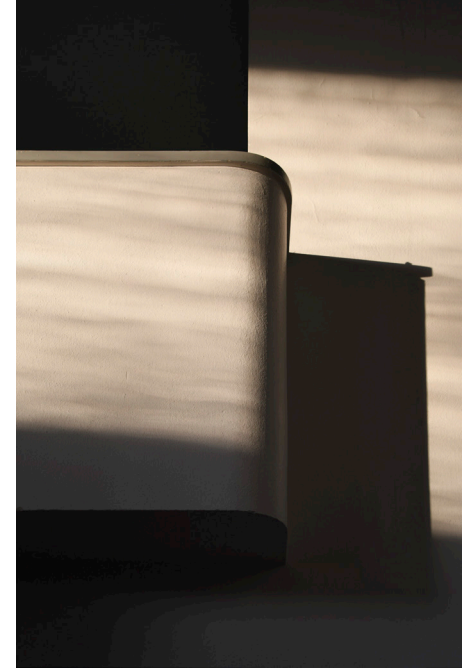
Kuva 95. Opettajan portaan palkkimainen reunaosa antaa portaalle jyrkän, tarkkapiirteisen hahmon. Metalliprofiilikaide puolestaan tekee portaasta ilmavan ja takaa päivänvalon pääsyn keskikäytävään asti.

Kuva 96. Opettajainportaan kaide on funktionalismille ominaiseen tapaan kirkaalla värillä maalattu metalliprofiilikaide.

Kuva 97. Liikuntasaliivien kierreportaan askelmia ja siro tumma pinnakaide.

Kuva 98. Liikuntasalin pohjoispään parvikatsomo. Parven kaide muodostuu puhtaanvaaleasta pyöristetystä seinämästä.

2.3 LÄHTÖKOHDAT KÄYTTÖTAVAN MUUTOKSELLE

2.3.1 Ympäristön analyysi

Hämeenlinnan keskuskoulun kortteli sijaitsee Hämeenlinnan ruutukaava-alueella, kahden korttelin päässä Hämeenlinnan kauppatorista ja näin aivan kaupungin keskustan tuntumassa, erinomaisella sijainnilla. Keskuskoulun kortteli rajautuu pohjoisessa Koulukatuun, idässä Linnankatuun, etelässä Lukiokatuun sekä lännessä Sibeliuksenkatuun. Linnankatu viettää jyrkästi pohjoiseen kohti puistoaluetta. Keskuskoulun korttelin nurkkapisteiden korko ero pohjois- eteläsuunnassa on liki kymmenen metriä.

Keskuskoulun korttelin nykyinen rakentaminen painottuu pääosin korttelin itäpuoliskolle, länsiosaa hallitsee Itsenäisyydenpuisto. Keskuskoulun rakennus, Gaddin talo, sekä Kunnallissaunan rakennus muodostavat kerroksellisen ja tiiviin kokonaisuuden eri aikakausien kaupunkirakentamista. Korttelia lähestyttäessä näkymiä hallitsevat keskustan suunnalta Gaddin talon yksikerroksinen puuosa, Linnanpuiston suunnalta Kunnallissaunan rakennus ja lännessä lähestyttäessä puolestaan Itsenäisyydenpuisto. Keskuskoulun ympäristöään korkeampi rakennusmassa jää siis pääosin muiden korttelin elementtien taakse ikään kuin piiloon. Keskuskoulun rakennus näkyy koko komeudessaan parhaiten talviaikaan, kun puissa ei ole lehtiä.

Keskuskoulun korttelia ympäröivät rakennukset voidaan jakaa pääosin kahteen tyyppiin: yksi- ja kaksikerroksisiin asuinpuutaloihin sekä kivirakenteisiin julkisiin rakennuksiin. Asuinpuutalot ovat peräisin eri vuosikymmeniltä, vanhimmat 1800-luvulta. Ympäröiviä asuintoimintojen kortteleita on täydennysrakennettu modernein puurakennuksin aivan viime vuosinakin. Myös keskuskoulun läheisyydessä sijaitsevat julkiset rakennukset edustavat ajallisesti kerroksellista kaupunkirakentamista.

Kuva 99. Näkymä kohti Keskuskoulun korttelia saavuttaessa Linnankatua pitkin keskustan suunnalta. Keskuskoulun rakennus piiloutuu Gaddin talon rakennuksen taakse.

Kuva 100. Näkymä Sibeliuksenkadulta kohti keskuskoulua. Rakennus tulee hyvin esiin talviaikaan, kun puissa ei ole lehtiä.

Kuva 101. Keskuskoulun korttelissa sijaitseva entinen Kunnallissaunan rakennus, joka on peräisin 1910-luvulta. Rakennus toimi saunana 1960-luvulle asti, nykyään se toimii toimisto- ja liiketiloina.

Kuva 102. Keskuskoulun korttelin viereisiä rakennuksia Linnankadun varrella. Rakennukset oikealta vasemmalta: Kivipiirin rakennus (piharakennus), Niityvilla (ent. kerhotalo, nyk. asuintalo, 2010-luvun asuintalo).

Kuva 103. Näkymä Linnankadulta. Korttelin rakennusten ajallinen ja tyylillinen kerrostuma on parhaiten näkyvässä tältä suunnalta. Kuvan etualalla Kunnallissaunan rakennus ja sen autotallirakennus.

Kuva 104. Näkymä Lukiokadulta keskuskoulun korttelin edestä. Lukiokadun vastaisella puolella on yksi- ja kaksikerroksisia pastellinsävyisiä, eri-ikäisiä puurakenteisia asuintaloja.

Kuva 105.

Saavutettavuuskaavio

Yhteydet palveluihin Keskuskoulun korttelista

Joukkoliikenteen pysäkit

1. Keskuskoulun kortteli		
2. Palanderin talo	80m/1min	80m/<1min
3. Kirjasto	170m/2min	170m/1min
4. Lyseon Koulu ja Lukio	170m/2min	170m/1min
5. Kauppatori	450m/6min	700m/3min
6. Linja-autoasema	650m/8min	900m/3min
7. Kauppakeskus Goodman	850m/10min	850m/4min
8. Verkatehdas ja taidemuseo	850m/10min	850m/3min
9. Terveysasema	900m/11min	900m/4min
10. Rautatieasema	1.4 km/17min	1.4km/5min
11. Hämeen linna	700m/8min	650m/2min
12. Kuulovammaisten palvelukeskus Sampola	750m/9min	750m/3min

*Kartalla näkyvät reitit esittävät lyhyimpiä kävelyreittejä, osa pyöräreiteistä poikkeaa esitetyistä jalankulkureiteistä.
Kartalla esitetyt reitit ja etäisyydet Google mapsista.*

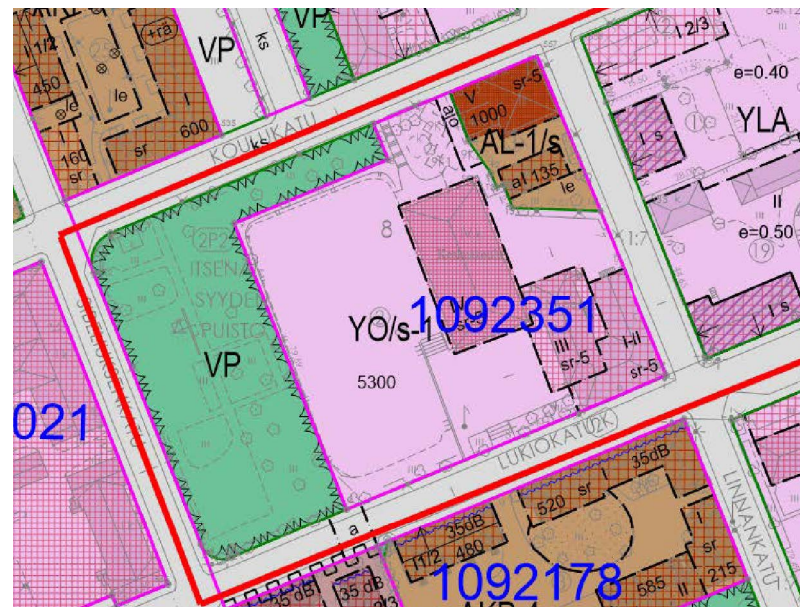
2.3.2 Kortteli 8, kaavatilanne

Keskuskoulun korttelissa, korttelissa numero 8, on meneillään kaavamuutoshanke. Kaupunki aikoo laittaa keskuskoulun rakennuskokonaisuuden myyntiin ja pyrkii kaavamuutoksella edesauttamaan sopivan ostajan löytymistä sekä korttelin rakennusten päätymistä takaisin käyttöön.⁹⁴ Keskuskoulu on jäänyt pois koulukäytöstä vuonna 2017 ja Gaddin talokin on tällä hetkellä tyhjiään.

Nykyisellään kortteli 8 on pääosin opetustoimintojen kortteli. Korttelissa on voimassa asemakaava vuodelta 2006. Korttelin kaavamerkintä YO/s-1 tarkoittaa opetustoimintaa palvelevien rakennusten korttelialuetta, jonka ympäristö tulee säilyttää. Gaddin talo ja keskuskoulu sijaitsevat samalla tontilla keskenään, kunnallissaunan rakennus on samassa korttelissa, mutta omalla tontillaan.⁹⁵

Kaavamuutoksessa ehdotetaan koulun korttelialueen muuttamista ALY-korttelialueeksi. Kaavamuutoksessa korttelin mahdolliset toiminnot laajenevat käsittämään asumisen, toimitilat ja kaupanalan. Uudessa kaavassa pyritään mahdollistamaan monenlainen toiminta, ja näin löytämään rakennuskokonaisuudelle käyttäjä ja ostaja. Kaavamuutoksen yhteydessä tarkennetaan rakennuskokonaisuutta ja korttelia koskevia suojelumääräyksiä, joilla pyritään turvaamaan suojeluarvojen säilyminen myös tulevaisuudessa ja mahdollisen käyttötarkoituksen muutoksen toteutuksen yhteydessä. Koulutoiminnon väistyessä korttelista myös korttelin pihatointoja järjestellään uudelleen. Entisen koulun hiekkakentän eteläpään

varataan kaavassa tila leikkialueelle. Uudessa kaavassa korttelin kaavaan lisätään myös mahdollisuus uudisrakentamiselle Lukiokadun varteen, rajaamaan leikkialuetta Lukiokadusta. Uusi kaava mahdollistaa uudisrakentamisen enintään 900m² laajuudessa.

Kuva 106. Ote Hämeenlinnan ajantasa-asemakaavasta.
Kuva: Hämeenlinnan karttapalvelu.

94 Mettälä 2021a.

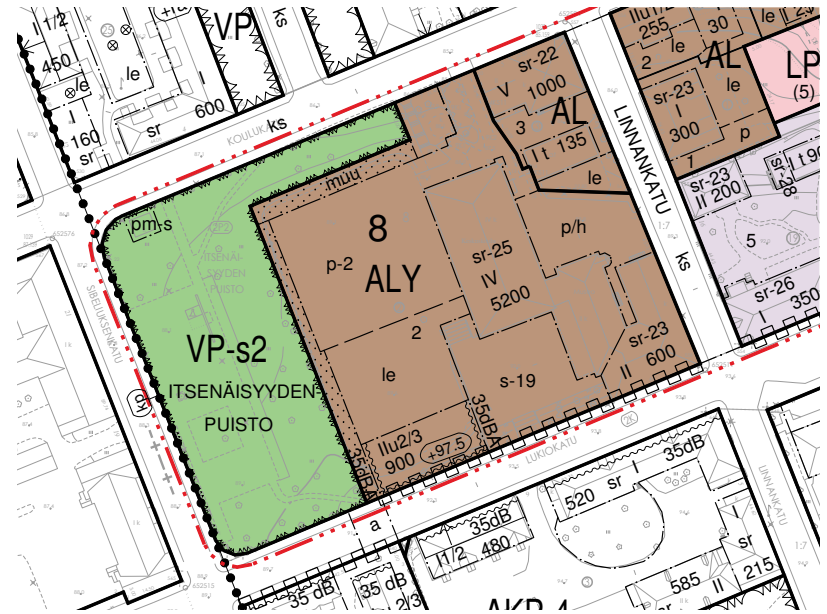
95 Mettälä 2021b.

Voimassa olevassa kaavassa Keskuskoulun rakennus ja Gaddin talo on suojeltu merkinnällä sr-5, suojelu koskee rakennusten julkisivuja. Uudessa kaavaehdotuksessa rakennussuojelu ulotetaan keskuskoulun rakennuksessa koskemaan osittain myös rakennuksen arkkitehtonisesti arvokkaita sisätiloja. Kaavaehdotuksessa keskuskoulun rakennuksesta suojellaan julkisivujen lisäksi luokkahuonesiiven molemmat porrashuoneet ja niihin liittyvät lasirakenteet, materiaalit ja kaiteet, sekä liikuntasali ja sen rakenteet. Gaddin talon suojelu sen sijaan koskee myös uudessa kaavaehdotuksessa ainoastaan rakennuksen julkisivuja. Gaddin talon sisäosissa ei ole juurikaan alkuperäisiä säilyneitä rakenteita, vaan ne ovat 2000-luvun alun korjauksen jälkeisessä tilassa. Gaddin talon alkuperäisiä piirustuksia tai kaikkia sen kokemien muutosvaiheiden suunnitelmia ei myöskään enää ole tallessa.

Kaupunki on saanut Kunnallissaunan kiinteistön käyttäjiltä valituksen koskien uutta kaavaehdotusta.⁹⁶ Valitus koskee tontille ajoa, joka nykyisessäkin kaavassa tapahtuu Kunnallissaunan tontin editse. Kunnallissaunan rakennus on Keskuskoulun korttelissa, mutta se sijaitsee omalla tontillaan. Rakennuksen käyttäjät uskovat keskuskoulun tontille ajon lisääntyvän, kun rakennuksen käyttötarkoitus muuttuu ja näin ollen vaativat tontille ajoon uudelleen järjestelyä, siten että se ei tapahdu heidän tonttinsa editse. Kaavoituksessa keskuskoulun tontille ajon ehdotetaan tapahtuvaksi Keskuskoulun korttelin luoteisnurkasta, Koulukadulta.⁹⁷ Uuden ajoyhteyden myötä joudutaan puuttumaan Itsenäisyydenpuiston osaan, joka jää Keskuskoulun korttelin ja Koulukadun väliin.

Uusi ehdotettu ajoyhteys on kuitenkin toimiva ja rauhoittaa kunnallissaunan rakennuksen editse potentiaalisesti tapahtuvaa tontille ajoa merkittävästi.

Kuva 107. Ote Kaavaehdotuksesta 19.02.2021.

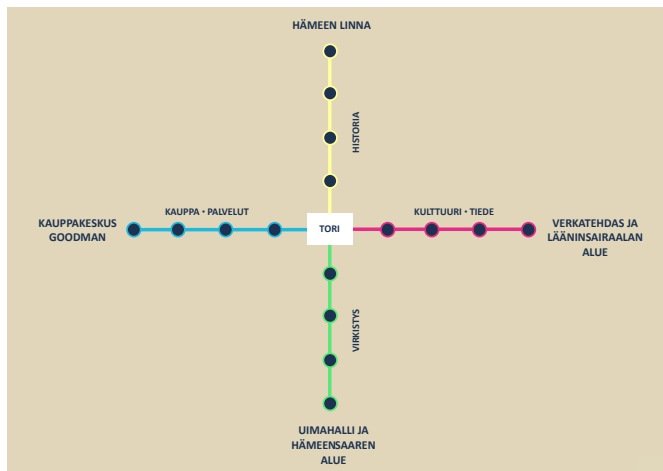
Kuva: Kaavaehdotus 19.02.2021 Jari Mettälä, Hämeenlinnan kaupunki.

96 Mettälä 2021c.

97 Mettälä 2021c.

2.3.1 Hämeenlinnan kaupungin strategia ja Keskustavisio 2035

Hämeenlinnan uusi keskustavisio on laadittu loppuvuodesta 2019. Keskustavisio 2035 on laadittu keskusta-alueen kehittämisen tavoitteeksi sekä ohjeeksi, jolla tavoitteisiin päästään.⁹⁸ Kansainvälinen keskusta-asumisen ja kaupunkien keskustojen kiinnostavuuden kasvu vaikuttavat myös Hämeenlinnassa. Keskusta on kaikkia kaupunkilaisia ja kaupungin vierailijoita varten ja tämä korostuu eri sidosryhmiltä saadusta palautteesta Keskustavisio 2035 -hankkeessa.⁹⁹

Kuva 108. Keskustavisio 2035 kaupungin pääakselit.

98 Hämeenlinnan kaupunki 2021.

99 Hämeenlinnan kaupunki 2019c.

100 Hämeenlinnan kaupunki 2019c.

Keskustavisio 2035:n päätavoitteina on:¹⁰⁰

1. Elinvoimainen keskusta kaikille.
2. Keskusta-akseleiden ja kävelykeskustan vahvistaminen.
3. Vahvistaa Hämeenlinnaa puistokaupunkina huolehtimalla puistojen ylläpidosta ja kehittämisestä erityisesti rantareitillä, Linnanpuistossa ja Hämeensaarella.
4. Huomioida maitkailijan näkökulma kaupungin kehittämisessä. Keskustassa tulee olla paljon mahdollisuuksia kohtaamisille, istuskelulle ja aktiviteeteille.
5. Keskusta on helposti saavutettavissa kaikilla liikennemuodoilla
6. Keskustan viihtyisyys pyritään takaamaan erityisesti tukemalla kevyttä liikennettä ja ohjaamalla ajoneuvoliikenne keskusta-alueen kehille.
7. Huolehtia pysäköintiratkaisuiden toimivuudesta
8. Mahdollistaa noin 4000 uuden asukkaan muuttaminen kaupunkin keskustaan.
9. Mahdollistaa noin 1100-1600 uuden työpaikan sijoittuminen keskustaan

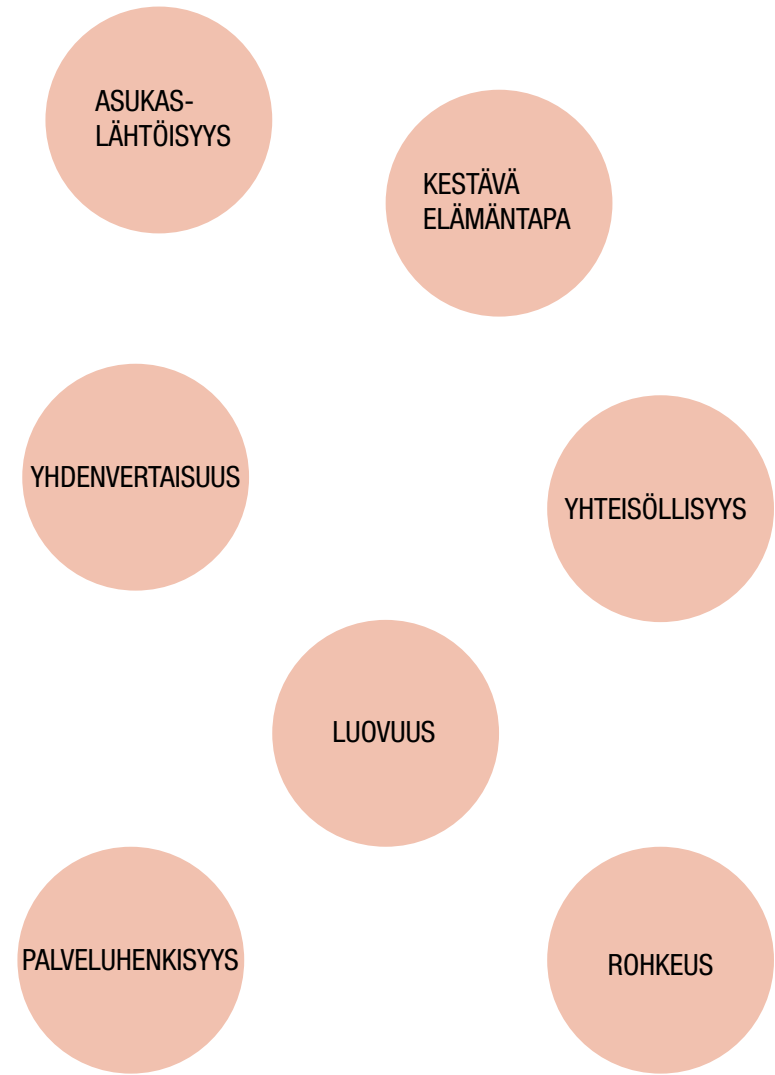
Keskustavision 2035:ssä kaupungin keskusta on jaettu neljään pääakseliin:¹⁰¹

1. Kauppa ja palvelut
2. Historia
3. Kulttuuri ja tiede
4. Virkistys.

Kortteli numero 8, Keskuskoulun kortteli, kuuluu näistä pääakseleista toiseen, eli historia -akselille. Historia-akseli on Kauppatorin ja Hämeen linnan välillä noin akselin puolella välissä ruutukaavakeskustan reunalla. Historia-akselia luonnehditaan keskustavision 2035:ssä seuraavasti:

”Historialliset arvot ja rakennuskannan eri vuosikymmenen aikana syntyneet kerroksellisuus huomioidaan uudis- ja täydennysrakentamisessa sekä peruskorjauksissa.”

On siis sanomattakin selvää, että korttelin arvokkaan puistoympäristön ja historiallisesti kerroksellisen rakennuskannan säilyminen ja käytössä pysyminen vastaavat kaupungin arvoja. Keskuskoulun rakennus on yksi Hämeenlinnan harvoista funktionalistista tyyliä edustavista rakennuksista, sen säilyminen liittyy siis selkeästi tavoitteeseen vaalia kaupunkiympäristön historiallista kerroksellisuutta. Keskuskoulun korttelissa on sijainnut eri aikoina erilaisia, merkittäviäkin rakennuksia, ehkäpä siinä olisi sijaa myös uudisrakentamiselle muodostamaan uutta historiallisesti kerroksellista ympäristöä?

101 Hämeenlinnan kaupunki 2019c.

Kaupungin arvot, poimittu keskustavision 2035 asiakirjoista.

2.4 UUELLEENKÄYTTÖSUUNNITELMA

2.4.1 Koulurakennuksesta senioritaloksi

Lähden selvittämään keskuskoulun käyttötavan muutosta koulurakennuksesta senioritaloksi. Käyttötavan muutoksen pohdinnassa tärkeimpiä ohjaavia tekijöitä ovat:

1. Pohdinta siitä, millaiseen käyttöön vanha koulurakennus taipuu niin, että sen filosofinen funktio ja arkkitehtoniset arvot säilyvät.
2. Uuden kaavaehdotuksen sekä voimassa olevan kaavan suojelumääräykset.
3. Rakennuksen piirteet, jotka koen tärkeimmiksi säilyttämisen arvoiksi piirteiksi suojelustatuksesta riippumatta: keskikäytävä naulakkosyvennyksineen, julkisivut, liikuntasali ja betonipiha.
4. Kaupungin tarvitsemien toimintojen hahmottaminen - millaisesta uudesta käyttötavasta on iloa Hämeenlinnassa nyt ja tulevaisuudessa.
5. Esimerkkikohteiden tarjoama anti ja opit: filosofisen funktion säilymisen tärkeys, julkisuusasteen vaikutus, suojelun ja uudistamisen välinen suhde.

Hämeenlinnan kaupunki on antanut vapaat kädet käyttötavan muutoksen suunnitteluun diplomityössäni. Ehdotuksia uuden käyttötavan pohdinnaksi olen toki saanut kaupungilta. Yhdeksi vaihtoehdoksi esitettiin koulurakennuksen säilymistä koulukäytössä, mutta vain osittain. En lähtenyt kuitenkaan tutkimaan mahdollisuutta kohteen säilymisestä koulukäytössä, sillä haluan ymmärtää entisten koulurakennusten ongelmaa laajemmin: mitä vaihtoehtoja rakennuksen käytölle on silloin, kun alkuperäinen toiminto ei enää jatku, mutta rakennusrunko on yhä käyttökelpoinen ja rakennus on osa arvokasta kaupunkiympäristöä. Keskuskoulun korttelissa (kortteli 8) ja sen viereisessä korttelissa (kortteli 3) on meneillään kaavamuutoshanke. Kortteleiden 3 ja 8 kaavamuutoksilla pyritään varmistamaan rakennusten käytössä pysyminen ja erityisesti Palanderin talon korttelissa suojelutavoitteeseen pyritään vastaamaan sallimalla lisärakentaminen kortteliin. Myös keskuskoulun kortteliin ehdotetaan kaavamuutosta, joka sallii korttelin lisärakentamisen maltillisesti. Keskuskoulun korttelista iso osa on arvokasta kaupunkipuistoa, johon ei ole määrää koskea. Korttelin lisärakentamisessa erityisesti huomioitavia asioita ovat myös korttelin haastavat korkeusasemat, sekä arvokas pitkä näkymä korttelin halki kohti Hämeen linnaa. Uuden kaavaehdotuksen mukaisesti sijoitettuna uudisrakennus ei kuitenkaan katkaisisi näkymää korttelin halki Hämeen linnalle. Nykyisellään erityisesti Kustaa III:n katu reunustava puurivistö peittää näkymää Linnanpuistoon ja Hämeen linnalle. Esitetty uudisrakennus osuu tälle linjalle, joten olemassa oleva näkymä betonipihalta, portaiden kohdalta, säilyy häiriintymättömänä.

Keskuskoulun rakennuskokonaisuus on merkittävä, koulurakennus noin 5200m², Gaddin talo noin 600m² ja mahdollinen uudisrakennus kortteliin enintään 900m². Hämeenlinnan kokoisessa kaupungissa on siis hyvin haastavaa löytää sellaista yksittäistä toimintoa, johon rakennuskokonaisuus taipuisi, jolle olisi kysyntää ja joka voisi kattaa koko rakennuskokonaisuuden. Pohdin muun muassa seuraavia vaihtoehtoja rakennuksen tulevalle käytölle: asuinrakennus, palvelutalo, kaupallinen majoitustoiminta, museo tai galleria, ravintola, kahvilapalveluita, työtiloja kaupunkilaisille; kenties näiden yhdistelmä? Tuntui kuitenkin selvältä, että rakennuksen tulee säilyä julkisessa tai puolijulkisessa käytössä vähintään osittain, koska silloin sen muutos voidaan toteuttaa filosofista funktiota kunnioittaen ja samalla siten, että se palvelee nykyhetkeä. Myös diplomityöni ensimmäisen osion esimerkkikohteet osoittivat, että rakennuksen yksityisyysasteen muutoksella voi olla kohtalokkaita vaikutuksia ajatellen filosofisen funktion vaalimista.

Osion I esimerkkikohteiden perusteella toimitilaratkaisut näyttävät soveltuvan hyvin entisiin koulurakennuksiin. Hämeenlinnan keskuskoulun ja Gaddin talon muodostama kokonaisuus on kuitenkin hyvin suuri, joten koko rakennuskokonaisuuden muuttaminen toimitiloiksi vaatisi isompaa kysyntää tai yhden ison yrityksen, jonka pääkonttoriksi rakennus voitaisiin muuttaa. Hämeenlinnassa ei ole tällä hetkellä riittävästi kysyntää toimitiloille, esimerkiksi keskustan kaupungin omistamista toimitiloistakin on tyhjillään yli 11%.¹⁰²

Oulun teknillisen oppilaitoksen käyttötavan muutos asuinkäyttöön osoitti, että entisen koulurakennuksen muutos asuinkohteeksi rakennuksen filosofista funktiota kunnioittaen on haasteellista. Koulurakennuksen yksityisyysasteen muutos varsin yksityiseksi asuinkohteeksi muuttaa koko rakennuksen luonteen, ja samalla sen luonteen kaupunkirakenteessa. Tavalliseksi asuinkohteeksi muuttaminen saattaa vaatia myös niin suuria julkisivumuutoksia, että se ei jo kohteen suojelumääräystenäkään takia ole mahdollista, saati rakennusta kunnioittavaa.

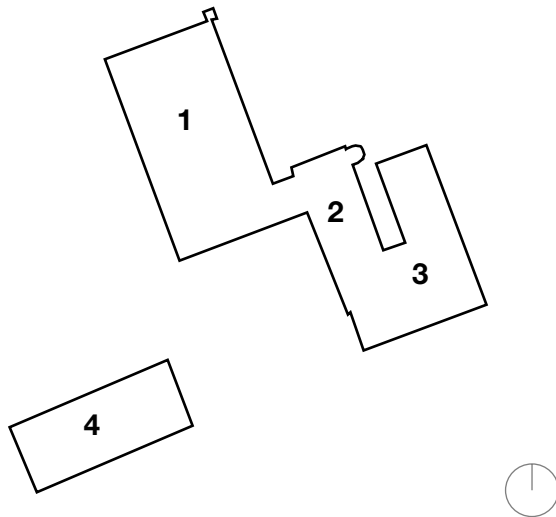
Hämeenlinnan kaupungin tavoitteena on mahdollistaa 4000 uuden asukkaan muutto kaupungin keskustaan. Kaupungin väestö ikääntyy vauhdilla ja erityisesti iäkäs väestö on jo tällä hetkellä yliedustettuna kaupungin keskustan asukkaista. Paitsi Hämeenlinnassa, myös yleisesti iäkäs väestönosa muuttaa kaupunkeihin parempien palveluiden ja saavutettavuuden perässä. Tutkimusten mukaan eläkeläiset haluavat asua kotona mahdollisimman pitkään, myös silloin, kun asuminen kotona ilman avustusta ei käytännössä ole enää mahdollista tai turvallista. Siksi seniorikodin tai palveluasumisen variaatio voisi tuoda toivottua itsenäisyyttä, mutta myös tukea ikääntyvien arkeen ja asumiseen. Tavanomaiseen asuinkohteeseen verrattuna senioritalon konsepti mahdollistaisi lisäksi rakennuskokonaisuuden luontevamman säilymisen osittain julkisessa käytössä ollen näin lempeämpi ratkaisu entisen koulurakennuksen filosofisen funktion säilymisen kannalta.

102 Hämeenlinnan kaupunki 2021.

2.4.2 Tilaohjelma

Tilaohjelman selostus

Olemassa olevan rakennuskokonaisuuden voi ajatella koostuvan kolmesta osasta, joista kullekin tulee uudessa käytössä toisistaan poikkeava käytötapa. Olemassa olevat rakennuskokonaisuuden osat ovat luonteeltaan ja tilajaoltaan sekä suojelumääräyksiltään toisistaan poikkeavat, ja näin myös niiden käsittely suunnitelmassa on yksilöllistä. Ensimmäinen osa on keskuskoulurakennuksen luokkahuonesiipi. Toisen osan muodostaa keskuskoulurakennuksen liikuntasalisiipi. Kolmannen osan muodostaa Gaddin talo. Ehdotan suunnitelmassani lisäksi korttelin lisärakentamista Lukiokadun varteen kaavaehdotuksen mukaisesti. Uudisrakennus muodostaa suunnitelmani neljännen osan.

Kuva 109. Suunnitelman rakennuskokonaisuus.

Ensimmäisen osan muodostaa keskuskoulun entinen luokkahuonesiipi, jonne sijoitan pääosin senioriasumisen toimintoja. Ehdotan entisen luokkahuonesiiven peruserroksiin senioriasunnot ja senioritalon yhteistiloja. Kahden ylimmän asuinkerroksen senioriasunnot on suunnattu täysin tai lähes itsenäiseen asumiseen. Kumpaankin kerrokseen on sijoitettu kaksi kaksiota ja kahdeksan yksiotä. Keskiikäikävä toimii oleskelutilana sekä mahdollisten apuvälineiden vaihto- ja säilytystilana, jolloin asuntojen eteisen tilatarvetta voidaan keventää. Pääporras palo-osastoidaan lasiseinällä keskikäytävästä, jotta keskikäytävä voidaan ottaa käyttöön. Alempiin peruserroksiin sijoitan senioritalon ryhmäasumista. Tavoitteena ryhmäasumisessa on tarjota asumismuoto hieman enemmän arjessaan apua tarvitseville ikäihmisille asumisen ollessa kuitenkin hyvin kodinomaista. Ylemmistä asuinkerroksista poiketen ryhmäasumisen kerroksissa asuntoja on lukumääräisesti vähemmän ja niiden tilalla on yhteistiloja, kuten ruoanvalmistus- ja kodinhoidon tiloja, joissa asukkaiden avustaminen arkiaskareissa sujuu luontevasti.

Kellarikerroksen nykyinen kuntosali saa jatkaa toimintaansa, joskin hieman laajennettuna. Lisäksi kellarikerrokseen on sijoitettu senioritalon saunaosasto, muutamia aputiloja sekä teknisiä tiloja. Ullakkokerros puolestaan varataan talotekniikalle. Hissin sovittaminen jatkamaan ullakolle asti ei ole mahdollista puuttumatta vesikattoon. Koska rakennus on suojeltu vesikaton muuttaminen julkisivunsuojelumääräyksillä ei tule kysymykseen, joten hissiä ei näin ollen voi ulottaa ullakkokerrokseen. Ullakkokerroksen pienet ja varsin matalalla sijaitsevat ikkunat aiheuttaisivat myös haasteita, mikäli kerros otettaisiin varsinaiseen käyttöön. Vanhan rakennuskokonaisuuden muokkaaminen nykypäivän vaatimuksia vastaavaksi aiheuttaa taloteknisiä haasteita, joiden ratkaisemiseksi ullakkokerrosta voidaan kuitenkin hyödyntää talotekniikan sijoituspaikkana.

Toisen osan muodostaa kolmikerroksinen koulun liikuntasalisiipi. Liikuntasalisiiven pohjakerroksessa sijaitsevat asukasvarastot sekä senioritalon henkilökunnan tilat. Henkilökunnan tilat voidaan muuttaa myös senioritalon harrastetiloiksi tai ulos vuokrattaviksi työtiloiksi, mikäli senioritalossa ei ole tarvetta henkilökunnan tiloille. Liikuntasalisiiven ensimmäisessä kerroksessa, joka avautuu betonipihalle, sijaitsee senioritalon ravintola. Senioritalon ravintola toimii myös lounasravintolana ja näin ollen mahdollistaa kohtaamisia kaupunkilaisten välillä ja piristää erityisesti iäkkäämpien kaupunkilaisten arkea. Lounasravintolan sijaiti kaupungin keskustan ja Hämeen linnan puolessavälissä houkuttellee asiakkaita myös keskustan suunnalta. Varsinainen liikuntasalin kerros on uuden kaavaehdotuksen mukaan suojeltu. Liikuntasali säilyy näin pääosin ennallaan ja palvelee ikäihmisten liikkumistarpeita sekä iltakäyttäjiä. Liikuntasalin uudet pukutilat sijaitsevat Gaddin talon puolella, josta avataan uusi esteetön käynti liikuntasaliin.

Kolmannen ja viimeisen olemassa olevan rakennusosan muodostaa Gaddin talo. Gaddin talon alustatiloa on jo aikaisemmin rakennettu, joten suunnitelmassa otetaan loppukin Gaddin talon alustatiloista varsinaisten tilojen käyttöön. Uuteen käyttöön otettuun osaan sijoittuu senioritalon toimintoja, kuten ravintolan aputiloja, sekä asukkaiden ja henkilökunnan pyörävarasto. Pyörävarastoon käynti on betonipihalta ja esteetön yhteys Lukiokadulle lisätään betonipihan kaakkoisnurkkaan. Gaddin talon pohjakerrokseen on sijoitettu pääosin vuokrattavia työtiloja, joista yksi on laajempi, esimerkiksi verstaaksi soveltuva tila. Gaddin talon ensimmäiseen, kokonaan maanpäälliseen kerrokseen, on sijoitettu liikuntasalia palvelevat pukuhuoneet. Esteetön käynti rakennukseen mahdollistetaan järjestelemällä Lukiokadun puoleinen pääsisäänkäynti hieman uudelleen ja tuomalla sinne inva-nostin. Liikuntasalin pukutilojen lisäksi Gaddin talon ensimmäiseen kerrokseen sijoittuu kahvila, galleria, sekä galleriatilan

vuokralaisen käytössä oleva työhuone. Kahvilan sali voi laajentua galleriatilaan silloin, kun tiloissa ei ole näyttelyä meneillään. Toisaalta galleriatilan vuokralaiselle tarkoitettua asuntoa voidaan myös vuokrata esimerkiksi palvelutalon asukkaiden sukulaisille tai ystäville.

Neljäs osa suunnitelmani rakennuskokonaisuutta on kortteliin uudessa kaavaehdotuksessa kaavoitettu uudisrakennus, joka sijoittuu Lukiokadun varteen. Ehdotan suunnitelmassani uudisrakennukseen sijoittuvan päiväkodin toimintoja, sillä uskon päiväkodin sopivan kortteliin luontevasti ja päiväkodin vilskkeen tuovan lisäarvoa senioritalon asukkaiden arkeen.

Hämeenlinnan keskustassa asuvista yli 65-vuotiaat eivät ole ainoa yliedustettu ikäryhmä, vaan toinen suuri ikäryhmä on nuoret aikuiset. Tulevaisuuden kannalta onkin siis tärkeää tarjota keskustan asukkaiden tarvitsemia palveluja lähellä. Nuorille aikuisille, jotka kenties perustavat perheen lähitulevaisuudessa, päiväkotitoimi on yksi merkittävimmistä arjen palveluista.

Kuva 110. Näkymäkuva suunnittelualueesta

Tilaohjelma

Ensimmäinen osa - entinen luokkahuonesiipi

Senioritalon yksiöt	à 32m ² - 38m ²	27kpl
Senioritalon kaksiot	à 57m ² - 59m ²	7kpl
Senioritalon yhteistilat		
Oleskelutilat	224m ²	
Käytävä/oleskelu	à 143m ²	3kpl
Saunaosasto	80m ²	
Tupakeittiö	à 40m ²	2kpl
Senioritalon aputilat		
Varastot	50m ²	
HK WC	à 3m ²	3kpl
LE-WC	à 6m ²	2kpl
Vaatehuolto	19m ²	
Siivous	13m ²	
Liikuntatilat	278m ²	
Tekniset tilat	740m ²	
Käytävät, porrashuoneet ja muut liikkumistilat	462m ²	

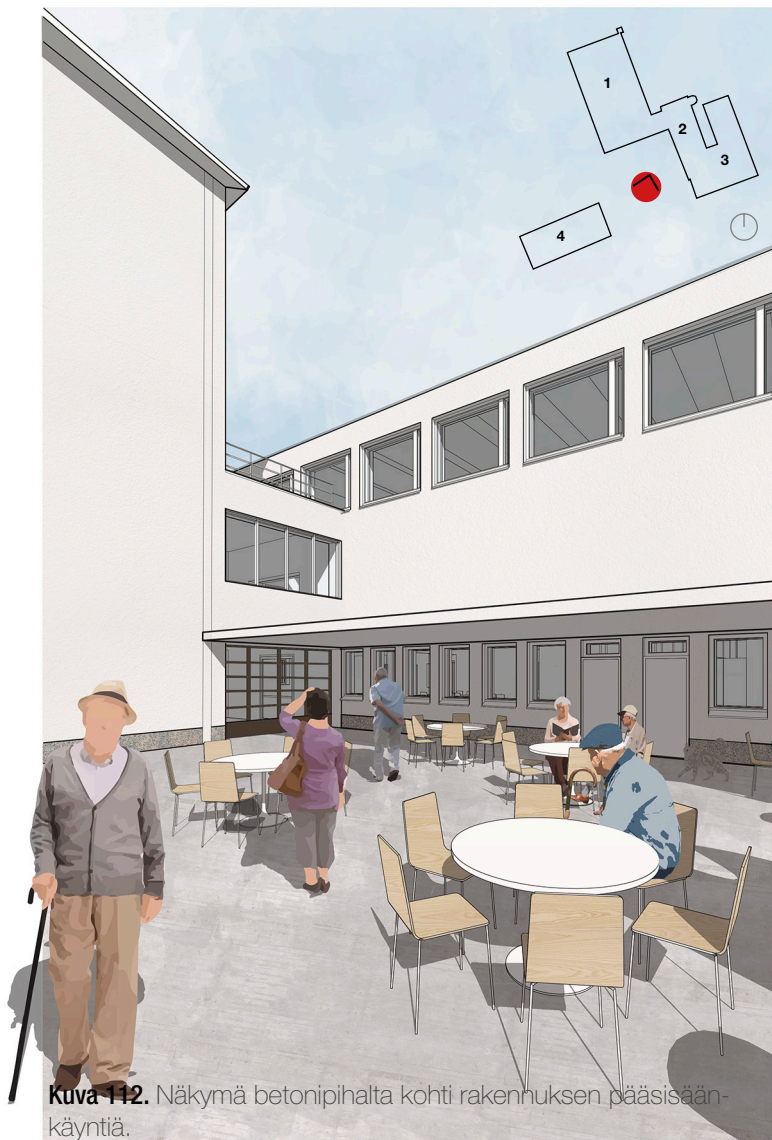
Toinen osa - liikuntasalisiipi

Senioritalon aputilat		
Henkilökunta	57m ²	
VSS/irt.var.	160m ²	
Ravintola		
Ravintolasali	116m ²	
Keittiö ja aputilat	65m ²	
LE-WC	à 5m ²	2kpl
Aula ja vaatesäilytys	30m ²	
Liikuntatilat		
Liikuntasali ja lava	205m ²	
Aputilat	40m ²	
Käytävät, porrashuoneet ja muut liikkumistilat	105m ²	

Kolmas osa - Gaddin talo

Senioritalon aputilat		
Pyörävarasto	45m ²	
Ravintola		
Tekniset tilat	20m ²	
Henkilökunta	17m ²	
Liikuntatilat		
Pukuhuoneet	70m ²	
Kahvila		
Kahvilan sali	75m ²	
Keittiö ja aputilat	30m ²	
WC	à 1,5m ²	2kpl
LE-WC	5m ²	
Galleria		
Galleria	50m ²	
Aputilat	10m ²	
Aula ja vaatesäilytys	32m ²	
Yksiö	35m ²	
Työhuoneet	yht: 157m ²	
Työhuoneiden yhteis- ja aputilat	45m ²	
Tekniset tilat	28m ²	
Käytävät, porrashuoneet ja muut liikkumistilat (ullakko ei mukana)	75m ²	
Neljäs osa - uudisrakennus (päiväkoti)		
Päiväkoti	n.900m ²	
Jätekatos huoltopihalla	28m ²	

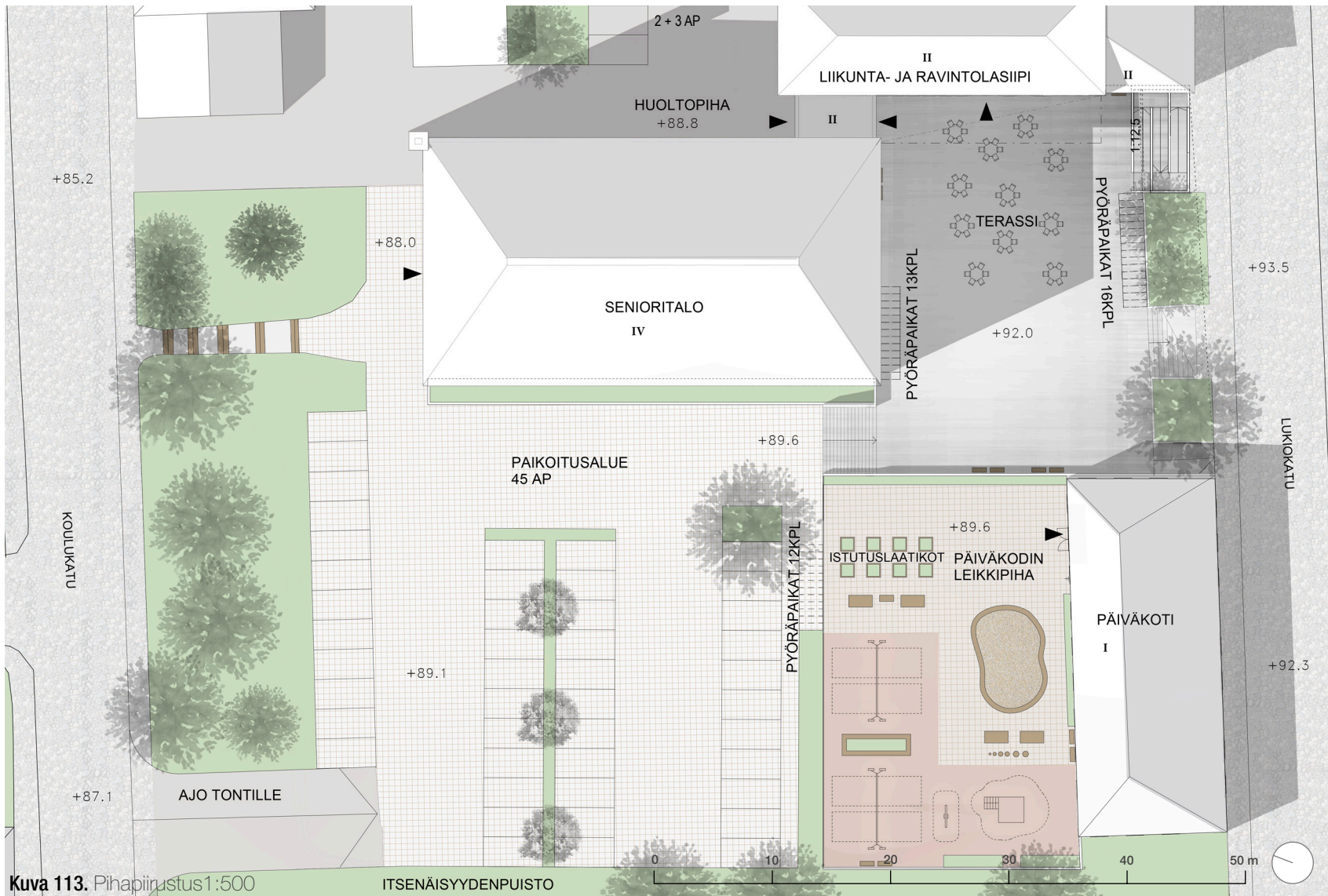

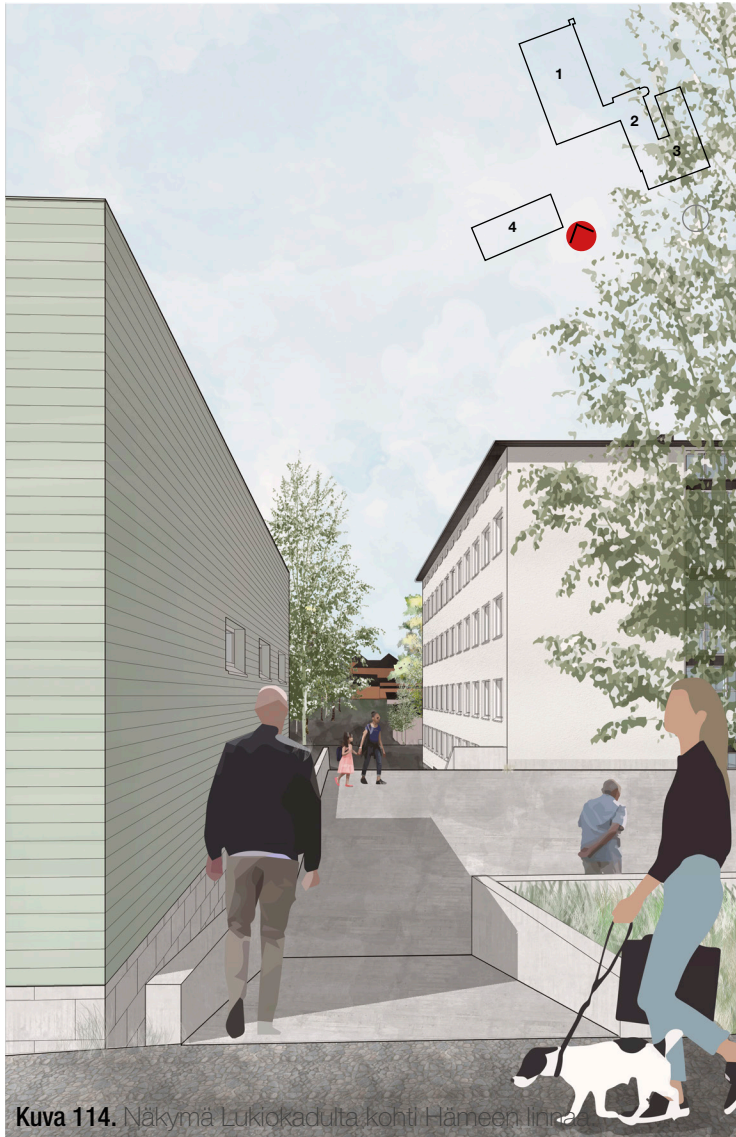
Kuva 112. Näkymä betonipihalta kohti rakennuksen pääsisäänkäyntiä.

Senioritalon pääsisäänkäynti on lipan alla entisellä koulun välituntipihalla. Entisen voimistelusalisiiven ensimmäiseen kerrokseen on sijoitettu ravintola. Betonipiha toimii niin senioritalon oleskelupihana, kuin ravintolan terassina, tuoden senioritalon asukkaat sekä muut ravintolan käyttäjät yhteen.

Koulurakennuksen julkisivut palautetaan alkuperäiseen asuunsa. 90-luvulla ruiskurapattut julkisivut saavat kunnostuksen yhteydessä takaisin vaalean sävynsä, joka korostaa rakennuksen 1930-luvun funktionalismin ilmettä. Keskuskoulurakennuksen ikkunakarmit säilyvät vaaleina, keventäen rakennuksen ilmettä.

Kuva 113. Pihapiirustus 1:500

Kuva 114. Näkymä Lukiokadulta kohti Hämeenlinnaa.

Näkymä Hämeen linnalle halki Keskuskoulun korttelin säilyy. Uudisrakennus sijoitetaan entiselle koulun hiekkakentälle, se rajaa puuston kanssa näkymää Lukiokadulta kohti Hämeenlinnaa, kuitenkin estämättä sitä.

Päiväkodin rakennus tuo lisäksi suojaa Lukiokadun liikenteen meteliltä kortteliin sijoitetulle leikkipihalle ja paikoitusalueelle.

Kuva 115. Kuvioima parkkipaikkaksi muutetulta entiseltä koulun hiekkakentältä.

Entisen hiekkakentän pohjoispäässä on uusi päiväkoti ja sen leikkipiha. Päiväkotirakennus rajaa leikkipihan luontevasti Lukiokadusta, sekä tuo suojaa liikenteeltä.

Betonipihalle Gaddin talon kylkeen lisätään esteetön luiska. Betonipihan olemassa oleva luiska Lukiokadulle ei täytä esteettömyysvaatimuksia, jotka kohteen uudessa käytössä on varsin tärkeää huomioida. Luiska toteutetaan polveilevana, sillä tasoero Lukiokadun ja betonipihan välillä on merkittävä.

Kellarin tilaohjelma

Liikuntatilat

Senioritalon yhteistilat, aputilat ja henkilökunnan tilat
Saunaosasto

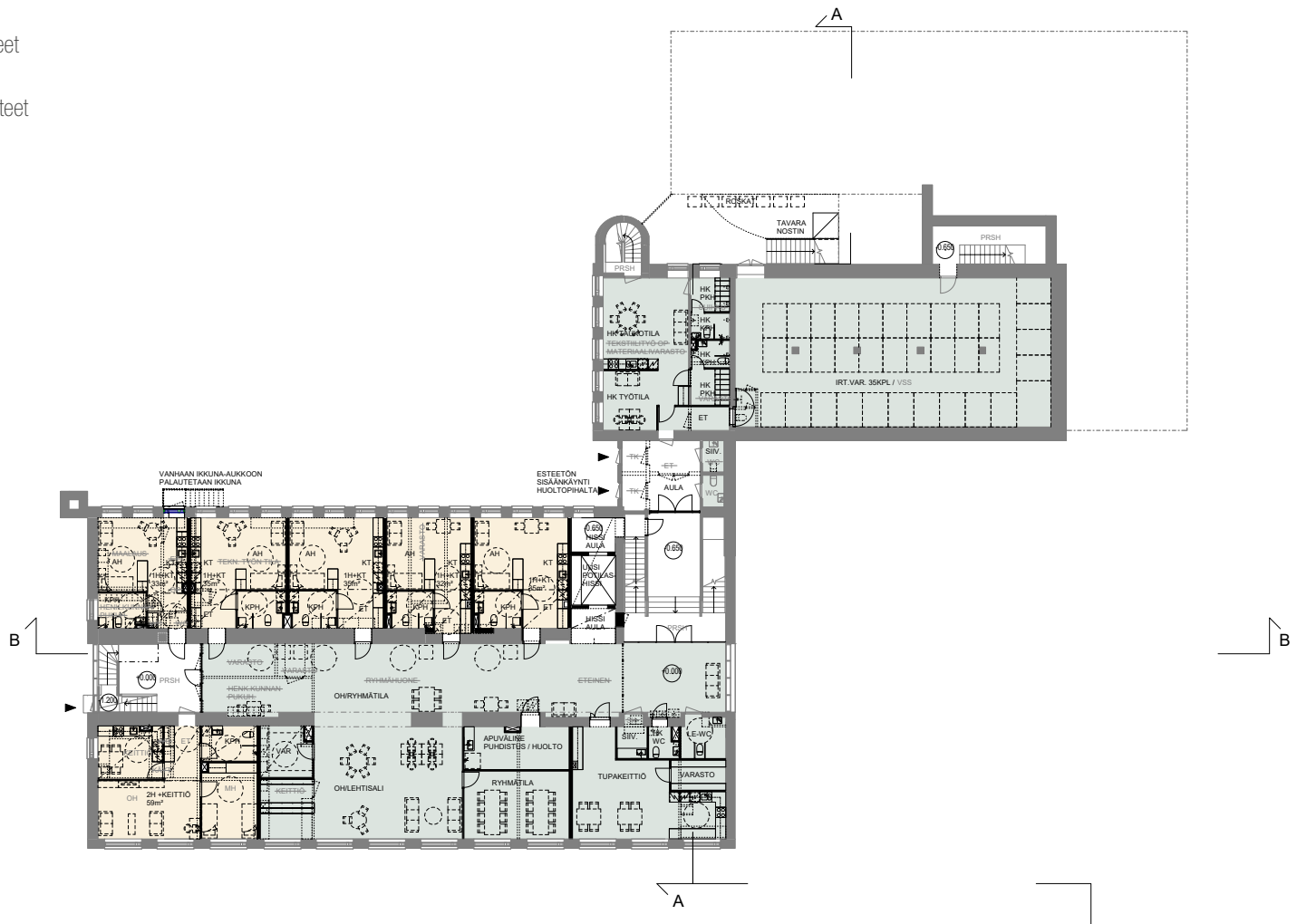

Tekniset tilat

Muut

- Vanhat rakenteet
- Uudet rakenteet
- Puretut rakenteet

Kuva 118. Pohjapiirustus pohja kerros 1:400

Kuva 119. Senioritalon pohjakerroksen tupakeittiö.

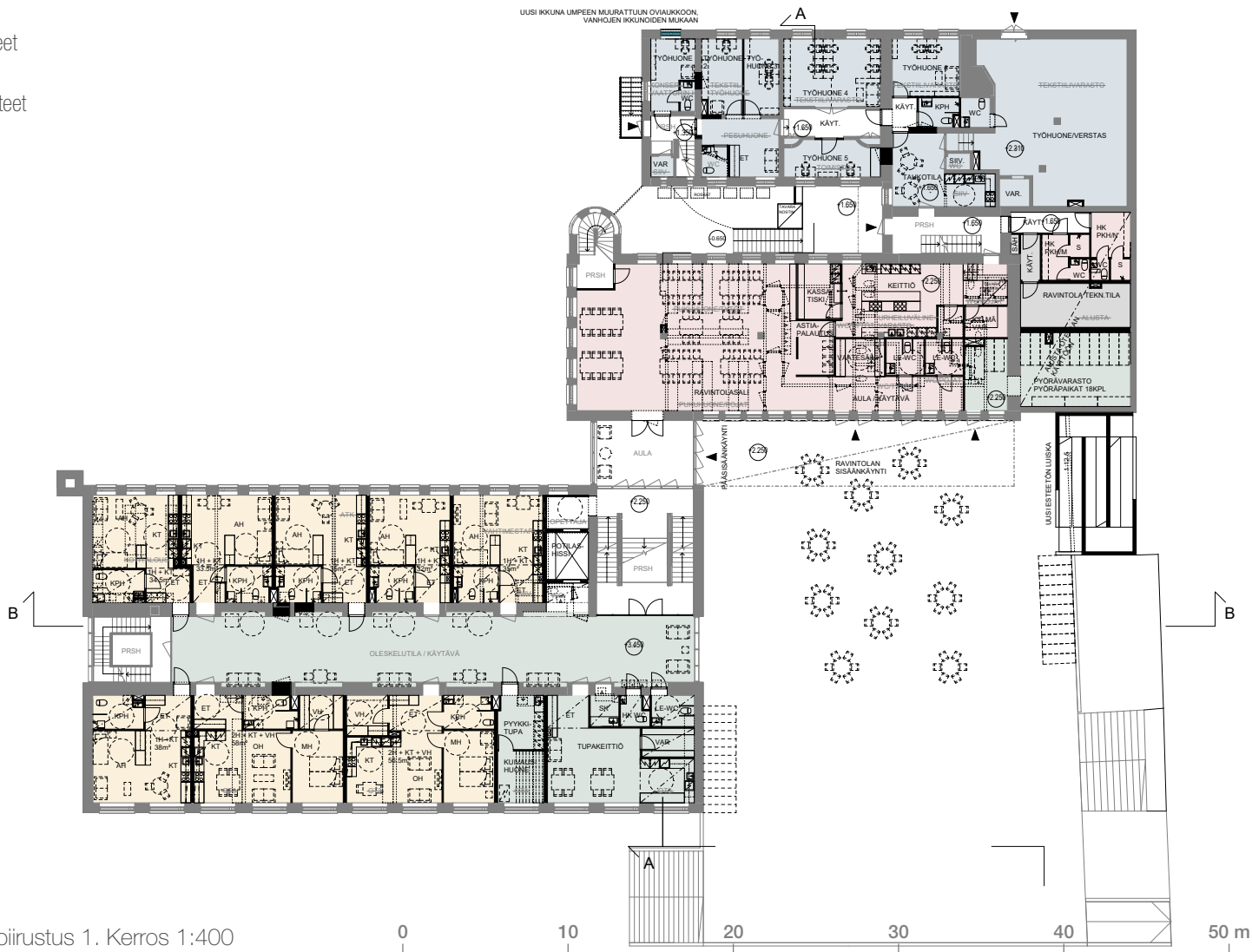
Senioritalon kahteen alempaan asuinkerrokseen sijoitetaan tupakeittiö, jossa enemmän arjessaan apua tarvitsevien asukkaiden auttaminen onnistuu luontevasti.

Pohjakerroksen tilat tarjoavat myös paikan kohtaamiselle ja vierailijoiden tapaamiselle.

Pohjakerroksen tilaohjelma

●	Senioritalon asunnot yksiöt kaksiot	5kpl 1kpl
●	Senioritalon yhteistilat, aputilat ja henkilökunnan tilat	
○	Muut	

- Vanhat rakenteet
- Uudet rakenteet
- Puretut rakenteet

Kuva 120. Pohjapiirustus 1. Kerros 1:400

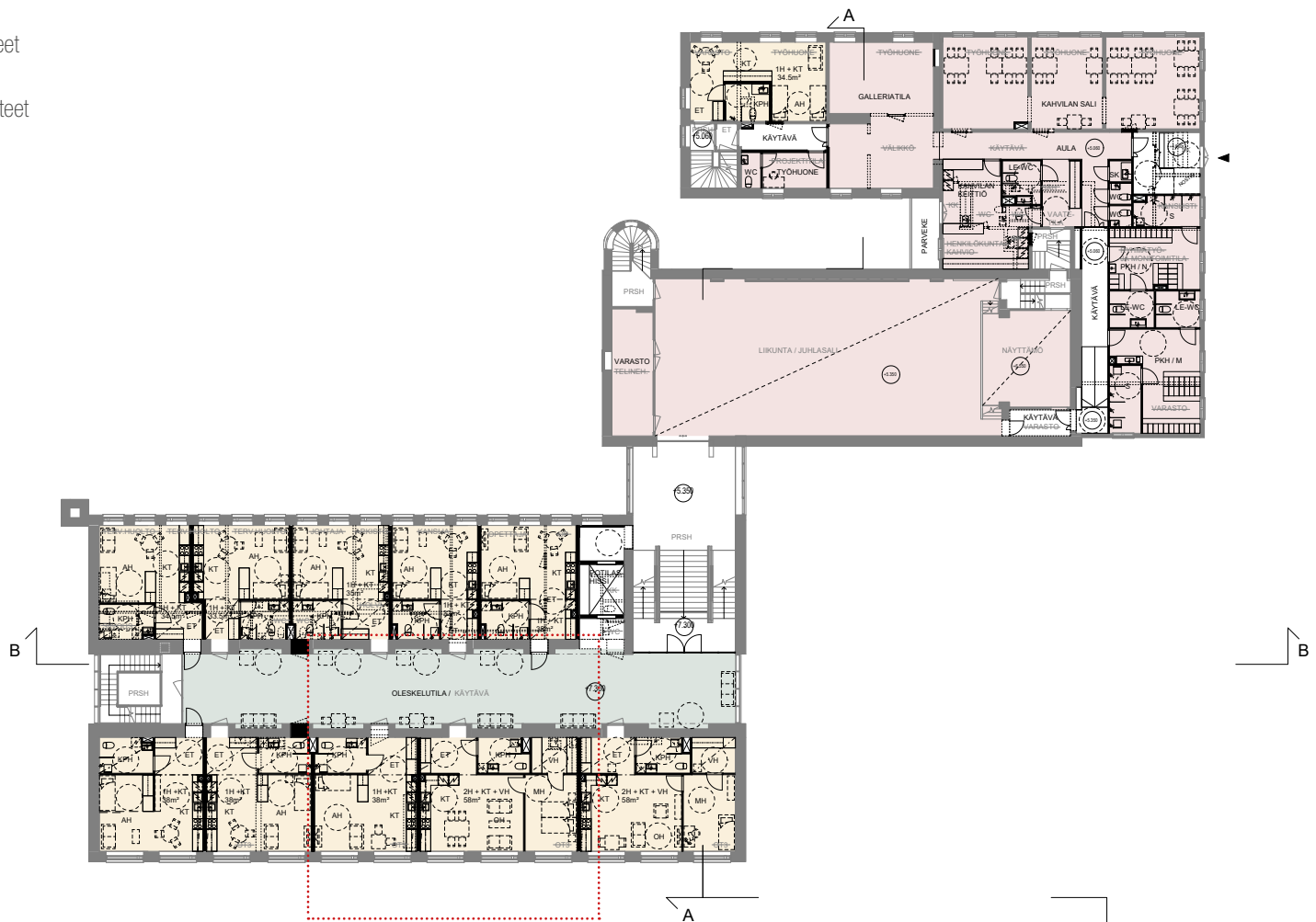
Kuva 121. Ensimmäisen kerroksen keskikäytävä.

Keskikäytävä toimii oleskelutilana, sekä liikkumisapuvälineiden säilytys- ja vaihtopaikkana. Suuret päätylasiseinät tuovat päivänvaloa tilaan. Keskikäytävän filosofinen funktio paikkana sponttaaneille kohtaamisille ja arjen liikkeelle säilyy. Entiset koulun naulakkosyvennykset rytmittävät tilaa ja tarjoavat paikan kalusteille ja oleskelulle, jättäen keskiosan vapaaksi liikkumiselle.

1. kerroksen tilaohjelma

●	Senioritalon asunnot yksiöt kaksiot	6kpl 2kpl
●	Senioritalon yhteistilat, aputilat ja henkilökunnan tilat	
●	Ravintola ja ravintolan aputilat	
●	Työhuoneet ja niiden yhteis- ja aputilat työhuoneet	7kpl
●	Tekniset tilat	
○	Muut	

- Vanhat rakenteet
- Uudet rakenteet
- Puretut rakenteet

Sivulla 104 suurempana esitettävä pohjaote.

Kuva 122. Pohjapiirustus 2. Kerros 1:400

2. kerroksen tilaohjelma

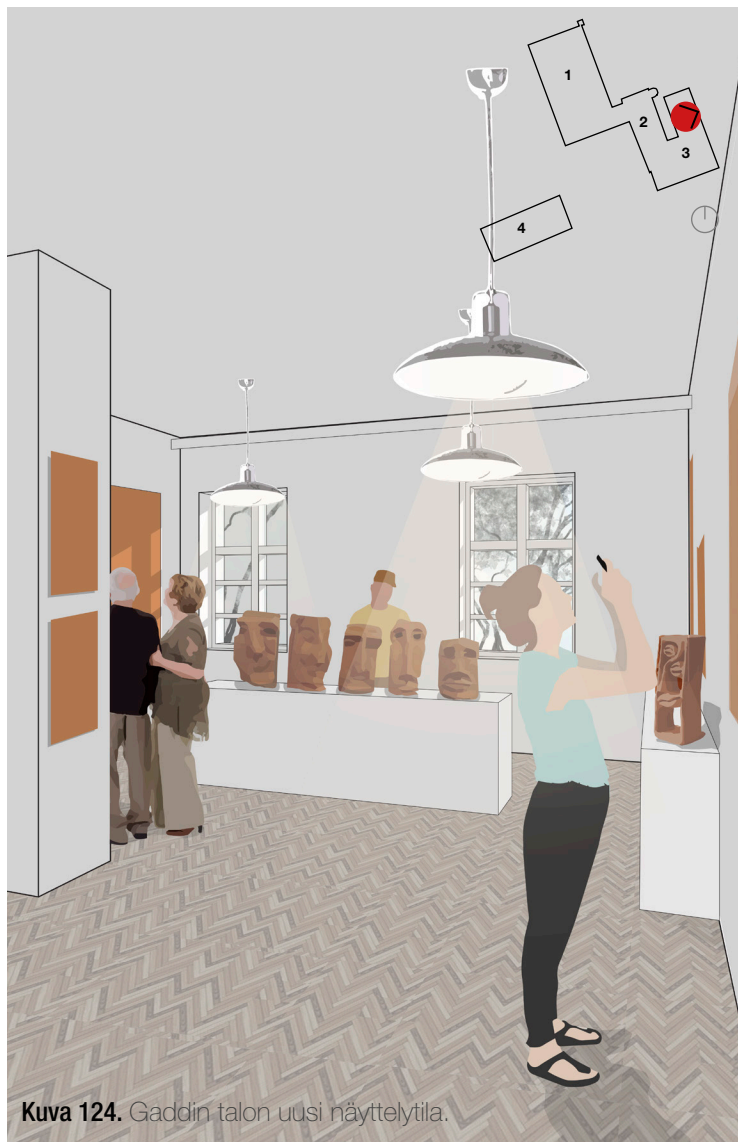
- Senioritalon asunnot
  - yksiöt 8kpl
  - kaksiot 2kpl
  - Vuokrattava yksiö 1kpl
- Senioritalon yhteistilat, käytävä/oleskelutila
- Liikuntatilat ja aputilat
  - Kahvila
  - Galleria
- Muut

Kuva 123. Näkymä Gaddin talon uudesta kahvilasta.

Gaddin talon ylemmän kerroksen toimistohuoneiden paikalle avataan kahvila. Näkymä kahvilan salista jonne muodostuu tilojen sarja. Vanha aukotettu tilajako luo miellyttäviä rauhallisia soppia kahvilan saliin.

Kuva 124. Gaddin talon uusi näyttelytila.

Gaddin talon ylemmän kerroksen galleriatila on tarkoitettu vaihtuville näyttelyille. Galleriatilan vieressä sijaitsevat työhuone, sekä yksiö, jossa taiteilija voi majoittua näyttelynsä ajan. Myös senioritalon asukkaiden vieraat voivat hyödyntää gallerian yksiötä, mikäli se ei ole gallerin vuokralaisen käytössä.

Kuva 125. Ote 2. Kerros pohjapiirustuksesta, asuntoja 1:100

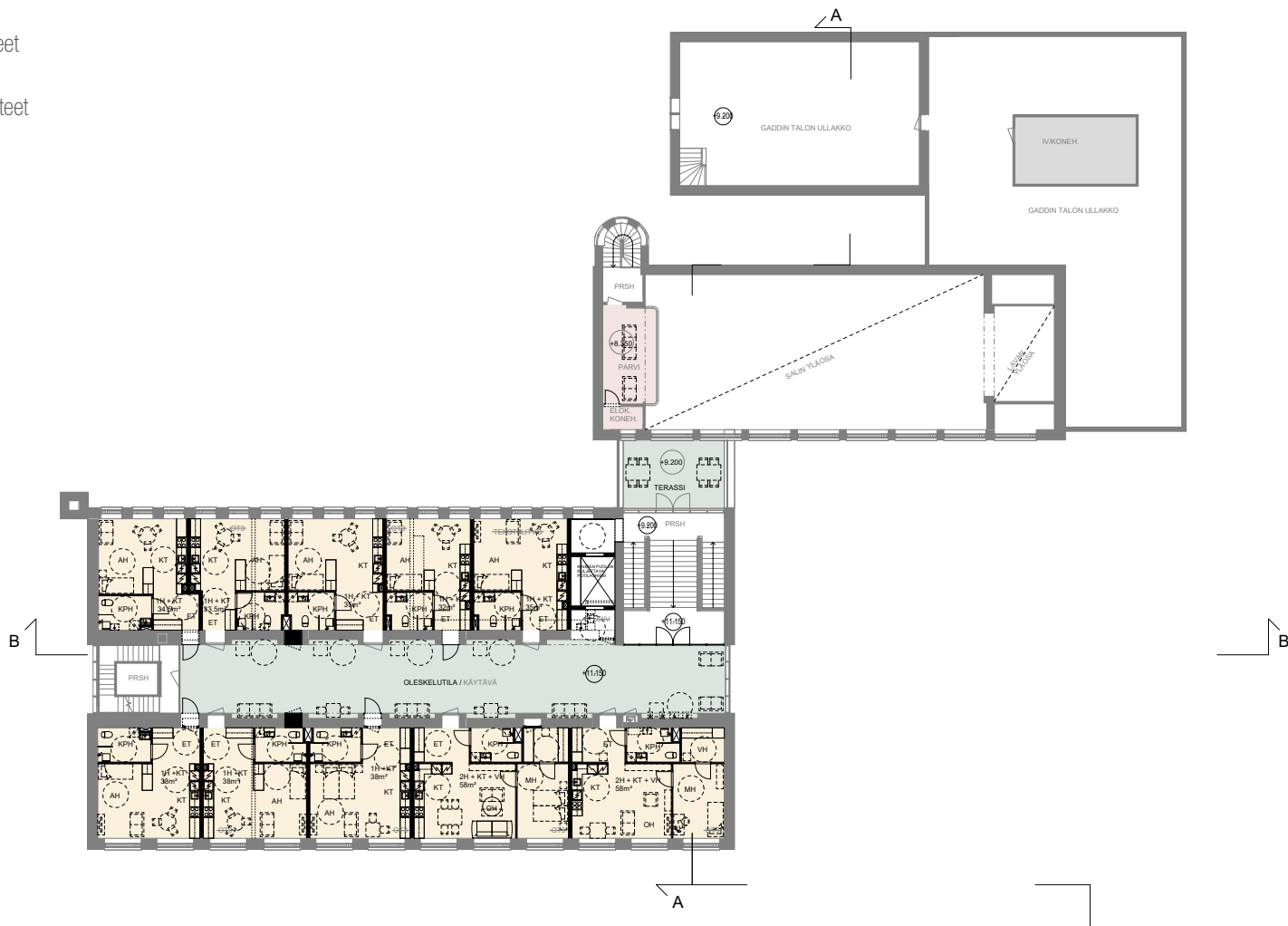
Senioritalon asunnot jakautuvat kahteen perustyyppiin, yksiöihin ja kaksioihin. Kohteen asukaskunta todennäköisesti viettää ison osan arjestaan asunnoissaan, joten niiden viihtyisyyteen ja kalustettavuuteen täytyy kiinnittää erityistä huomiota. Senioritalon konseptissa lisäksi asuntojen esteettömyyden vaatimus korostuu, tämä on huomioitu suunnittelussa.

Vaikka asuntojen ikkunoiden alareuna on melko korkealla, ovat ikkunat suuret ja tekevät asunnoista hyvin valoisia. Kaikissa asunnoissa on vähintään kaksi ikkunaa. Länteen avautuvien asuntojen ikkunoista avautuu näkymät Itsenäisyydenpuistoon.

Kuva 126. Näkymä kolmannen kerroksen kaksion olohuoneesta ja ruokailutilasta.

- Vanhat rakenteet
- Uudet rakenteet
- Puretut rakenteet

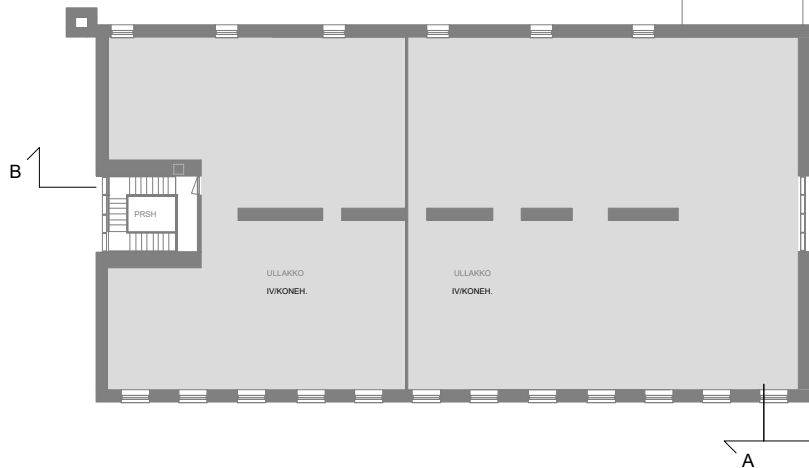
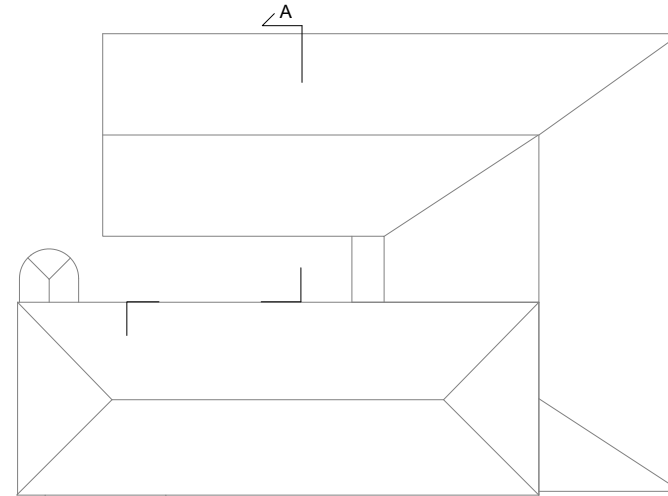

Kuva 127. Pohjapiirustus 3. Kerros 1:400

3. kerroksen tilaohjelma

- Senioritalon asunnot
yksiöt   8kpl
kaksiot   2kpl
- Senioritalon yhteistilat, käytävä/oleskelu
Terassi
- Liikuntasalin parvi ja konehuone
- Tekniset tilat
- Muut

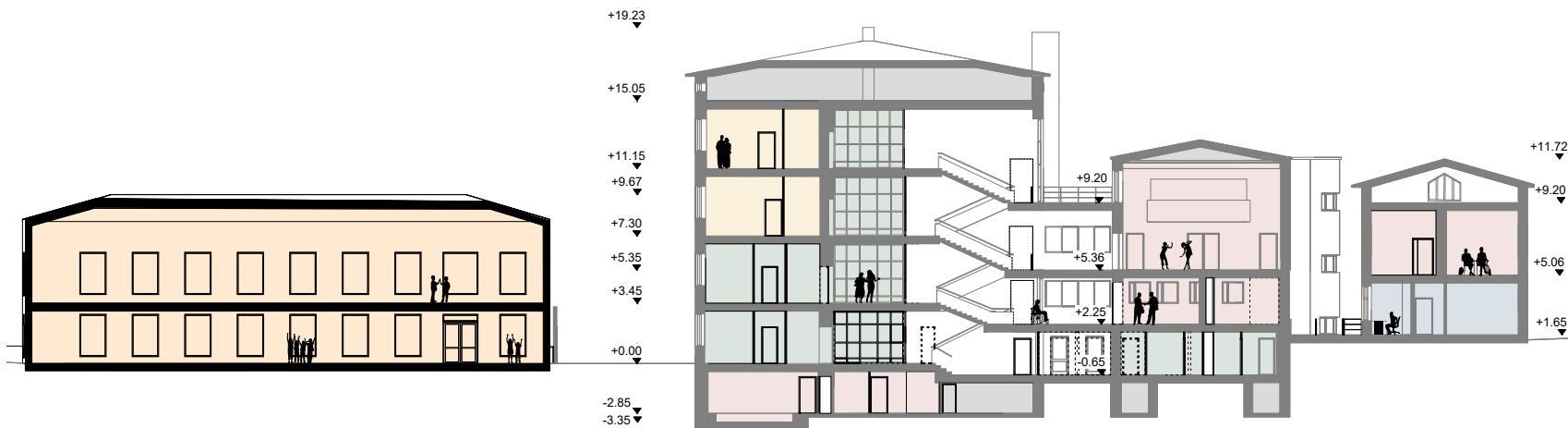

Ullakon tilaohjelma

- Tekniset tilat
- Muut

Kuva 128. Pohjapiirustus ullakkokerros 1:400

- Päiväkoti
- Senioritalon asuntoja
- Senioritalon yhteistiloja
- Liikuntatiloja, ravintola, galleria
- Vuokrattavia työtiloja
- Teknisiä tiloja

Kuva 133. Leikkaus A-A 1:400

- Vanhat rakenteet
- Uudet rakenteet
- Puretut rakenteet

Kuva 134. Leikkaus B-B 1:400

Keskuskoulun rakennuksen vaalea julkisivurappaus palautetaan.
Kaikki ikkunat kunnostetaan tai korjataan entisen mallin mukaan.
Ikkunakarmien nykyinen vaalea väri säilytetään.

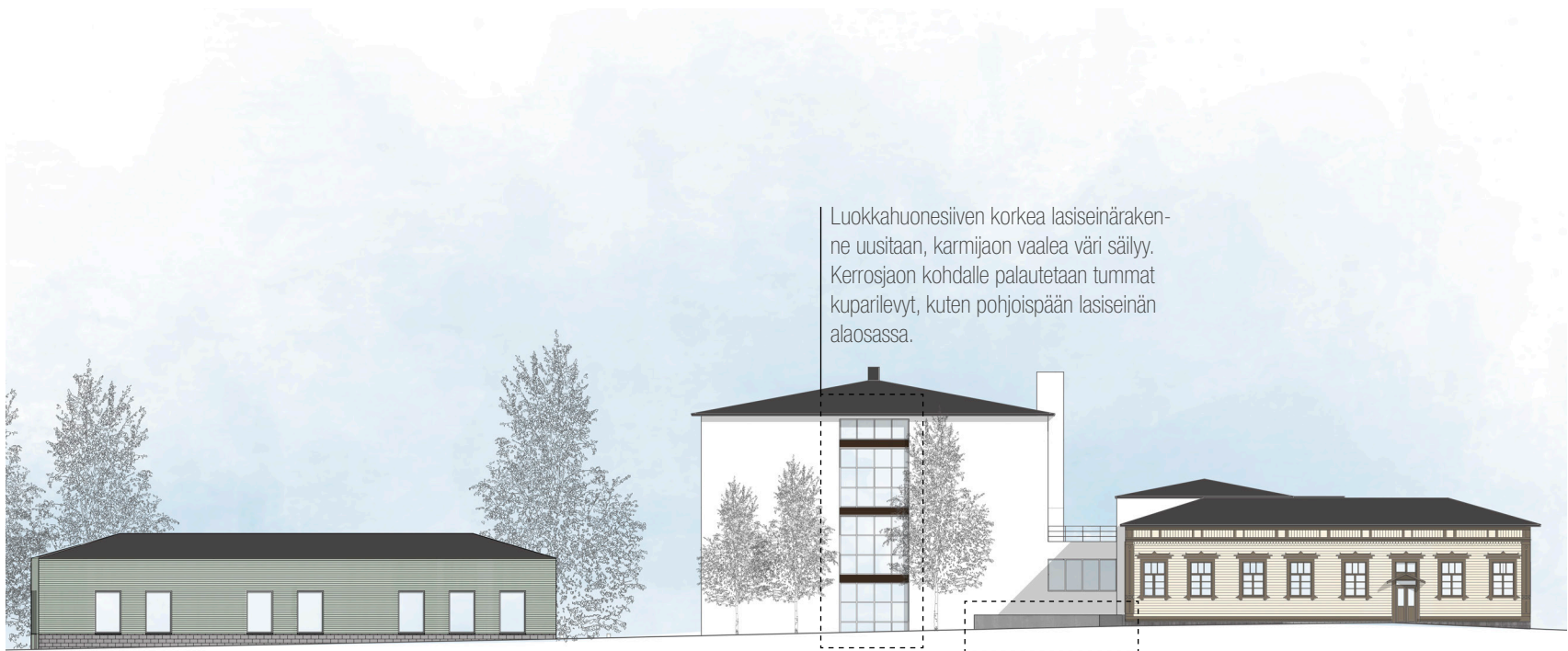
Vanhaan umpeen muurattuun
ikkuna-aukkoon palautetaan ikkuna

Gaddin talon pohjois-
päässä oleva porras
uusitaan

Päiväkodin uudisrakennus täydentää korttelin ja antaa suojaa
Lukiokadun liikenteeltä.
Rakennus avautuu pihan puolelle kaksikerroksisena.

Kuva 129. Julkisivu pohjoiseen, kohti linnapuistoa 1:400

Luokkahuonesiiven korkea lasiseinä rakenne uusitaan, karmijaon vaalea väri säilyy. Kerrosjaon kohdalle palautetaan tummat kuparilevyt, kuten pohjoispään lasiseinän alaosassa.

Lukiokadun suuntaan Päiväkodin rakennus avautuu yksikerroksisena.

Betonipihalta Lukiokadulle nouseva uusi esteetön ramppi.

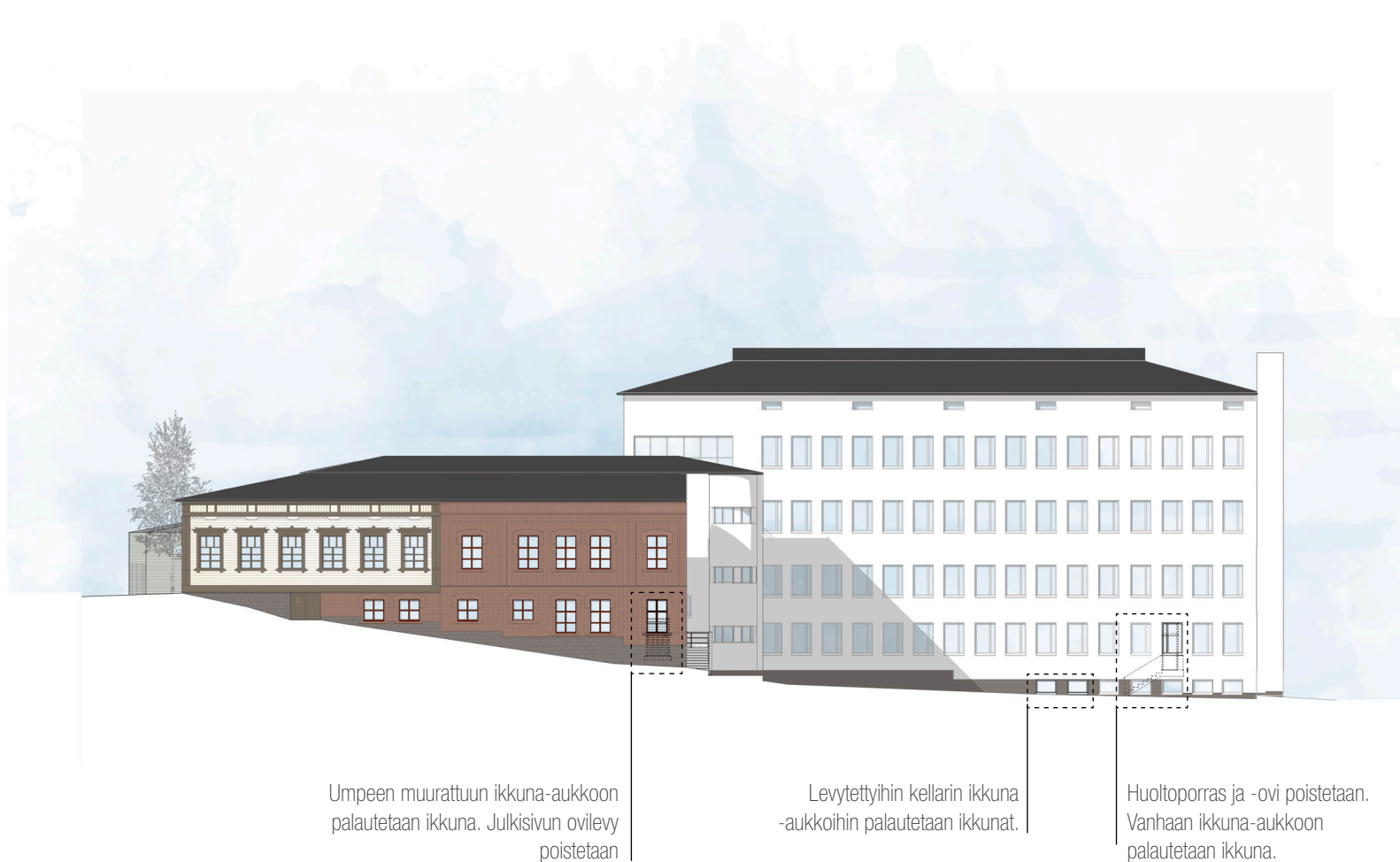
Kuva 130. Julkisivu etelään, kohti lukiokatua 1:400

Keskuskoulun rakennuksen vaalea julkisivurappaus palautetaan.
Kaikki ikkunat kunnostetaan tai korjataan entisen mallin mukaan.
Ikkunakarmien nykyinen vaalea väri säilytetään.

Päiväkodin leikkiäha rajataan kiviaidalla
Itsenäisyydenpuiston puolelta.

Kuva 131. Julkisivu länteen, kohti itsenäisyydenpuistoa 1:400

Kuva 132. Julkisivu itään, kohti linnakatua 1:400

LOPUKSI

Toivon diplomityöni antavan uusia näkökulmia Hämeenlinna keskuskoulun ja Gaddin talon tuleviin käyttötavanmuutoksiin sekä herättävän laajemminkin pohdintaa maamme koulukäytöstä poistuvien rakennusten potentiaalista. Toivon työni paitsi muistuttavan käyttötavan muutosten monista haasteista, myös alleviivaavan mitä kaikkia mahdollisuuksia, vanhan primäärifunktionensa menettäneen rakennuksen, muutos voi tuoda tullessaan myös itse rakennukselle. Mikään ei ole ikuista, ei edes arkkitehtuuri.

Keskuskoulun kortteli on elänyt ajassa ja käyttäjien tarpeissa tapahtuneiden muutosten mukaan. On siis luontevaa, että nytkin muutosten nykyisellä korttelin annetaan kehittyä ympäristön ja käyttäjien tarpeiden vaatimalla tavalla. Tämä muutos tulee kuitenkin tehdä harkiten ja arvokasta kohdetta ja sen ympäristöä kunnioittaen.

Arkkitehtuurin kuvataan usein olevan kehys elämälle. Elämä muuttuu ja muovautuu ajassa, joten kehystenkin on sopeuduttava näihin muutoksiin, jotta ne tuovat elämän parhaat puolet esille muistuttaen samaan aikaan eletystä elämästä ja sen tarinoista.

Rakennusten korjausta, purkua tai käyttötavan muutosta pohdittaessa on muistettava, että käyttäjät ovat elinehto rakennetun ympäristön kunnossa pysymiselle. Käyttäjät pitävät huolen rakennuksen tai ympäristön kunnosta ja tarpeen tullen korjaavat, sen sijaan tyhjillään olevan rakennuksen kuntoa ei tarkkailla alati ja kunnossapidon tasokin heikkenee. Tyhjillään seisova rakennus ei myöskään ole ympäristölleen yhtä merkityksellinen, kuin käytössä oleva rakennus. Rakennusten on siis jossain määrin oltava muovattavissa, jotta ne vastaavat käyttäjien tarpeita ja jotta niillä ylipääntään on käyttäjiä.

Diplomityötä tehdessä mielenpainuvinta olivat kohdekäynnit ja keskustelut kohteiden käyttäjien kanssa. Kohdekäynnit diplomityöni esimerkkikohteissa loivat uskoa Hämeenlinnan keskuskoulunkin tulevaisuudesta. Esimerkkikohteissa vieraillessani oli hienoa huomata, kuinka kaikki kohteiden esittelijät, eli nykyiset käyttäjät, olivat ylpeitä kohteistaan. Keskustelu käyttäjien kanssa alleviivasi kohteiden merkityssisällön säilymisen tärkeyttä – myös käyttäjät arvostavat tarinoita ja tunnelmaa, kenties kokevat vanhan rakennuksen jopa merkityksellisemmäksi kuin olisivat kokeneet uuden varta vasten heille suunnitellun rakennuksen? Keskuskoulun rakennuskokonaisuuden ja koko Keskuskoulun korttelin tarinan soisi jatkuvan ja inspiroivan tulevaisuudenkin käyttäjiä ja kaupunkilaisia!

LÄHTEET

Kirjallisuus ja painetut lähteet

- Heinonen, Raija-Liisa. 1986. Funktionalismin läpimurto suomessa. Helsinki: Suomen rakennustaiteen museo.
- Keinänen, Timo, ja Kristiina Paatero, toim. 1993. Martti Välikangas 1893-1973: arkkitehti. Abacus ajankohta 4. Helsinki: Suomen rakennustaiteen museo.
- Perkkiö, Miia. 2021. Korjaaminen arvot ja identiteetti (Kaisa Broner-Bauerin haastattelu). Arkkitehtiutiset, 2021 (1): 6–9.
- Pöyry Finland Oy. 2013. Armilan koulun rakennushistoriaselvitys. Assi Group Oy.
- Sunto, Yrjö. 1995. Varjele modernia! 1995. Helsinki: Suomen rakennustaiteen museo SRM.
- Tuomi-Nikula, Outi, Riina Haanpää, ja Aura Kivilaakso, toim. 2013. Mitä on kulttuuriperintö? Tietolipas 243. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Digitaaliset lähteet**
- Arkkitehtuurimuseo. 2021a. ”1910- ja 1920-luvut”. [viitattu 1. huhtikuuta 2021]. Saatavissa: <https://www.mfa.fi/kokoelmat/tietopaketti/koulurakentamisen-historiaa/1910-ja-1920-luvut/>
- Arkkitehtuurimuseo. 2021b. ”Martti Välikangas”. [viitattu 4. huhtikuuta 2021]. Saatavissa: <https://www.mfa.fi/kokoelmat/arkkitehdit/martti-valikangas/>
- Assi Group Oy. 2018. ”Mainos: Assi Group Oy | Armilan vanhassa koulussa on päätetty Euroopan jokia ja hoivattu sodassa haavoittuneita — nyt Lappeenrannan yhdestä ainutlaatuisimmasta rakennuksesta voi tulla pitopalvelun, hyvinvointiyrittäjän tai toimistotiloja tarvitsevan yrityksen uusi koti”. [viitattu 15. kesäkuuta 2021]. Saatavissa: <https://www.esaimaa.fi/kaupalliset/3812846>

Assi Group Oy. 2021. ”ARMILANLINNNA”. [viitattu 15. kesäkuuta 2021]. Saatavissa: <https://www.assigroup.fi/toimitilat/armilanlinna>

Ely-keskus. 2019. ”Vuoden 2019 Viisikanta-rakennussuojelupalkinto Muhoksen Leppiniemen vierasmajalle ja kunniakirjat Oulun Sammakkotalon ja TEKUn kunnostamisesta (Pohjois-Pohjanmaa) - ely - ELY-keskus”. [viitattu 15. kesäkuuta 2021]. Saatavissa: https://www.ely-keskus.fi/tiedotteet-2019/-/asset_publisher/iCWWVZEbHN7ZK/content/vuoden-2019-viisikanta-rakennussuojelupalkinto-muhoksen-leppiniemen-vierasmajalle-ja-kunniakirjat-oulun-sammakkotalon-ja-tekun-kunnostamisesta-pohjois

Heiskanen, Jari, ja Laura Uimonen. 2018. Hämeenlinnan keskuskoulun RHS. Rakennushistoriallisen selvitys. Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy. Saatavissa: https://www.hameenlinna.fi/wp-content/uploads/2020/10/Hameenlinnan-Keskuskoulu-RHS-2018_Jo-res.pdf

Helsingin kaupungin museo. 2008. Artturinlinna; Malminrinne 2. Lapinlahdenkatu 5.; Helsinki. [viitattu 14. elokuuta 2021]. Saatavissa: <https://www.finna.fi/Record/hkm.HKMS000005:km003vmu>

Huuhka, Satu, Terttu Vainio, Malin Moisio, Emmi Lampinen, Mikko Knuutinen, Samuel Bashmakov, Arto Köliö, Jukka Lahdensivu, Paula Ala-Kotila, ja Pertti Lahdenperä. 2021. ”Purkaa vai korjata? Hiilijalanjälkivaikutukset, elinkaarikustannukset ja ohjaukeino”. Ympäristöministeriö. 2021. [viitattu 29. toukokuuta 2021]. Saatavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162862/YM_2021_9.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Hämeenlinnan kaupunki. 2019a. ”Väestö ja muuttoliike”. [viitattu 15. elokuuta 2021]. Saatavissa: <https://tilastot.hameenlinna.fi/muutto.html#v%C3%A4est%C3%B6pyramidi-h%C3%A4meenlinna-ja-koko-maa>

Hämeenlinnan kaupunki. 2019b. ”Itsenäisyydenpuisto”. [viitattu 1. elokuuta 2021]. Saatavissa: <https://www.hameenlinna.fi/asuminen-ja-ymparisto/puistot-ja-metsat/puistojen-esittely/itsenaisyydenpuisto/>

Hämeenlinnan kaupunki. 2019c. ”Keskustavisio 2035”. [viitattu 24. heinäkuuta 2021]. Saatavissa: <https://www.hameenlinna.fi/asuminen-ja-ymparisto/kaavoitus/keskustavisio-2035/>

Hämeenlinnan kaupunki. 2021. "Strategian jakautuminen (Prezi-esitys)". [viitattu 2. huhtikuuta 2021]. Saatavissa: <https://prezi.com/view/9lfiN5QFD0vN-qegDMLSD/>

Häme-wiki. 2021a. "Hämeenlinnan kaupunki – Häme-Wiki". [viitattu 15. kesäkuuta 2021]. Saatavissa: https://www.hamewiki.fi/wiki/H%C3%A4meenlinnan_kaupunki

Häme-wiki. 2021b. "Magnus Gadd – Häme-Wiki". [viitattu 1. elokuuta 2021]. Saatavissa: https://www.hamewiki.fi/wiki/Magnus_Gadd

Häme-wiki. 2021c. "Museotalo, Lukiokatu 6 – Linnankatu 7 – Häme-Wiki". [viitattu 20. elokuuta 2021]. Saatavissa: https://www.hamewiki.fi/wiki/Museotalo,_Lukiokatu_6_%E2%80%93_Linnankatu_7

Kaleva. 2019. "Viisikanta-palkinto Leppiniemen vierasmajalle". [viitattu 15. kesäkuuta 2021]. Saatavissa: <https://www.kaleva.fi/viisikanta-palkinto-leppiniemen-vierasmajalle/3346549>

Keski-Korpela, Nina. 2015. "Hämeenlinnan Keskuskoulussa viitteitä kosteusvaurioista ja korkeita bakteeripitoisuuksia". Yle Uutiset. [viitattu 30. elokuuta 2021]. Saatavissa: http://yle.fi/uutiset/hameenlinnan_keskuskoulussa_viiiteita_kosteusvaurioista_ja_korkeita_bakteeripitoisuuksia/7847152

Kiinteistötieto Oy. 2014. "Kiinteistöalan yhteiskunnallinen ja kansantaloudellinen merkitys". Selvitys. RAKLI. [viitattu 15. kesäkuuta 2021]. Saatavissa: <https://kti.fi/wp-content/uploads/Kiinteist%C3%B6alan-yhteiskunnallinen-ja-kansantaloudellinen-merkitys-2014.pdf>

Kivilaakso, Aura. 2019. "Rakennusperintö suojelun kohteena". Suomen rakennustaiteen museo. [viitattu 15. kesäkuuta 2021]. Saatavissa: <https://www.mfa.fi/wp-content/uploads/2019/12/Rakennussuojelu.pdf>

Lappeenrannan karttapalvelu. 2021. "Lappeenrannan karttapalvelu". [viitattu 15. kesäkuuta 2021]. Saatavissa: <https://kartta.lappeenranta.fi/ims/>

Lydia Hämeenlinna. 2021a. "Asemakaavat · Kaavat ja kartat · lydia.hameenlinna.fi". [viitattu 1. elokuuta 2021]. Saatavissa: <https://lydia.hameenlinna.fi/exhibits/show/kaavat-ja-kartat/asebakaavat>

Lydia Hämeenlinna. 2021b. "Gaddin talo · lydia.hameenlinna.fi". [viitattu 1. elokuuta 2021]. Saatavissa: <https://lydia.hameenlinna.fi/items/show/618>

Lydia Hämeenlinna. 2021c. "Hämeenlinna - Lyseo · lydia.hameenlinna.fi". [viitattu 12. elokuuta 2021]. Saatavissa: <https://lydia.hameenlinna.fi/items/show/673>

Lydia Hämeenlinna. 2021d. "Hämeenlinnan historia · Historia · lydia.hameenlinna.fi". [viitattu 1. elokuuta 2021]. Saatavissa: <https://lydia.hameenlinna.fi/exhibits/show/historia/hameenlinnan-historia>

Lyrra-Seppänen, Anna, ja Jari Heiskanen. 2014. "Hämeenlinnan rakennushistoriallinen selvitys. Osa B yleisesitys Hämeenlinnan keskustan vaiheita ja ympäristöjä". Rakennushistoriallinen selvitys. Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy. [viitattu 1. elokuuta 2021]. Saatavissa: <https://www.hameenlinna.fi/wp-content/uploads/2019/01/Hameenlinnan-rakennushistoriallinen-selvitys-B-Yleisesitys.pdf>

Mettälä, Jari. 2021a. "Asemakaavan selostus Keskuskoulu ja Palanderin talo". Hämeenlinnan kaupunki. [viitattu 1. elokuuta 2021]. Saatavissa: <https://www.hameenlinna.fi/asuminen-ja-ymparisto/kaavoitus/vireilla-olevat-kaavat/keskuskoulu-ja-palanderin-talo-akm-2582/>

Mettälä, Jari. 2021b. "Keskuskoulu ja Palanderin talo (akm 2582)". Hämeenlinna. 19. helmikuuta 2021. [viitattu 14. elokuuta 2021]. Saatavissa: <https://www.hameenlinna.fi/asuminen-ja-ymparisto/kaavoitus/vireilla-olevat-kaavat/keskuskoulu-ja-palanderin-talo-akm-2582/>

Museovirasto. 1935. "Oulun keskuskansakoulun rakennus". JOKA Journalistinen kuva-arkisto Kaleva. [viitattu 15. kesäkuuta 2021]. Saatavissa: <https://finna.fi/Record/museovirasto.7C65DBBF2C47EC94C3D54E5BDECECA56>

Ouka (Oulun kaupunki). "Oulun taidemuseo - julkiset ulkoveistokset". [viitattu 15. kesäkuuta 2021]. Saatavissa: http://oulu.ouka.fi/taidemuseo/veistos/veistoshaku/lisatietoa/metsanheimo_r_rupikonna_lisa.html

Perkkiö, Miia. 2007. "Utilitas restauroinnissa, Historiallisen rakennuksen käyttötarkoituksen muutos ja funktionaalinen integriteetti". Oulun Yliopisto. Saatavissa: <http://urn.fi/urn:isbn:9789514286759>

Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö. 2015. ”Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015 Oulu”. [viitattu 15. kesäkuuta 2021]. Saatavissa: <https://pohjois-pohjanmaa.fi/wp-content/uploads/2020/08/4194.pdf>

p-ssafa. 2021. ”Käytännönläheinen Funktionalismi”. [viitattu 1. huhtikuuta 2021]. Saatavissa: <https://p-ssafa.com/funktionalismissa-tarkoitus-sanelle-muodon/>

Sankala, Kari. 2017. ”Sammakkotalo loikkasi konttoriksi”. Kaleva. 10. marraskuuta 2017. [viitattu 15. kesäkuuta 2021]. Saatavissa: <http://kirjastolinkit.ouka.fi/kaleva/marras17/sammakkotalo.htm>

Standertskjöld, Elina. 2021. ”Rakennusperintö – 1900-luvun suomalaisen arkkitehtuurin tyylit, osa II”. viitattu 29. toukokuuta 2021]; Saatavissa: <https://www.rakennustieto.fi/Downloads/RK/RK080100.pdf>

Tieteen termipankki. 2021. ”Taidehistoria:kustavilainen tyyli - Tieteen termipankki”. [viitattu 1. elokuuta 2021]. Saatavissa: https://tieteentermipankki.fi/wiki/Taidehistoria:kustavilainen_tyyli

Tolpo, Antje. 2015. ”Vanhasta funkiskoulusta tulee koti ikä-ihmisille”. Yle Uutiset. 11. kesäkuuta 2015. [viitattu 15. kesäkuuta 2021]. Saatavissa: http://yle.fi/uutiset/vanhasta_funkiskoulusta_tulee_koti_ika-ihmisille/8063859

Wallenius, Daniel. 2017. ”Vanha teku muuntui asunnoiksi”. Kaleva. 13. joulukuuta 2017. [viitattu 19. elokuuta 2021]. Saatavissa: <http://kirjastolinkit.ouka.fi/kaleva/joulu17/vanha.htm>

Ylönen, Ulla. 2015. ”Armilan koulun jatkokäyttö ratkeaa vuoden vaihteeseen mennessä”. Yle Uutiset. 21. joulukuuta 2015. [viitattu 15. kesäkuuta 2021]. Saatavissa: http://yle.fi/uutiset/armilan_koulun_jatkokaytto_ratkeaa_vuoden_vaihteeseen_mennessa/8539384.

Arkistolähteet

Hämeenlinnan kaupunginarkisto:

Kauppila, M. 1938. Kertomus Hämeenlinnan uuden kansakoulun rakennusvaiheista. Hämeenlinnan kaupunginarkisto.

Von Arbin, Axel Magnus. 1778. Asemakaava. Hämeenlinnan kaupunginarkisto.

Lappeenrannan kaupunginarkisto:

Lankinen Jalmari, Pääpiirustussarja Armilan kansakoulu. 1937. Lappeenrannan kaupunginarkisto.

Lappeenrannan kaupunki, rakennusvirasto, rakennussuunnitteluosasto. 1973. "Pääpiirustussarja Armilan kansakoulu, muutos". Lappeenrannan kaupunginarkisto.

P.R. 1958. "Pääpiirustussarja Armilan kansakoulu". 1958. Lappeenrannan kaupunginarkisto.

Oulun kaupunginarkisto:

Arkkitehtitoimisto Harmainen & Prokola KY. 1987. "Pääpiirustussarja Oulun teknillinen oppilaitos, muutos". Oulun kaupunginarkisto.

Arkkitehtuuritoimisto Juha Paldanius Oy. 2016. "Pääpiirustussarja Oulun teknillinen oppilaitos TEKU, laajennus". Oulun kaupunginarkisto.

Arkkitehtuuritoimisto O.Ylipahkala. 1984. "Pääpiirustussarja Oulun teknillinen oppilaitos, muutos". Oulun kaupunginarkisto.

Dna- design ja arkkitehtuuri. 2016. "Pääpiirustussarja Sammakkotalo, muutos-/korjaustyö". Oulun kaupunginarkisto.

Linja-arkkitehdit. 2017. "Pääpiirustussarja, KOY Oulun Sammakkotalo". Oulun kaupunginarkisto.

Heikura Martti. 1952. "Pääpiirustussarja, Oulun keskuskansakoulu, laajennus". Oulun kaupunginarkisto.

Oulun kaupungin rakennusviraston talosuunnitteluosasto. 1980. "Pääpiirustussarja Keskuskoulu ja "vihreä talo", peruskorjaus- ja muutostyö". Oulun kaupunginarkisto.

Oulun piirirakennustoimisto. 1972. "Pääpiirustussarja Oulun teknillinen oppilaitos, peruskorjaus". Oulun kaupunginarkisto.

Oulun kaupunginarkisto. 1934. "Pääpiirustussarja, Oulun uusi kansakoulu". Oulun kaupunginarkisto.

Rakennushallitus. 1939. "Pääpiirustussarja Oulun teknillinen oppilaitos". Oulun kaupunginarkisto.

Arkkitehtuurimuseon arkisto:

Martti Välikankaan arkisto, Hämeenlinnan keskuskoulun pääpiirustukset 1937 ja kilpailutyö "ABC" 1936.

Suulliset lähteet

Hokkanen Markku. 2021. Amilan koulun kohdevierailun keskustelut 26.01.2021.

Kerola Ilari. 2021. Sammakkotalon kohdevierailun keskustelut 23.03.2021.

Mettälä Jari. 2021c. Videokokous diplomityöstä 14.06.2021.

Kuvalähteet

Kuvat ovat tekijän, ellei toisin mainita.

Kuvien käyttöön on saatu lupa.

Kuva 1.

Maanmittauslaitos karttapalvelu. Ilmakuva Kaleva, Tampere. [viitattu 17. elokuuta 2021]. Saatavissa: <https://tiedostopalvelu.maanmittauslaitos.fi/tp/kartta>

Kuva 2.

Pietinen, kuvaaja, ja Olavi Sortta. Arkkitehti Olavi Sortan Suunnitelma, Vuonna 1936 Valmistunut Tilkan Sotilassairaala. [viitattu 23. huhtikuuta 2021]. Saatavissa: <https://www.finna.fi/Record/museovirasto.88C3A5901C63EE625F-958C3AE4B77653#versions>

Kuva 4.

Aarne Pietinen Oy, kuvaaja, ja Gunnar Taucher. Aleksis Kiven Kansakoulu. [viitattu 9. toukokuuta 2021]. Saatavissa: <https://www.finna.fi/Record/museovirasto.8764BFC6F01835EBBF315DFFD9D14FB6>

Kuva 5.

Aarne Pietinen Oy, kuvaaja. Metsätalo. [viitattu 9. toukokuuta 2021]. Saatavissa: <https://www.finna.fi/Record/museovirasto.1CB18975ADB04F0A1D34C-F19BFE32402>

Kuva 6.

G. Salonen Sähkövalokuvaamo, kustantaja. Haminan Yhteislyseo. [viitattu 2. heinäkuuta 2021]. Saatavissa: <https://www.finna.fi/Record/museovirasto.56ECE416126070F567CD2F4A6E3D6DD7>

Kuva 7.

Pietinen Aarne, kuvaaja. Amilan Kansakoulu Vastavalmistuneena; Arkkitehti Jalmari Lankisen Suunnitelma Funktionalistinen Koulurakennus. [viitattu 26. tammikuuta 2021]. Saatavissa: https://www.finna.fi/Record/museot._jprmuseot.M40:KUVLKW165:

Kuva 8.

Kaaja Elsa 25. toukokuuta 2021.
Ilmakuva taustalla: Maanmittauslaitos karttapalvelu. Ilmakuva Lappeenranta. [viitattu 25. toukokuuta 2021]. Saatavissa: <https://tiedostopalvelu.maanmittauslaitos.fi/tp/kartta>

Kuva 9.

Kaaja Elsa 25.5.2021.
Lähdemateriaali: Armilan kansakoulun pääpiirustukset vuosilta 1937, 1958 ja 1973. Lappeenrannan kaupunginarkisto. Nykytilanteen pääpiirustukset: Arkkitehtuuritoimisto Riitta ja Kari Ojala. 2019, Assi Group Oy.

Kuva 13.

Kaaja Elsa 25.5.2021.
Lähdemateriaali: Armilan kansakoulun pääpiirustukset vuosilta 1937, 1958 ja 1973. Lappeenrannan kaupunginarkisto.
Nykytilanteen asemapiirustus, 2019, Assi Group Oy.

Kuva 20.

Oulun Keskuskansakoulun Rakennus. [viitattu 25. toukokuuta 2021]. Saatavissa: <https://www.finna.fi/Record/museovirasto.13A9A50F37C030A18B-72056B3C78BE9F>

Kuva 21.

Kaaja Elsa 25.5.2021.
Ilmakuva taustalla: Maanmittauslaitos karttapalvelu. Ilmakuva Oulu. [viitattu 25. toukokuuta 2021]. Saatavissa: <https://tiedostopalvelu.maanmittauslaitos.fi/tp/kartta>

Kuva 22.

Konttinen Jarmo. 2017. "Sammakkotalon loikka COR-Groupin pääkonttoriksi". Kaleva 10.11.2017. [viitattu 22. helmikuuta 2021]. Saatavissa: <https://www.kaleva.fi/galleriat/sammakkotalon-loikka-cor-groupin-paakonttoriksi/2496929/1464293>

Kuva 23.

Heikura Martti, "Asemapiirustus, Oulun keskuskansakoulu, laajennus", 18.07.1952. Oulun kaupunginarkisto.

Kuva 26.

Konttinen Jarmo. 2017. "Sammakkotalon loikka COR-Groupin pääkonttoriksi". Kaleva 10.11.2017. [viitattu 22. helmikuuta 2021]. Saatavissa: <https://www.kaleva.fi/galleriat/sammakkotalon-loikka-cor-groupin-paakonttoriksi/2496929/1464256>

Kuva 28.

Kaaja Elsa 25.5.2021.
Lähdemateriaali: Oulun Keskuskansakoulun pääpiirustukset vuosilta 1934, 1952, 1980, 2016, 2017. Oulun kaupunginarkisto.

Kuva 29.

Konttinen Jarmo. 2017. "Sammakkotalon loikka COR-Groupin pääkonttoriksi". Kaleva 10.11.2017. [viitattu 22. helmikuuta 2021]. Saatavissa: <https://www.kaleva.fi/galleriat/sammakkotalon-loikka-cor-groupin-paakonttoriksi/2496929/1464240>

Kuva 32.

Kaaja Elsa 25.5.2021.
Lähdemateriaali: Oulun Keskuskansakoulun pääpiirustukset vuosilta 1934, 1952, 1980, 2016, 2017. Oulun kaupunginarkisto.

Kuva 33.

Konttinen Jarmo. 2017. "Sammakkotalon loikka COR-Groupin pääkonttoriksi". Kaleva 10.11.2017. [viitattu 22. helmikuuta 2021]. Saatavissa: <https://www.kaleva.fi/galleriat/sammakkotalon-loikka-cor-groupin-paakonttoriksi/2496929/1464221>

Kuva 34.

Konttinen Jarmo. 2017. "Sammakkotalon loikka COR-Groupin pääkonttoriksi". Kaleva 10.11.2017. [viitattu 22. helmikuuta 2021]. Saatavissa: <https://www.kaleva.fi/galleriat/sammakkotalon-loikka-cor-groupin-paakonttoriksi/2496929/1464224>

Kuva 38.

Kontiainen Jarmo. 2017. "Sammakkotalon loikka COR-Groupin pääkonttoriksi". Kaleva 10.11.2017. [viitattu 22. helmikuuta 2021]. Saatavissa: <https://www.kaleva.fi/galleriat/sammakkotalon-loikka-cor-groupin-paakonttoriksi/2496929/1464215>

Kuva 39.

Kontiainen Jarmo. 2014. "Oulun unohdetut rakennukset". Kaleva 26.1.2014. [viitattu 29. maaliskuuta 2021]. Saatavissa: <https://www.kaleva.fi/galleriat/ou-lun-unohdetut-rakennukset/2498194/1469330>

Kuva 40.

Kaaja Elsa 25.5.2021.
Imakuva taustalla: Maanmittauslaitos karttapalvelu. Ilmakuva Oulu. [viitattu 25. toukokuuta 2021]. Saatavissa: <https://tiedostopalvelu.maanmittauslaitos.fi/tp/kartta>

Kuva 41.

Kaaja Elsa 25.5.2021.
Lähdemateriaali: Oulun Teknillisen oppilaitoksen pääpiirustukset vuosilta 1934, 1952, 1980, 2016, 2017. Oulun kaupunginarkisto.

Kuva 45.

Kaaja Elsa 25.5.2021.
Lähdemateriaali: Oulun Teknillisen oppilaitoksen pääpiirustukset vuosilta 1934, 1952, 1980, 2016, 2017. Oulun kaupunginarkisto.

Kuva 53.

Arbinin asemakaava 1778. Hämeenlinnan kaupunginarkisto (HKA 7). [viitattu 31. elokuuta 2021]. Saatavissa: <https://lydia.hameenlinna.fi/exhibits/show/kaavat-ja-kartat/asebakaavat>

Kuva 54.

Engelin asemakaava 1832. Hämeenlinnan kaupunginarkisto (HKA 15). [viitattu 31. elokuuta 2021]. Saatavissa: <https://lydia.hameenlinna.fi/exhibits/show/kaavat-ja-kartat/asebakaavat>

Kuva 55.

Gustafssonin asemakaava 1845. Hämeenlinnan kaupunginarkisto (HKA 16). (HKA 31) Saatavissa: <https://lydia.hameenlinna.fi/exhibits/show/kaavat-ja-kartat/asebakaavat>

Kuva 56.

Edelfeltin toteutumaton asemakaava 1858. Hämeenlinnan kaupunginarkisto.

Kuva 57.

Caweenin asemakaava 1887. Hämeenlinnan kaupunginarkisto (HKA 31). [viitattu 31. elokuuta 2021]. Saatavissa: <https://lydia.hameenlinna.fi/exhibits/show/kaavat-ja-kartat/asebakaavat>

Kuva 58.

Kaaja Elsa 31. elokuuta 2021.
Ilmakuva taustalla: Hämeenlinnan kaupunki, saatu 13. tammikuuta 2021.

Kuva 59.

Kaaja Elsa 13. heinäkuuta 2021.
Lähdemateriaali: Hämeenlinnan kaupungin asemakaavat vuodesta 1945 nykypäivään. Hämeenlinnan kaupunginarkisto.

Kuva 62.

Keskuskoulu, puistokartta, 1936-1. Hämeenlinnan kaupunginarkisto (HKA 32).

Kuva 63.

Hämeenlinnan kaupunki arkkitehtitoimisto. Gaddin talon 1.kerroksen pohjapiirustus 2002. Hämeenlinnan kaupunginarkisto (HKA 32).

Kuva 64.

Hämeenlinnan kaupunki arkkitehtitoimisto. Gaddin talon pohjakerroksen pohjapiirustus 2002. Hämeenlinnan kaupunginarkisto (HKA 32).

Kuva 75.

Välikangas Martti. 1936. Välikankaan kilpailuehdotus ABC asemapiirustus. Arkkitehtuurimuseo. Martti Välikankaan arkisto.

Kuva 76.

Välikangas Martti. 1936. Välikankaan kilpailuehdotus ABC 3.krs pohjapiirustus. Arkkitehtuurimuseo. Martti Välikankaan arkisto.

Kuva 76.

Välikangas Martti. 1937. Hämeenlinnan keskuskoulun 3.krs pohjapiirustus. Hämeenlinnan kaupunginarkisto (HKA 32).

Kuva 105.

Kaaja Elsa 14.7.2021. Lähdemateriaali: Google maps.
[viitattu 14. heinäkuuta 2021]. Saatavissa: <https://maps.google.com>

Kuva 106.

Hämeenlinnan kaupunki. Hämeenlinnan ajantasa-asemakaava. [viitattu 9. toukokuuta 2021]. Saatavissa: <https://kartta.hameenlinna.fi/ims/>

Kuva 107.

Hämeenlinnan kaupunki. Keskuskoulu ja Palanderintalo asemakaavaehdotus (AKM 2582) 19.2.2021[viitattu 9. toukokuuta 2021]. Saatavissa: <https://www.hameenlinna.fi/asuminen-ja-ymparisto/kaavoitus/vireilla-olevat-kaavat/keskuskoulu-ja-palanderin-talo-akm-2582/>

Kuva 108.

Hämeenlinnan kaupunki. 2019c. "Keskustavisio 2035". s.19. [viitattu 24. heinäkuuta 2021]. Saatavissa: <https://www.hameenlinna.fi/asuminen-ja-ymparisto/kaavoitus/keskustavisio-2035/>

